KÖZOKTATÁS

A KÁRPÁTALJAI MAGYAR PEDAGÓGUSSZÖVETSÉG LAPJA

XIII. ÉVFOLYAM, 1–2. SZÁM

Hogyan tovább? * Pozitív diszkrimináció vagy hátrányos megkülönböztetés? * Világnézeti nevelés az ember származására vonatkozó elméletek bemutatásakor * Kisiskolásaink kicsit más szemmel * Befolyásoló tényező-e az életkor az idegennyelv-tanulásban? * A közmondások szocializációs szerepe az oktatásban * Térinformatikai módszerek terjedése a földrajzi elemzésekben * A Somitanya története mint a cseh telepes falvak egyik kirívó példája * Mit írnak rólunk az ukrán történészek, avagy 1848–49 megítélése az ukrán Sztepan Pap Kárpátalja története című munkájában * Szabó Zoltán – a magyar nemzet útmutatója * Népdalkincsünk megőrzése * Végre méltó körülmények között tanulnak a csongori gyerekek * A Sislóci Középiskola * Beregszászban tanácskoztak a szórványvidéken oktató pedagógusok * Magyarság és Európa – Tegnap és ma, avagy emlékezzünk az Ady Endre Akadémiára * Tudományos konferencia * Tanácskoztak az iskolai könyvtárosok * Óvodapedagógusok konferenciája * Népdaléneklési vetélkedő Nagyszőlősön * Karádi helyesírási verseny * Szalagavató a Bátyúi Középiskolában * Méltó megemlékezés a honvédsíroknál * Tanuljunk együtt

Hogyan tovább?

Felvételi és diplomahonosítás

A mostani végzősöket is – mint mindenkor – nehéz helyzet elé állítja a sors. El kell dönteniük, hogy idehaza vagy Magyarországon (az Európai Unió kínálta lehetőségek egyelőre a kárpátaljai magyarok számára szinte elérhetetlenek) próbálkoznak-e a továbbtanulással. Mert ha sikerül is a felvételi, jön a következő kérdés: bekerülhetnek-e – akár külföldön, akár idehaza – az államilag finanszírozott keretbe? Ha a magyarországi továbbtanulás mellett döntenek, itthon tudnak-e majd érvényesülni az ott szerzett diplomával? A külföldön, illetve a nem ukrajnai felsőfokú intézmények kárpátaljai kihelyezett tagozatain szerzett okleveleket elismeri-e Ukrajna? Vagy az itthon szerzettet elfogadják-e majd az EU tagállamaiban? Megannyi kérdés, és sokszor a legtöbb megválaszolatlanul marad vagy bizonytalanságban tartja a diákokat és a gyakorló pedagógusokat is. Merthogy előfordul: a gyakorló pedagógusokat a már korábban megszerzett minősítés (attesztáció) általi bérbesorolásuk ellenére is „leértékelik". Ezt pedig a fizetésük bánja… Néhol még a munkácsi tanítóképző diplomájával rendelkező tanítókat is ez a veszély fenyegeti. Hogyan is áll a szénánk e téren?

A fentebb feltett kérdések megválaszolására dr. Orosz Ildikót, a Kárpátaljai Megyei Tanács oktatási bizottságának elnökét kértük fel, aki a Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség elnökeként és a Kárpátaljai Magyar Ösztöndíjtanács (KMÖT) tagjaként is kompetens személy e kérdésekben.

Az Oktatási és Kulturális Minisztérium (OKM) által létrehozott Országos Ösztöndíjtanács idei munkájában való részvételt követően az elnök asszony pozitívumként említette, hogy Románia EU-s csatlakozásának köszönhetően a kárpátaljai végzősök – a magyarországi felsőfokú tanintézményekbe sikeresen tett felvételi esetén – idén a korábbi 20 helyett 26 ösztöndíjra pályázhatnak majd (nappali teljes képzésre). Abban is változik a korábbi gyakorlat, hogy mivel Magyarország immár –a bolognai rendszer alapján – áttért a kétciklusú felsőoktatási rendszerre, ez évtől a felvételizők a hároméves alapképzésre (baccalaureatus fokozat) nyerhetnek felvételt. Ezt követően az egyetemi szintű master fokozatot plusz két év tanulmányi idő után szerezhetik meg a diákok. Erre viszont újból pályázni kell, és itt a keretszám is kevesebb, arra úgymond már csak az alapképzésre felvételt nyertek közül a legjobban teljesítők pályázhatnak majd. Hogy a kárpátaljai felsőoktatási intézményekben baccalaureatus fokozatot szerzett diákok részt vehetnek-e majd a masteri fokozat magyarországi megszerzésére kiírt pályázaton, az egyelőre nyitott kérdés maradt.

A KMÖT testülete év eleji ülésén annak a véleményének adott hangot, hogy mivel Kárpátalján már két felsőfokú oktatási intézményben is képeznek magyar szakos tanárokat (illetve az ungvári szlavisztikai tanszéken magyar–ukrán tolmácsokat is), ezért az itteni végzősök ez irányú magyarországi képzése ebben az évben nem racionális. Prioritást élveznek viszont a műszaki, a természettudományi, valamint a regionális turisztikai és közgazdasági szakok. Az ösztöndíjak odaítélésénél fontos szempont (elsősorban a különböző szintű oktatási intézmények értékelési rendszerének különbözősége miatt), hogy a pályázó emelt szintű érettségi

vizsgát tegyen. (A kárpátaljai magyar diák anyanyelvén emelt szintű érettségit egyelőre csak Magyarországon tehet…)

FER vagy nem fer?

2008-tól a magyarországi felsőoktatási intézményekben bevezetik a diákok által fizetendő fejlesztési részhozzájárulást, az úgynevezett FER-t. Ez azt jelenti, hogy alapképzés (baccalaureatus) esetén a diák – egyelőre így határozták meg – évi 105 ezer forint, masteri fokozat megszerzésénél pedig évi 150 ezer forint hozzájárulást fizet. A FER-t 2008-tól az ösztöndíjasoknak is fizetniük kell! Viszont az a határon túli diák, aki államilag finanszírozott helyre jutott be (ösztöndíjra csak ők pályázhatnak), de félévi eredményei azt mutatják, hogy rosszul teljesített, kieshet a kedvezményezettek köréből. Bár az ösztöndíja megmarad, a FER mellett még a tandíjat is fizetnie kell. Ez fordítva is érvényes: aki költségtérítéses helyre jutott be, viszont *rákapcsol* és jól teljesít, az bekerülhet az állami finanszírozott keretből kiesett helyére. (Igaz, utólag az ösztöndíjat nem kapja meg.)

A Nemzetközi Előkészítő Intézet néven közismert budapesti felkészítő intézménybe – mely immáron Balassi Bálint Intézet néven működik tovább – idén is meghirdetik a felvételt, melyre ezúttal is Kárpátalján kerül majd sor. Az itt végzettek sikeres év végi vizsgája egyben a felvételit is jelenti.

Dr. Orosz Ildikó arra hívja fel a felvételizők figyelmét, hogy mivel a felsőoktatási rendszer – a magyarországi és a kárpátaljai egyaránt – immáron átjárható, érdemes a diákoknak lehetőségükhöz mérten minél több helyen próbálkozni a felvételivel. Ezúttal mindenki a tudására alapozva próbálhat szerencsét. Mérettessünk meg!

Mit ér a diploma, ha magyar?

– A pedagógusokat is gondok foglalkoztatják, merthogy honosítani kell a Magyarországon vagy Kárpátalján, de magyarországi kihelyezett tagozaton szerzett diplomájukat…

– E kérdésben először is az oktatási intézmények által ki-

adott oklevelek, diplomák „fokozatát” kell megvizsgálni, illetve a hivatal képviselőinek is meg kell érteniük egyké dolgot. Nézzük, mik is ezek a kérdések. Európában a felsőoktatás kétszintű. Itt a diákok az érettségire épülő hároméves felsőoktatási képzés után baccalaureatus fokozatú oklevelet kapnak, s a master fokozatot plusz két év tanulmányi idő után szerezhetik meg. Ukrajna 1996-ban módosított oktatási törvénye négyfokozatú képzésről rendelkezik – magyarázza dr. Orosz Ildikó. – Az I-II. fokozatú felsőoktatási intézmények általában az alapiskolára (9 osztály) épülnek, 4-5 éves képzés után úgynevezett „molodsij specialist” szintű diplomát, vagyis szakirányú diplomát adnak ki. Kárpátalja viszonylatában ide tartozik többek között a munkácsi tanítóképző, az ungvári zeneművészeti, illetve közművelődési, a beregszászi egészségügyi college stb. A III. fokozatú felsőoktatási intézményekbe érettségi után lehet jelentkezni, és négyéves képzést követően a szakiránynak megfelelő baccalaureatus, azaz „bakalavr” fokozatú diplomát kaphatnak a végzősök. Ez egyébként az Európában elfogadott klasszikus főiskolai diplomának felel meg. A IV. – sőt most már az V. – fokozatú felsőoktatási intézménynek számítanak a klasszikus egyetemek, ahol „specialist” és „magister” (master) fokozatú diplomát lehet szerezni. A specialist már egyetemi fokozat, melyet a baccalaureatus fokozattal rendelkezők kaphatnak meg plusz egy éves tanulmányi idő után. A magister fokozat is a baccalaureatusra épülő egyéves képzéssel szerezhető meg, csak más tartalmi programot kell teljesíteni a hallgatónak. A kettő között az a különbség – egyébként mindkettő feljogosít arra, hogy aspirantúrára jelentkezzen az ilyen diplomával rendelkező végzős –, hogy a magisteri fokozattal rendelkezők nem csupán középiskolában, de felsőoktatási intézményben is taníthatnak.

– Ez idáig egyértelmű. Mi okozza mégis a bonyodalmat?

– Egy-egy oktatási intézmény státusa nem attól függ, hogyan hívják – akadémia, főiskola, egyetem stb. –, milyen fokozattal rendelkezik, hanem hogy az ukrajnai akkreditációs bizottság milyen működési engedélyt adott ki, milyen diplomát szerezhetnek az ott tanulók. Így tehát a II. fokozatú felsőoktatási intézmény is adhat ki baccalaureatus fokozatú diplomát, és a III. szintű felsőoktatási intézményekben is megszerezhető a specialist vagy akár a masteri fokozat is.

– Ez utóbbi érvényes a Rákóczi-főiskolára is…

– Igen, itt egyaránt megszerezhető a baccalaureatusi, a specialist, és remélhetőleg majd a masteri fokozat is. De ugyanez például a Munkácsi Tecnológiai Főiskolára is igaz. Sőt, az is lehetséges, hogy a kiemelt egyetemek – az Ungvári Nemzeti Egyetem is ide tartozik – is adhatnak főiskolai diplomát. A kiemelt egyetemek kiváltsága, hogy azokon doktori képzés is működik.

– Visszatérve a már megszerzett diplomákra: a gondok tehát abból adódnak, hogy pl. Magyarországon vagy Ukrajnában hogyan neveznek egy-egy felsőoktatási intézményt, illetve milyen fokozatú a besorolása?

– 2005-ben Ukrajna is csatlakozott az úgynevezett bolognai folyamathoz, s mivel ez egységes felsőoktatási teret jelent, ahol a kiadott diplomák értéke összemérhető, a fokozatok egyformává válnak minden országban, így a munkaerőpiacon bárki bárhol érvényesülhet a diplomájával, s ebből kifolyólag a jövőben nálunk is változások lesznek e téren. Ugyanis, míg korábban az 1998-ban aláírt ukrán–magyar ekvivalencia, vagyis a diplomák kölcsönös elismeréséről szóló szerződés szerint szinte automatikus eljárás alapján (az együttműködési szerződés 4. paragrafusa szerint ez megállapítható) történt a megyei oktatási osztályon, úgy 2003 augusztusában viszont – Ukrajna a bolognai folyamathoz való csatlakozásának előkészítésekor – Ukrajna Miniszertanácsa hozott egy rendeletet, hogy a külföldön szerzett diplomák elismerése érdekében hozzanak létre egy diplomák honosításával foglalkozó nosztrifikációs főosztályt. Ez a honosítási főosztály állapította meg a külföldön szerzett diplomák honosításának menetét. Ez sok esetben bürokratikus eljárást jelent. A diploma, illetve a szükséges okmányok hivatalos fordítását, másolatát Kijevben kell beadnia az említett főosztályon, és honosítási díjat is kell fizetni.

– Bár ez az eljárás immáron elkerülhetetlen, talán mégsem a már évek óta gyakorló, több attesztáción is sikeresen átment pedagógusokat kellene büntetni…

– Az idei tanév kezdetén sok pedagógus kapott felszólítást a diploma honosítására – leginkább a baccalaureatus fokozatú diplomával rendelkezőket érinti ez a kérdés –, ami még nem lenne baj. A gond az, hogy a felszólítással egyidőben semmisnek nyilvánították a korábbi évek minősítéseinek eredményeit, az így megszerzett bérbesorolási kategóriát, ami egyben a tanítók bérének csökkentését is jelenti. Ez ügyben igen sokan fordultak hozzám panasszal, kérdéssel, én pedig a megyei tanács oktatási bizottságának elnökeként levélben fordultam a megyei állami közigazgatás oktatási főosztályához. De engedtessék meg, hogy a hatályos törvények ismeretében személyes véleményemnek is hangot adjak. Senkitől sem vonható meg egyik napról a másikra a korábbi évek attesztációs eredményei által megszerzett kategória. Az iskola vezetésének első lépésként a tanév elején figyelmeztetni kell a tanítót egy soron kívüli attesztáció lehetőségére. Ha ő ez utóbbit megtagadja, akkor az igazgatóság megvonhatja tőle a korábbi minősítést. De ha soron kívül is vállalja a megmérettetést, akkor csak annak eredménye után dönthetnek a bérbesorolást illetően. Addig viszont az illető a korábbi bérbesorolás szerint kell, hogy kapja a fizetését. Minden egyes esetben a felszólítást követően megfelelő időt kell adni a pedagógusnak az ügyintézésre: vagy a diploma honosítására, vagy a megfelelő felsőfokú végzettség megszerzésére. Ez utóbbira egyébként már a beregszászi főiskolán is lehetőség nyílik.

Év elején Budapesten ülésezett az Oktatási és Kulturális Minisztérium (OKM) által létrehozott Országos Ösztöndíjtanács, ahol a diplomák honosításának megkönnyítése érdekében a Kárpátaljai Magyar Ösztöndíjtanács nevében Orosz Ildikó felvetette ezt a kérdést. Mint megtudtuk, az Országos Ösztöndíjtanács támogatta azon javaslatát, hogy a két ország szakminisztere mihamarabb állapodjon meg egy gyorsított diplomahonosítási eljárás bevezetéséről. Amíg ez nem történik meg, az érdeklődők forduljanak bátran az Agora Iroda munkatársaihoz felvilágosításért, tájékoztatott az elnök asszony.

Mindezek után is felvetődik a kérdés: vajon miért kell Kijevbe utazniuk a kárpátaljai pedagógusoknak? Hisz nem olyan magas a nemzet napszámosainak fizetése, hogy abból a fővárosba utazgathassanak – dokumentumpótlás miatt akár többször is –, ott szállást, étkezést fizessenek. Tudjuk, hogy elsősorban a hazai piac védelmére irányuló intézkedések ezek. Az viszont már érthetetlen, hogy az itt élőknek miért nem lehet Kárpátalján honosítani a diplomájukat. Miért nem tartozhat ez például a megyei oktatási főosztály hatáskörébe?...

Marton Erzsébet

Pozitív diszkrimináció vagy hátrányos megkülönböztetés?

Az anyanyelv nem kiállítási tárgy

Február 21-ét az ENSZ 1999-ben az anyanyelv nemzetközi napjává nyilvánította. Ennek apropóján beszélgettünk Csernicskó István nyelvésszel, a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola rektorhelyettesével, az MTA Anyanyelvünk Európában Elnöki Bizottság tagjával.

– A nyelvészek számára ünnep az anyanyelv napja?

– Nemcsak vasutasnapon utazom vonattal, nem kizárólag anyák napján szeretem az édesanyámat, és a költészet napja előtt és után is olvasok szépirodalmat. Na és mindennap használom az anyanyelvet. Azzal, hogy az anyanyelvnek is piros betűs napot szentelnek, azt sugallják, mintha veszélyben lenne, ünneplésre szorulna. Valójában azonban, amíg létezik az emberiség, mindig lesz anyanyelv is. Nem az tehát a kérdés, hogy lesz-e napja az anyanyelvnek, hanem például az, hány nyelv lesz a Földön 10, 50 vagy 100 év múlva. Ugyanis naponta tűnnek el nyelvek a világ nyelvi térképéről, s a holt nyelvek is anyanyelvek voltak valaha. De ez nem azt jelenti, hogy élnek olyan emberek, akiknek nincs anyanyelve, hanem azt, hogy egy közösség fokozatosan, néhány generáción át tartó folyamat végén áttér egyik nyelv használatáról egy másikra. S miközben az asszimilációval az egyik nyelv eltűnik, egy másik nyelv nyer, hiszen több beszélője lesz. Ha tenni akarunk valamit a kihalóban lévő nyelvekért, akkor nem ünnepelni kell őket, hanem megteremteni annak a lehetőségét, hogy minden embernek legyen esélye és lehetősége arra, hogy a lehető legtöbb szituációban használhassa anyanyelvét. Mert a gazdaságival párhuzamosan ható nyelvi globalizáció során a nagy nyelvek bekebelezik a kis nyelveket.

– Talán épp azért szentelnek külön napot a nemzetközi szervezetek az anyanyelvnek, hogy felhívják erre a figyelmet.

– A nemzetközi szervezetek valóban sokat tehetnének a nyelvek védelméért. Ám sajnos ezek az intézmények is hozzájárulnak annak a helyzetnek a fenntartásához, mely szerint a rasszizmus vagy a nemi, vallási alapú diszkrimináció ma már szalonképtelen, de a nyelvi alapon történő hátrányos megkülönböztetést burkoltan a nemzetközi egyezmények is pártfogolják.

– Hogy érti ezt?

– Úgy, hogy azokat a nemzetközi dokumentumokat, melyek érintik a nyelvi kérdést, oly módon fogalmazták, hogy a nyelvi és kulturális sokszínűséget gyakran csak elviekben támogató államok könnyen szabotálhassák még azon minimumok alkalmazását is, melyek bekerültek ezekbe a szövegekbe. A Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartája 10. cikke például így fogalmaz a kisebbségi nyelveknek a közigazgatási hatóságok által történő használatáról: „Az állam azon közigazgatási területein, ahol a regionális vagy kisebbségi nyelvet használó személyek száma az alábbi intézkedéseket indokolja, a Felek a nyelvek mindegyike helyzetének megfelelően, abban a mértékben, ahogy az ésszerűen lehetséges, vállalják…” Ilyen indítás után nem az a lényeg, hogy mit vállalnak, hanem az, hogy az állam mérlegelheti, szerinte indokolja-e a kisebbségi nyelv használatát az ezt igénylők száma, illetve megfontolhatja, ésszerű-e egyáltalán, hogy a nemzetiségi nyelv megjelenjen a hatóságokkal való érintkezésben. A nemzetközi dokumentumokat megszövegező szervezetekben ugyanis nem a kisebbségek, hanem az államok képviseltetik magukat. Ezért van az is, hogy a kisebbségek nyelvi igényei úgy jelennek meg, mintha valamiféle többletjogok volnának, mintha pozitív diszkriminációról lenne szó. Pedig valójában a kisebbségek is csak azt szeretnék, ami a többségiek számára természetes: hogy szabadon használhassák anyanyelvüket. Ennek a szemléletnek a következménye, hogy az állami hivatalnokok többsége meg sem érti, miért tekintjük diszkriminatívnak azt az elképzelést, mely szerint az ún. független vizsgaközpontokban a magyar tannyelvű iskolák tanulóinak is ukrán nyelven kell érettségi és egyben felvételi tesztet írniuk, ahelyett, hogy ők is anyanyelvükön vizsgázhatnának, mint többségi társaik.

– Az interjú előtt azt hittem, az anyanyelv szimbolikus értékeiről, a magyar nyelv európai helyzetéről, jövőjéről beszélgetünk majd, nem pedig politikáról, diszkriminációról.

– Azért beszélünk erről, mert az anyanyelv szimbolikus értékei csak akkor jelenhetnek meg, ha van terünk és jogunk használni ezt a nyelvet. Nyelvészként úgy vélem ugyanis, hogy egy nyelvet elsősorban nem muzeális értékként, egyfajta kiállítási tárgyként kell megőrizni, amit ünnepnapokon elővesszünk, lefújjuk róla a port, és a nap végén ismét eltesszük; a nyelvet a használat élteti. Az, ha beszélünk, írunk, verset olvasunk, kérvényt fogalmazunk, előadást tartunk, imádkozunk, szerelmet vallunk, vitatkozunk ezen a nyelven: ha használjuk. És persze közben nem feledkezünk meg arról sem, hogy másoknak is meg kell adnunk a lehetőséget arra, hogy használhassák saját nyelvüket.

k.e.

Világnézeti nevelés az ember származására vonatkozó elméletek bemutatásakor

Az ember származásának problémája igen vitatott kérdéskörnek számít, amelynek gyökerei egészen az ókorig nyúlnak vissza. Az antik világ gondolkodói már megpróbálták megfogalmazni az ember létrejöttének körülményeit, a későbbi korokban pedig ezek a nézetek folyamatosan fejlődtek, olyannyira, hogy napjainkban már több elmélet létezik, egyenként mindegyik népes támogatói táborral. Mivel az ember származására vonatkozó elméleteket három nagy részre oszthatjuk, lehetőség nyílik a kérdés több szemszögből való bemutatására. A probléma megismertetése komoly világnézeti nevelésre ad lehetőséget, amelyet mind a középiskolákban, mind a felsőoktatási intézményekben ki lehet használni a diákok ismeretanyagának gyarapítása és széles látókörük biztosítása végett.

Az ember származására vonatkozó elméletek közül a legkorábbinak a mitológiai és a vallási magyarázatokat tekinthetjük. A tárgyi bizonyítékok, vagyis a régészeti leletek egyértelművé teszik, hogy a hitvilággal kapcsolatos első jelek körülbelül 30-35 ezer évvel ezelőtt kezdenek széles körűen elterjedni, vagyis akkor, amikor a Homo sapiens – a modern ember – megjelenik a Föld több pontján. A hit a vallások alapja, gyökereit az őskorban kell keresni. Egy olyan korban, amikor az emberek totemállatokat és szellemeket imádtak, amikor komoly harc folyt a túlélésért. A hit egy adaptációs lehetőség volt, egy olyan képesség, amely segített a vadászatban, az élelemszerzésben, a közösségépítésben. A vallások mindenki számára egyszerű és érthető magyarázatot adtak a természetben előforduló jelenségekre, ezzel együtt az ember származására is. *(Kordos 1995)*

Több olyan tevékenység és szellemi képesség létezik, amely kizárólag a Homo sapiensre, vagyis az értelmes emberre jellemző. Ilyen például a hit, amelyet ha az ember őstörténetének tükrében vizsgálunk, láthatjuk, hogy valójában az emberré válás része, egy evolúciós folyamat eredménye. Az évmilliók alatt az emberi agy elért egy olyan fejlődési szintet, amikor már létre tudott magának hozni egy bizonyos mértékig biztonságot és védelmet nyújtó világot – a hitvilágot. Az őskőkor embere a mindennapi élethez eszközöket készített magának kőből, fából, csontból. Közben látta maga körül a természet csodáit, a különböző jelenségeket és arra gondolt, hogy ezeket a dolgokat ki vagy kik hozhatták létre. Így jelentek meg az ősvallások: az animizmus, a totemizmus, később a politeista vallások. A különböző vallások gyökerei az egész Földön egységesen néhány ezer évre nyúlnak vissza. A vallási magyarázatok csoportjába sorolhatjuk még a mitológiai történeteket is, hiszen a Földön majdnem minden nép rendelkezik saját mitológiával, ezek pedig a származásról is tartalmaznak információkat. Az ember származására vonatkozó elméletek első csoportjába tehát a vallási és a mitológiai elképzeléseket sorolhatjuk.

Nézzünk néhány példát. A nyugati kultúrkör képviselői számára a legfontosabb egyházi forrás a Biblia. A bibliai teremtéselméletek sokak számára meggyőzően helyettesítik az összes többi elképzelést. A keresztény egyházak egyszerű és mindenki által elérhető magyarázatai évszázadokon át fennmaradtak a történelem minden korszakában. A Biblia szerint az embert egy felsőbbrendű lény – Isten – teremtette, a saját képére. A történet szerint az ember abban a formájában jelent meg, ahogy ma ismerjük, vagyis nem járt be semmiféle evolúciós utat. Ugyanez vonatkozik az állat- és növényvilágra is. És itt térjünk rá az ember származását magyarázó második nagy elméletre: a tudományos teóriára. Köztudott, hogy ez épp az ellenkezőjét állítja a Bibliában leírtaknak. A tudomány az evolúciós elmélet mellett áll ki, vagyis állítja, hogy az ember mai formáját egy hosszú és bonyolult fejlődési folyamat során nyerte el. Az első tudományos elméletek ugyan még az ókorban megjelentek, de az igazi – bizonyítékokkal is alátámasztott – teória csak a 19. század második felében született meg Charles Darwin által. Az ember származása c. művében leírja, hogy a természetes kiválasztódásnak és a mutációknak, továbbá több más körülménynek köszönhetően az emberek elődjei folyamatosan fejlődtek, míg végül elérték a jelenlegi fizikai felépítésüket. (Darwin 1871) Darwin korában neandervölgyi emberek csontjain kívül még nem bukkantak rá más emberelődök fosszilis maradványaira, így a tudós más bizonyítékokra támaszkodott. Tény, hogy a 19. század embere – köztük a tudósok többsége is – kételkedve fogadta a forradalmian új feltételezést. Ugyanakkor tény az is, hogy ez az evolúciós elmélet a tudomány számára még ma is az első számú magyarázatot jelenti. Darwin művének megszületése óta a világ több kontinensén százával és ezrével kerültek elő fontosabbnál fontosabb paleoantropológiai leletek, amelyek beleillettek a tudós 19. századi elképzelésibe.

Az eddigiekből láthattuk, hogy a vallási és mitológiai elképzeléseknél a legfontosabb bizonyíték az adott vallás szent könyve és természetesen a hit. A tudomány pedig kézzelfogható és több diszciplína összehangolt eredményeire támaszkodó bizonyítékokkal rendelkezik. Ezeket azért fontos leszögezni, mert az ember származásának harmadik magyarázata épp a vallási és a tudományos nézeteket próbálja ötvözni elég sajátos módon. A 20. században jelent meg a kreacionizmus irányvonala, amely szerint a Földön minden élőt és élettelent Isten hozott létre. Eddig ez még vallási magyarázatnak fogadhatnánk el, csakhogy a kreacionisták az evolúciót tudományos módszerekkel próbálják megcáfolni. A kreacionizmus a zsidó-keresztény vallásból kiinduló, a Föld és az azt benépesítő élőlények eredetéről szóló tanítás, miszerint mindent az Isten, a teremtő (kreátor) hozott létre. A kreacionizmuson belül létezik egy olyan ágazat, amely szerint az evolúciót maga az Isten szabályozza, vagyis megtörtént a teremtés, ugyanakkor evolúciós fejlődés is végbemegy. A 17–18. század vezető természettudósai, mint Carl von Linné vagy Georges Cuvier még kreacionisták voltak, s nézetüket Charles Darwin, majd Ernst Haeckel sem söpörte el. A fundamentalisták, a Bibliához ragaszkodók tábora az 1920-as évektől kezdve éledt újra, amikor a mendeli genetika terjedésével a hagyományos fundamentalisták szemlélete nagyrészt összeomlott. Napjaink kreacionista hite 1923-tól származtatható, ami-

kor az Egyesült Államokban George McBready Price megalkotta 700 oldalas könyvét, az Új geológiát, amelyben a földtani eseményeket azonosította a Bibliában leírt történésekkel. Ezt követően Henry M. Morris, a hidraulika professzora 1963-ban létrehozta a Creation Research Societyt, majd 1972-ben Kaliforniában megalapította az Institute for Creation Research-öt. Céljai között szerepelt a kreacionista irodalom közzététele, valamint az ember származásának a Biblia szerinti oktatása. Alapelvük szerint minden növény és állat a maga teljességében teremtődött, s nem más szervezetekből alakultak át. Így az ember evolúciójáról sem lehet beszélni, hiszen azt is az Isten teremtette teljes emberré. *(Kordos 1998)*

Az antievolucionista harc leglátványosabban az Amerikai Egyesült Államokban bontakozott ki, ahol 1925-től kezdődően evolúcióellenes törvényeket iktattak be, és az iskolákban betiltották a fejlődéstan oktatását. Ún. adamista mozgalom alakult ki, amely a bibliai első ember védelmét képviselte, és igyekezett visszaszorítani az ember származásáról szóló tudományos elméletek terjesztését. A legnagyobb visszhangja a Tennessee állambeli daytoni „majompernek" volt, amelyben egy főiskolai tanárt vádoltak meg az evolúcióellenes fanatikusok. Az eset után még évtizedekig érvényben maradtak az antievolucionista törvények. *(Katona 1974)* Az Egyesült Államokban az 1980-as években felméréseket végeztek, amelyek kimutatták, hogy a megkérdezettek 44 százaléka abban a hitben él, hogy a jelenlegi élőlényeket az elmúlt tízezer évben az Isten teremtette, 38 százalékuk pedig úgy gondolta, hogy az ember kialakulása az elmúlt millió évek alatt az Isten segítségével következett be. Egy másik felmérést a University of Texas ezer hallgatója megkérdezésével végeztek, közülük 60 százalék vallotta, hogy az első emberpár az Isten által teremtett Ádám és Éva volt. *(Kordos 1998)* A fentebb említettekhez hasonlóan napjainkban is előfordulnak ilyen próbálkozások, tehát az ideológiai harc még nem ért véget.

Az ember származását magyarázó harmadik elmélet tehát a vallási nézeteken alapuló, de tudományos adatokat is felhasználó irányzat, amely jelenleg doktorokkal és professzorokkal rendelkezik. Az ember megjelenésére természetesen vannak más – sokkal extrémebb – elképzelések is, de azok igen távol állnak a fentebb említett három teóriától, továbbá egyértelmű bizonyítékokat sem tudnak felmutatni a képviselőik.

A világszemlélet ilyen formái az oktatás egyoldalúságára vezethetők vissza. Az oktatóknak kiforrott világnézettel kell rendelkezniük, munkahelyük legyen akár egyházi, akár világi iskola. A tanár személyisége erősen befolyásolhatja a tanulók világnézetét, ezért szükséges ismernie mind a vallási, mind a tudományos és egyéb elképzeléseket, hogy azokat egyforma alapossággal tudja bemutatni. Az általános iskolák és a gimnáziumok tanulói az Ókor történelme, a felsőoktatási intézmények hallgatói pedig az Ősközösségi társadalom története és a Régészet tantárgyak keretein belül ismerkednek meg az őskori ember életével. A témák ismertetése alkalmával felmerülhet a legkorábbi emberek megjelenésének és életének problémája. Ilyen esetekben a tanárnak ismernie kell a vallási és tudományos elképzeléseket ebben a témakörben. A pedagógus feladata abban ki is merül, hogy ismerteti az elméleteket, bemutatja a tényeket és a bizonyítékokat, de állást foglalnia valamelyik világnézet mellett nem szükséges, ugyanis személyiségével és véleménynyilvánításával egy adott irányba befolyásolhatja a tanulók, hallgatók világnézetét. Összességében elmondhatjuk, hogy a tanulók világnézeti nevelésénél a tanárnak csak ismertető szerepe van – meg kell mutatnia a lehetőségeket, de a választás már a tanuló feladata. Minden demokratikus és magát demokratikusnak nevező államban az alkotmány kimondja a világnézeti és a vallásszabadságot. Minden embernek megvan a lehetősége arra, hogy válasszon, ezzel együtt pedig lehetőséget adjon másoknak az eltérő látásmódra.

Rácz Béla

Felhasznált irodalom:

1. **Darwin Ch.:** Descent of Man (1871) – http://www.infidels.org/library/histo-rical/charles_darwin/descent_of_man/

2. **Katona F.:** Emberré válás. Gondolat, Bp. 1974

3. **Kordos L.:** Elmosta-e az evolúciót az özönvíz? Természet Világa, 126. évf., 12. sz., 1995

4. **Kordos L.:** Hit és evolúció. Természet Világa, 129. évf., 5. sz., 1998

Kisiskolásaink kicsit más szemmel

Sokan, sokszor és sokféleképpen beszéltek már a 6-10 éves korosztályról, a kisiskolásokról. Beszédtéma a matematika- vagy az anyanyelvoktatás – hány órában és hogyan tanítsuk; az ukrán nyelv tanítása tükrében – miért tudják vagy éppen nem tudják, mi okoz(hat) nehézségeket az elsajátításában; a készségfejlesztő tárgyak tükrében – mennyire fontos, mégis milyen mostohagyermeke az oktatásnak a rajz, a munka, az ének-zene, a testnevelés. Számtalanszor elhangzik különböző fórumokon: hogyan értékeljük az 1–4. osztályos gyerekeket, hány órájuk lehet egy héten, milyen követelményeket támasszunk velük szemben. De oly ritkán esik szó magáról a gyermekről: milyen változásokon megy át, mire óvodáskorúból kisiskoláskorú emberke lesz, milyen a személyisége, fejlettsége, hogyan tehetünk legtöbbet azért, hogy az oktató-nevelő munka első négy évében a fejlődés nehéz útjának eme kiemelkedő fontosságú szakaszában helyes irányba vezessük, tereljük őket.

Az alábbiakban a kisiskolásokról a pszichológia tükrében szeretnék beszélni. Arról, hogy az alsós tanítók mit tehetnek, hogyan álljanak kis diákjaik mellé és vezessék életük olyan korszakában, amely tele van bájjal, kedvességgel, örömmel és nehézséggel. Szép, de nagyon felelősségteljes az, amit mi, alsós tanítók vállaltunk, hiszen munkánkkal, hozzáállásunkkal, tudásunkkal formáljuk a ránk bízott gyerekeket, és nagyon is lényeges, hogy hogyan, mi módon, milyen háttértudással tesszük ezt. Ezért is tarom fontosnak, hogy ne tantárgyakról, tanítási és értékelési módokról beszéljek, hanem a kisiskolásokról fejlődés-lélektani szempontból. Arról: mit kell iskolába kerülésükkor tudniuk, mi milyen mértékben és hogyan fejleszthető ebben a fejlődési szakaszban.

A kisiskoláskor a 6–10 éves korig terjedő életszakaszt foglalja magába. Eleje az óvodáskorra emlékeztet,

vége a serdülés hajnala. Az életvidám alaphangulat a meghatározó, a nagy mozgásszükséglet, a sikerélmény utáni törekvés és a vállalkozó kedv a jellemző. A pszichikum fejlődése – a jellemző tevékenység változása – játékból tanulásba. Új korszak, erre vár, az iskolaváró szükséglete elégül ki. Nagy átalakulást az iskolai hétköznapok hoznak. Az önfeledt és önkéntes játékot az iskolai tanulás váltja fel, ami szervezett rendhez és szabályokhoz kötött. Mégis vágyott tevékenység ez. Megjelenik a kötelesség, a szabálytudat, átrendeződnek a viszonyok (szülők, tanítók, osztályközösség), meg kell tanulnia fegyelmeznie magát és irányítani, kordában tartani akaratát, szükségleteit.

Ezen az igen nehéz, mondhatnám embert próbáló úton mi, alsós tanítók válunk kísérővé, legtöbbször a mérvadó tekintélyszeméllyé a kisiskolásoknál. Nemes és nehéz feladat, hiszen oly sok minden múlik hozzáállásunkon, felkészültségünkön, empátiakészségünkön, türelmünkön. A gyermek fejlődésében ezeknek az első éveknek a sikere vagy sikertelensége nagyban meghatározza későbbi életét, sorsát.

Véleményem szerint az, aki ezzel a korosztállyal kíván dolgozni, hivatást válasszon, ne szakmát, mert oktató-nevelő munkát a kisiskoláskorú gyermekkel csak szívvel-lélekkel, teljes odaadással, a ránk bízott gyermekekért vállalt teljes felelősség tudatában és szeretettel lehet és szabad végezni. Fontosnak tartom, hogy a pedagógusok és elsősorban az alsós tanítók tisztába legyenek az alapvető pszichológiai folyamatokkal. Az életkori sajátosságokkal, a testi-lelki fejlődés jellemzőivel.

Az alábbiakban ehhez kívánok néhány támpontot nyújtani, úgy is, mint hivatását tizenöt éve gyakorló tanító néni és úgy is, mint mentálhigiénés szakember.

1. Az iskolaérettség legfontosabb kritériumai és felmérésének lehetőségei

Az iskolaérettség megállapítása rendkívül nehéz. A gyermeknek akkor kell iskolába kerülni, amikor számára a legkedvezőbb. Baj az is, ha korábban, sőt az sem jó, ha később lesz iskolás. Első kritérium a testi alkalmasság. Ez azt jelenti, hogy túl van az első megnyúlási fázison, testalkata minőségileg és arányaiban változott (fej, törzs, végtagok arányában). Második kritérium az értelmi fejlettség jele: a szándékos és tartós figyelemre való képesség. Legalább 15 percig képes figyelni, emlékeznie kell közvetlen vagy korábbi benyomások képeire, észre kell venni az abszurditást. Rendelkeznie kell bizonyos fokú rajz-, írás- és beszédkészséggel. Harmadik az erkölcsi-érzelmi kritérium. Ide tartoznak a feladattudat (megjegyzi és elvégzi a rábízott feladatot, az esetleges eltérítő hatásuk ellenére is), kötelességérzet és felelősségtudat (valamit meg kell tenni, amiről be kell számolni valakinek), szabálytudat, akarat és önfegyelem (mozgásszükségletének fékezése és kielégítésének elhalasztása.) Negyedik a beilleszkedési alkalmasság (tekintettel van másokra, egyre jobban tud alkalmazkodni, vágyik az iskolába, kíváncsi). A kritériumok szorosan összefüggenek, kiegészítik, esetenként pótolják is egymást. Szükséges a szociális helyzetének, szomatikus állapotának, tulajdonságainak ismerete, mérése.

2. Készségek, érzékelések, észlelések

Ebben a korban a legnagyobb jelentősége a látásnak van, ezért is elengedhetetlen a konkrét szemléltetés, hiszen a színek és a formák érzékelésében, észlelésében elégül ki elsősorban a figyelmük és a tudásvágyuk. Ugyanilyen hangsúlyos szerepe van a hallási érzeteknek, észleléseknek. Tehát bármely tantárgyat kiemelhetném, a szemléltetés és a magyarázatok egyensúlyának, megtartásának szempontjából. A 6–7 éves gyerekek akkor tudják értelmezni, elsajátítani, emlékezetükbe rögzíteni a kapott információkat, ha egy időben látják és hallják azokat. A szemléltetésnél fontos szerepet tölt be a színek és a formák egyértelmű megjelenítése, a magyarázatoknál pedig a kifejező, hangsúlyos beszédkészség, a tanító által nyújtott információ érthető, konkrét megfogalmazása.

Kiemelkedő helyet foglal el az emlékezet fejlesztése. Az óvodás korral ellentétben itt már szándékosan, akarati erőfeszítéssel kell megjegyeznie olyan információkat is, amelyek kevésbé érdekesek számára, hiszen csak így kap elismerést. Vagyis a szándékos emlékezés feltétele és értékes következménye is az iskolai munkának. Ebből épül a személyiség is.

A hatéves gyermek még nem tudja kiemelni a lényeget, nem törekszik az elsődleges-előzetes megértésre, mivel szegényesebb a szókincse, nem tudja saját szavaival kifejezni magát, gyakorlatilag szó szerint tanul. Ha figyelembe tudjuk venni a gyermeki emlékezet e sajátosságait, és megfelelően irányítjuk, segítjük tanítványainkat, akkor 3–4. osztályra elérhetjük, hogy erőfeszítést tegyenek arra, hogy az anyagot saját maguknak felidézzék, igyekezzenek saját szavaikkal kifejezni magukat.

A gyermeki fantázia igen eredeti és gazdag. Nagyon oda kell figyelni, hiszen a képzelet működése erős kapcsolatban van a gyerek érzelmeivel, szükségleteivel, érdeklődésével. Az oktatásban tovább tudjuk fejleszteni, magasabb szintre tudjuk emelni a fantáziát. Egyre több dolgot kell képzeletben megjelenítenie, amelyeket érzékletesen nem tudunk bemutatni. Például olvasmányok, leírások, elbeszélések megértésében. Sokan a művészeti tárgyakat (rajz, technika) „másodrendűnek" ítélik, pedig ezek az órák nagyon jelentősek a gyermek fejlődésében. A felgyűlt anyagot, tapasztalatot csak ezeken a tárgyakon keresztül tudja érdemlegesen képileg megjeleníteni gondolataiban és kombinálni. Így

válik fantáziája a későbbiekben alkotóvá.

A gondolkodás nem spontán érés a gyermeki fejlődésben. Meg kell tanítani/tanulnia a lényegest elválasztani a lényegtelentől, általánosítani, ezeket belsővé tenni.

A kisiskoláskor jellemzője, hogy az önkéntelen és a szándékos figyelmi forma is működik. Az eredményes és aktív munka érdekében e kettő működését kell összehangolni. Eleinte az önkéntelen figyelem a domináns, ezért a színes, változatos, érdekes, mozgásosságra építő tanítás a hangsúlyosabb, mely fokozatosan átadja a teret a szándékos figyelmet igénylő, egyre nagyobb koncentrációra épülő fejlesztő munkának. A figyelem összpontosítása és tartóssága szempontjából a második és harmadik órán a legterhelhetőbbek a gyerekek, de minél érdekesebbé tesszük az elvégzendő munkát, annál később jelentkezik a dekoncentráltság, fáradtság. Igyekezni kell az órákat érdekesebbé, dinamikusabbá tenni. Ha kellőképpen felkeltettük az érdeklődésüket, hosszabb ideig képesek figyelni. A kisiskolás még minden tantárgyat szeret: az olvasást, a matematikát, a környezetismeretet, az éneket, a rajzot, a legjobban a tornát. A differenciálódást a tantárgyak tanulása során őt érő sikerek vagy sikertelenségek mértéke váltja ki.

3. Az érzelmileg egészséges gyermek

Akkor beszélünk érzelmileg egészséges gyerekről, ha jellemző érzelmi állapota a vidámság. Az öröm, a nevetés, a mozgás, a színes és változatos tevékenységek teszik őt dinamikusan fejlődő egészséges gyerekké, és biztosítják a kívánatos aktivációs szintet. Az állandóan szorongó, szomorú, megfelelési kényszerben élő, kudarctól félő gyermek nem fejlődik egészségesen. A kisiskolásnak negatív érzelmek megélésére is szükség van, de nem lehet ez a domináns. Természetesen a gyermek mindent intenzívebben él át és egy-egy tanóra folyamán ambivalens érzelmek sorát éli meg: örül, ha őt szólítják fel, szomorú, ha nem kerül rá sor; szereti a tanítóját, de fél tőle stb. A fejlődést az őt érő hatások és élmények teszik lehetővé. Az érzelmi fejlődésről szólva kiemelném a tantárgyak közül a rajzot. Itt is fontos szerepet töltünk be mint tanítók, hiszen esztétikai érzelmeket ébresztünk diákjainkban azzal, ahogyan a szépről beszélünk, illetve bemutatjuk, ahogy alkotójává, létrehozójává tesszük őket valaminek, ami szép. Ez pedig meghatározó személyiségüknek alakulásában, esztétikai érzékük fejlesztésében. A kisiskolás családon kívül új kötődéseket keres és talál a tanító néni/bácsi személyében. Kezdi összehasonlítgatni a szülőt a tanítóval. A tanító személye, egész lénye lesz a meghatározó, a legfontosabb, szinte lesi a szavait, s az azelőtt mindenhatónak vélt szülővel is szembeszáll, ha kell. Társaival harcot vív az elismerésért, dicséretért, figyelemért. A kisiskoláskor vége felé közeledve a felnőttek helyét egyre inkább a kortársak iránti szolidaritás veszi át. Még mindig fontos a tanító személye, de egyre hangsúlyosabbá válik a kortárscsoport véleménye, elfogadása vagy elutasítása. Nagyon fontos, hogy a tanító szíve és esze helyén legyen ebben az időszakban is, hiszen a negyedik osztály végén el kell tudnunk engedni és felkészíteni a serdülőkorra tanítványainkat. Ettől az elengedési folyamattól függ az, hogy hogyan lépnek át az általános iskolai osztályokba, mennyire tudnak majd helytállni és beilleszkedni a velük egykorúak közé, ami a kisiskoláskor lezárásának és a következő korszakba való lépésnek kritériuma.

Négy év alatt sok mindent élünk át osztályunkkal, akár a tanórákat, akár az ezeken kívüli munkát vesszük figyelembe. Sok esetben jobban ismerjük a gyereket, mint a családja. Velünk bizalmasabb, ragaszkodóbb. Lényeges tehát az, mi módon engedjük el a negyedik év végén. A tanítónak is meg kell ezzel dolgoznia, a tanítványoknak is. Segítsük hát itt is őket!

Feladat:

a) *Lépcsős. Egy tízfokú lépcső rajzát kapják meg a tanulók, melyen az első fok a legnegatívabb jelentéssel bír és értelemszerűen a tizedik fok a legpozitívabbal. Ezen a lépcsőn kell osztálytársait elhelyeznie saját személyével együtt. Segít a feladat abban, hogy a gyerek reális képet kapjon arról, milyennek látja ő, illetve az osztálytársai a közösségben betöltött szerepét.*

b) *Virág. Mindenki kap egy olyan virágot, amelynek annyi szirma van, ahány tanulója az osztálynak, a közepében a virágtulajdonos neve látható. A feladat az, hogy mindenki ír valami kedveset a virágtulajdonosnak: miért volt jó vele együtt tanulni ebben az osztályban, milyen szép emléket őriz meg róla, mi kedveset üzen neki. Kinek ne melengetné meg a szívét egy ilyen ajándék. Nagyon pozitív hatással van az osztályközösségre, mert erősödik a tudat, hogy ők mindannyian egy közösség részei, és számíthatnak egymásra akkor is, ha a tanító néni/bácsi már nem lesz velük.*

Igyekeznünk kell – és nem csak a tanórákon – kitágítani a világot számukra, kíváncsiságukra és érdeklődésükre támaszkodva fejleszteni őket a tőlünk telhető legjobb módon, türelemmel és empátiával fordulni feléjük. Nem a gyerekek előtt kell járnunk (a háta mögé senki sem lát…), hanem velük együtt kell haladni lépésről lépésre, személyes példánkkal irányt mutatva.

És ne feledjük a JÁTÉK szerepét. E korszak jellemzője eleinte a mesék, mesehősök világa, mely megjelenik játékaikban, rajzaikban, nyitott könyvvé téve előttünk a gyermeket, már ha tudunk olvasni belőle. Később a szerepjátékokban megjelennek az iskolásdik, hiszen fő témájuk az iskolai teljesítmény, azonosulnak a tanító szerepével, „osztálynaplót vezetnek". Azok a változások, amelyek ebben a korszakban zajlanak, hangsúlyozzák a mozgásos játékok jelentőségét, melyekben tiltásoknak, előírásoknak, szabályoknak kell megfelelni. Adjunk hát teret csodálatos népi játékainknak (pl. kinn a bárány, benn a farkas), mert ezeken keresztül sokkal könnyebben sajátítják el a korosztályukban megtanulandókat.

Oktassuk és neveljük tanítványainkat úgy, hogy a kötelező tudásanyag mellett megtanulják azt is, hogyan kell csoportban élni, és mégis autonóm személynek maradni, toleranciát és empátiát tanúsítani, kreatívnak lenni, és mégis elfogadni és megfelelni a szabályoknak külső kényszer nélkül is.

Remélem, be tudtam mutatni egy általános képet erről a korszakról, hasznos információkat nyújtva. Mindannyiuknak további jó munkát kívánok és hivatásukban való kiteljesedést.

Győrffy Ágnes,
Beregszász

Befolyásoló tényező-e az életkor az idegennyelv-tanulásban?

Mára hazánkban is egyre több ember ismeri fel, hogy mennyire fontos legalább egy idegen nyelv elsajátítása. Az idegen nyelvek lassan beágyazódnak a különböző korosztályú emberek, de főleg a fiatalok mindennapjaiba. Gondoljunk csak arra, hogy egyre több olyan cég, vállalat jelenik meg térségünkben, ahol nélkülözhetetlen az angol vagy német nyelv ismerete. A külföldön, elsősorban Magyarországon továbbtanulni vágyó diákok számára többletpontokat jelentenek a nyelvvizsgák a felvételi pontozás során, valamint az ösztöndíjak megszerzésénél is. Ennek megfelelően az iskolákban egyre nagyobb figyelmet szentelnek az angol, illetve a német nyelvoktatásnak.

Külföldön ez a jelenség már a 80-as évek végén, 90-es évek elején megjelent és mára sokkal erősebben jelen van az emberek életében, mint Ukrajnában. A dolgozók nyelvi pótlékot kapnak a munkahelyeken, ha van nyelvvizsgájuk, az egyetemek és főiskolák nem adnak ki diplomát a diákok kezébe addig, amíg legalább egy középfokú nyelvvizsga-bizonyítvánnyal nem rendelkeznek. Nem csoda tehát, ha az elmúlt évtizedben tömegesen jelennek meg a nyelviskolák, ahol különböző korosztályú nyelvtanulókat avatnak be a különböző nyelvek rejtelmeibe.

A nyelvelsajátítással és nyelvtanulással foglakozó kutatásokban gyakran előfordul az életkor szerepe. A szakirodalomban megoszlanak a vélemények arról, hogy mikor érdemes elkezdeni az idegennyelv-tanulást, vagy egyáltalán milyen mértékben és hogyan jelzi előre az életkor a nyelvtanulás sikerességét. Az életkor szerepével foglalkozó tudományos vizsgálatok rendkívül fontosak, hiszen eredményeiket figyelembe véve változásokat eszközölhetnek a nyelvpedagógia és nyelvpolitika terén.

Általánosan elfogadott tény, hogy a gyerekek könnyebben boldogulnak az idegen nyelvekkel, mint a serdülők vagy a felnőttek. Ez azt jelentené, hogy serdülőkor után, felnőttkorban már nem érdemes elkezdeni idegen nyelveket tanulni? Nem kell elkeseredni, a dolog nem ilyen egyszerű.

Két kutató – *Penfield*, ill. *Roberts (1959)* – vezetésével az 50-es évek végén kutatások indultak az idegennyelv-elsajátítás során végbemenő agyi folyamatokra vonatkozóan. Kutatásaik eredményeként ők a nyelvtanulásra nézve egy *kritikus periódus (KP)* meglétét feltételezik, amely egy olyan időszakot jelent, amikor a nyelvtanulás könnyebb, a nyelvelsajátítás eredményesebb, mint az azt követő életkori periódusban (Edmonson/House 1993, S. 173). Kritikus periódusként a pubertáskort jelölik meg. A következő évtizedben egy újabb kutató, *Lenneberg (1967)* csatlakozott hozzájuk és ő is alátámasztotta eredményeik hitelességét, valamint továbbfejlesztette kutatásaikat. *Lenneberg* szerint a természetes nyelvelsajátítás a pubertáskor után biológiailag nem lehetséges, mert az agy elveszíti azt a fajta flexibilitását, amely az idegennyelv-tanulást pozitívan befolyásolja. Ők tehát azt állítják, hogy ha valaki 15-16 éves kora után kezd el idegen nyelvet tanulni, anyanyelvi szintre nem fog eljutni, az anyanyelvi akcentust nehezen tudja leküzdeni. Ugyanakkor kommunikálni a felnőttek is kiválóan megtanulnak. Ezek voltak az első állásfoglalások e témával kapcsolatban.

Az ezt követő évtizedekben aztán sorra jelentek meg a különböző tanulmányok, melyek az optimális életkorral foglalkoztak. Az elméleti magyarázatokat a következő diszciplínák keretein belül végzett kutatások szolgáltatják: neurobiológia, a pszicholingvisztika, a szociolingvisztika, a kognitív pszichológia és alkalmazott nyelvészet. A kérdés a későbbiekben nem korlátozódik a kritikus periódus létére, hanem egyre inkább kibővül más tényezőket is figyelembe véve.

Wieczerkowski például a kritikus periódus helyett inkább a *„fogékony periódus”* (Maier 1991, S. 43-44) fogalmát vezeti be, mely szerint a gyerekek három vonatkozásban tűnnek ki:

– Egyrészt képesek a nyelvi funkciókat rugalmasabban megszervezni.

– Másrészt fokozottan készek arra, hogy nyelvi stimulációra és gyakorlatra spontán válaszoljanak.

– Harmadsorban pedig rendelkeznek azzal a képességgel, hogy az új nyelvi ingerekre a célnyelvnek megfelelően reagáljanak. Ez elsősorban az artikulációban jelenik meg.

A szociálpszichológiai kutatások azt állapították meg, hogy a gyerekek sikerességének az lehet a magyarázata, hogy a gyerekeknél 10 éves korig még nem zárul le a szocializációs folyamat, ezért nyitottabbak az idegen gondolkodásmódok és normák iránt. Könnyebben azonosulnak egy idegen kultúrával és nagyobb az empátiás készségük is. Az idegennyelv-elsajátítás formálhatja személyiségüket és identitásukat. A felnőttkori nyelvelsajátítás sikerességét attól teszik függővé, hogy milyen módon és milyen mértékben kerülnek kapcsolatba a célnyelvi kultúrával és az anyanyelvi beszélőkkel. Ettől függ, hogy milyen távolinak érzik maguktól az adott társadalmi és kulturális normákat. A felnőttek a gyerekekkel szemben nehezebben hidalják át az ilyesfajta távolságot.

Egyes kutatók *Piaget* fejlődéselméletét veszik alapul és azzal magyarázzák a gyermekkori és felnőttkori nyelvelsajátítás közötti különbségeket. *Piaget* szerint serdülőkorban lezárul a kognitív fejlődés, tehát lehetővé válik az absztrakt gondolkodás és problémamegoldási képesség (Maier 1991, S. 174). A kutatók szerint mindez negatívan befolyásolja a nyelvelsajátítást.

Krashen felülvizsgálta *Lenneberg* kutatási eredményeit és a tudomány akkori állása alapján megállapította, hogy a nyelvi funkciók lateralizációja már a 5. életévben lezáródik, tehát a serdülőkor semmiképp nem jelenthet határt a nyelvelsajátításban. Szerinte az életkor nem meghatározó tényező a nyelvtanulás szempontjából. Ő egy új tényezőt, az „érzelmi szűrőt” vezeti be, amely a tanuló személyes és érzelmi tulajdonságaiból áll (Bausch ua. 1989, S. 380). Az érzelmi szűrő a pubertáskor után megerősödik, és ez azt eredményezi, hogy a fiatalok és a felnőttek a nyelvprodukciójukat állandóan ellenőrizni akarják. A felnőttek ugyanis gátlásosabbak és gyakran inkább nem szólalnak meg, mint hogy nevetségessé tegyék magukat. A gyerekek mindezt játékosabban fogják fel. Elmélete a *„Monitor Theory”* (Bausch/Christ/Hüllen/Krumm 1989, S. 378) nevet kapta. *Schumann* (Bausch/Christ/Hüllen/Krumm 1989, S. 379) alátámasztotta Krashen megállapítá-

sait, miszerint a nyelvelsajátítás szempontjából fontos befolyásoló tényezők a motiváció, a beállítottság, az extrovertált és introvertált személyiségjegyek. Ezek egyrészt hátrányosan, másrészt előnyösen befolyásolják a nyelvtanulást. Minél idősebb a nyelvtanuló, annál valószínűbb, hogy analizálni fogja azt, amit tanul és ez csökkenti a spontaneitást. Gyakran előfordul, hogy a felnőttek az idegen nyelvet rögtön magasabb szinten szeretnék használni, mint amire képesek, olyan dolgokról próbálnak állást foglalni idegen nyelven, amihez még nincsenek meg a nyelvi eszközeik. Német tanfolyamokat vezetve gyakran tapasztalom, hogy a kezdő csoportban tanuló felnőtt diákok olyan nyelvtani szerkezetekkel próbálnak mondatokat alkotni, melyek a magyar nyelvben és persze a németben is nagyon gyakoriak, de még nem tanultuk őket, mert még nagyon nehezek a szintjükhöz képest. Másfelől viszont a kezdeti fázisban a felnőttek sokkal sikeresebbek, mint a gyerekek, mert tudatosan tanulnak, vannak megszokott tanulási stratégiáik, tapasztalataik, melyekkel a gyerekek kevésbé rendelkeznek. Az idősebbek hosszabb ideig és intenzívebben tudnak koncentrálni, fejlettebb az emlékezetük, több információt képesek egyszerre memorizálni, mint a gyerekek. Ezenkívül gyakran meghatározott céllal kezdenek el idegen nyelvet tanulni, például egy állás megszerzése érdekében, egy ösztöndíj elnyeréséhez, külföldi tanulmányokhoz stb. Ebből kifolyólag motiváltabbak. Megállapítható tehát, hogy a felnőttek inkább kognitív képességeikre támaszkodnak, tehát tudatos, analitikus tanulásról van szó, míg a gyerekek nem tudatosan, nyelvi ösztönökre alapozva inkább utánoznak.

A *„Gume-Adult-Projekt”* (Bausch/Christ/Hüllen/ Krumm 1989, S.377) keretein belül Svédországban folytatott empirikus kutatások azt eredményezték, hogy a felnőttek inkább explicit módszerek alapján tanultak, ami azt jelenti, hogy a nyelvtani szabályok és a kontrasztív összehasonlítások álltak a középpontban. A gyerekek esetében viszont megfigyelték, hogy az implicit, vagyis szigorúan hallás utáni és beszédgyakorlatok vezettek eredményre. Azt a következtetést vonták le, hogy pubertáskorban egy törés keletkezik a tanulási viselkedésben.

A 90-es évek során rengeteg empirikus vizsgálatot végeztek arra vonatkozóan, hogy milyen területeken érnek el nagyobb sikereket a gyerekek, a fiatalok, illetve a felnőttek. Főleg a kiejtést, hangsúlyozást, a morfológiai és szintaktikai szerkezetek elsajátítását és a tanulási folyamat időtartamát vizsgálták. Ezek eredményeit a következő megállapításokban foglalhatjuk össze:

– A gyerekek a legjobbak az idegen nyelvi kiejtést illetően. Ez azzal magyarázható, hogy az óvodás és az elemi iskolába járó gyerekek nyelvi képességei még nincsenek tökéletesen kifejlődve, a kiejtési bázisuk nem kötődik olyan erősen az anyanyelvi kiejtés és intonáció szabályaihoz. Ezért ők az idegen hangokat könnyebben utánozzák. A nyelvtanulás gyorsaságát és a morfológiai, illetve szintaktikai struktúrákat tekintve viszont nem a legsikeresebbek.

– A serdülőkor utáni fiatalok azonban az állandó kontrollálás miatt hosszú távon rosszabb eredményeket érnek el. Viszont az elsajátításhoz kevesebb időre van szükségük, a morfo-szintaktikát tekintve pedig ők a legsikeresebbek. Nyelvtanilag ez a korosztály beszél a leghelyesebben, magasabb szintű nyelvi kompetenciát érnek el, mint a felnőttek vagy a gyerekek. *Collier* (Edmonson/House 1993, S. 169) szerint a gimnáziumokban, középiskolákban tanuló diákok esetén negatívan befolyásoló tényező az iskolai teljesítési nyomás, hiszen nyelvvizsga, érettségi és felvételi vizsgák előtt állnak. Ezt megfelelő didaktikával csökkenteni lehet és kell.

– A felnőtt nyelvtanulók a tanulási folyamat első stádiumain gyorsabban túljutnak, mint a fiatalabbak, de gyakran egy bizonyos szinten maradnak és nem fejlődnek tovább, míg a gyerekek esetében a nyelvtanulási folyamat gyakran csak a célnyelv tökéletes elsajátításakor fejeződik be. A kiejtést illetően pedig a felnőttek ritkán szabadulnak meg az akcentusuktól.

Az áttekintett szakirodalomból kiderül tehát, hogy túlságosan leegyszerűsített állítás, mely szerint az idegennyelv-tanulásban a gyerekek minden szempontból és minden területen sikeresebbek, mint idősebb társaik. A korai nyelvtanulás általában csak felnőttkorban, az iskolázás befejezése után hozza meg gyümölcsét. Egy tanulmányra támaszkodva (Nikolov 2004, 21. o.) több érvet is felsorolhatunk a korai nyelvtanítás mellett.

– A korai stimuláció kedvező több területen is, mint például a zenében, a sportban, a képzőművészetben és a nyelvben egyaránt.

– A korai kezdés miatt több időnk van az elsajátítási folyamatra.

– Az általános tantervek lehetőséget adnak az idegennyelv-tanításra már a 2. osztálytól.

– A nyelvtanulás segít abban, hogy nyitottabbak és toleránsabbak legyünk idegen népek kultúrájával szemben.

– A többnyelvűség jótékony hatással van a kognitív jellemzők, a gondolkodási képesség és az anyanyelv fejlődésére.

A korai kezdés ellen is szólnak érvek. Sokáig elfogadott tény volt, hogy a túl korai kezdés következtében összezavarodik a gyerek, és ez negatívan hat a további nyelvi képességek fejlődésére.

Napjainkban viszont már az előző álláspont elfogadott, de a korai kezdés megfelelő feltételeit meg kell valósítani. Ha nem megfelelő az idegen nyelvi tanterv, az oktatási módszer, az órarend, nem elegendő az óraszám, nincsenek képzett tanárok, a korosztálynak megfelelő tankönyvek és más taneszközök, akkor jobb a nyelvtanulást későbbre halasztani, mert a tanulóban negatív hozzáállás alakulhat ki a célnyelv iránt.

Lechner Ilona,
a II. Rákóczi Ferenc Kárpát-aljai Magyar Főiskola tanára

Felhasznált irodalom:

– Bárdos Jenő: Az idegennyelvek tanításának elméleti alapjai és gyakorlata. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó 2000, S. 260–263.

– Edmondson, Willis/ House, Juliane: Einführung in die Sprachlehrforschung. Tübingen u. Basel: Francke 1993, S. 164–203.

– Gompf, Gundi: Erwerb von Fremdsprachen im Vorschul- und Primarschulalter. In: Bausch/ Christ/ Hüllen/ Krumm (Hrsg.) : Handbuch Fremdsprachenunterricht. Tübingen: Francke 1989, S. 364–368.

– Knapp-Potthoff, Annelie: Erwerb einer ersten Fremdsprache im Sekundarschulalter. In: Bausch/ Christ/ Hüllen/ Krumm (Hrsg.) : Handbuch Fremdsprachenunterricht. Tübingen: Francke 1989, S. 369–371.

– Maier, Wolfgang: Fremdsprachen in der Grundschule. Eine Einführung in ihre Didaktik und Methodik. Berlin u. München: Langenscheidt 1991, S. 43–50, 196–199.

– Nikolov, Marianne: Az életkor szerepe a nyelvtanulásban. In: Modern Nyelvoktatás. Alkalmazott nyelvészeti szakfolyóirat. X. évfolyam, 1. szám, 2004. április, 3–21.

– Quetz, Jürgen: Erwerb von Fremdsprachen im Erwachsenenalter. In: Bausch/ Christ/ Hüllen/ Krumm (Hrsg.) : Handbuch Fremdsprachenunterricht. Tübingen: Francke 1989, S. 376–381.

– Raasch, Albert: Fremdsprachen in der Erwachsenenbildung. In: Bausch/ Christ/ Hüllen/ Krumm (Hrsg.) : Handbuch Fremdsprachenunterricht. Tübingen: Francke 1989, S. 90-95.

The proverb is a rose: smell it and pass it on to your friends, avagy a közmondások szocializációs szerepe az oktatásban

A közmondások olyan rövidre fogott tanácsok és életbölcsességek, melyek szimbolikusan vagy átvitt értelemben fejeznek ki egy tapasztalatokon alapuló igazságot, melyet kellő magyarázattal és értelmezéssel körülményekre és helyzetekre hasznosan alkalmazhatunk. A proverbiumok minden nemzet kultúrájának szerves részét képezik, tükrözve a társadalmi értékeket és az emberek történelmi tapasztalatait. A legtöbb közmondásnak más nyelvekben is megtalálhatjuk a megfelelőjét:

Nem mind arany, ami fénylik.

All is not gold that glitters.

A proverbiumok humorosságának kidomborítására szolgálnak az ún. közmondás-paródiák, amelyek hagyományos közmondások átalakításával, elferdítésével jöttek létre:

One bomb is worth a thousand words.[1]

A közmondások szocializációs szerepe az oktatásban nem kap elég hangsúlyt. Márpedig a közmondások bővíthetik szókincsünket, azaz a pontos és árnyalt nyelvhasználat gazdagításához hozzájárul a szókincs mennyiségi és minőségi bővítése: a rokon értelmű és az ellentétes jelentésű szavak megismertetése, a közmondások, szólások átvitt jelentésének magyarázata, és mindezek alkalmazása saját szóbeli és írásbeli megnyilatkozásainkban.

A tanítási tartalmak feldolgozásának folyamatában élményszerű tanulással, problémahelyzetekből kiinduló izgalmas tevékenységekkel, kreativitást ösztönző feladatokkal fejleszthetjük az alapvető képességeket és alapkészségeket.

1. Kiválaszthatunk néhány közmondást a legismertebbek közül. Kis téglalap alakú kártyákat készítünk, ráírjuk a közmondásokat, majd a közmondások összetételénél szétvágjuk azokat. Segítség gyanánt megadhatjuk az angol közmondások magyar megfelelőjét, vagy körülírással is szolgálhatunk.

2.

Many hands	make light work.

(Sok kéz hamar kész.)

A difficult job is easier if many people do it together.

Too many cooks	spoil the broth.

(Sok bába közt elvész a gyerek.)

If too many people try to do the same job, it is often done badly.

3. Keresztrejtvény segítségével is megismertethetjük a tanulókat a közmondásokkal:

3.1 Pótold a betűháló hiányzó betűit! Eredményül egy közmondást kapsz.

	E		S		S	T
	I	A	L			T
C			B	I	N	
H	U			A	N	D
D			R		S	T
	E	C		I	V	E
S		T	I	S		Y
			E	R	G	Y

3.2 Alkoss közmondást a betűháló kiválasztott betűiből![2]

1.	16	25	4	33	5	36
2.	1	10	13	23	34	9
3.	15	21	7	28	17	30
4.	3	19	11	32	2	31
5.	8	26	21	27	30	12
6.	6	20	15	29	24	20

1. Have ... of you seen Mark? He should be here by now.
2. Would you mind if I closed the ... ?
3. Opposite of quickly?
4. I always find ... afternoons rather boring.
5. Would you like a single or a return ... ?
6. He is a ... of Brazil.

Megoldás:

1	2	3	4	5		6	7	8
9	10	11	12			13	14	15

4. Szituációk is segíthetik egyes közmondások megértését és rögzítését.

4.1. It is the last straw that breaks the camel's back.

Once upon a time the hares were quite unhappy because they lived in fear of everybody. They saw danger everywhere and could not enjoy life at all. One fine morning they gathered in the forest to discuss things. An old hare, who was tired of this life, said: "Here we live in fear of danger. We cannot eat quietly, we cannot sleep quietly. Every animal in the forest frightens us. It is better to die than to live in such a way. Our life is worse than death itself."

As the other hares were very unhappy too, they agreed that the only way out was to die. Thus, they decided to jump into the water. There was a deep lake near the forest. When they reached the lake, some frogs on the shore saw them and jumped into the water. The hares stopped and one of them cried, "Friends, we are not the most unhappy animals in the forest. Let's be patient and try to enjoy life!" After this they returned happily to the forest and have lived there ever since. They understood that *it was the last straw that breaks the camel's back*, and it saved their lives.

4.2. A cat in gloves catches no mice.

A farmer who was very ill heard from the doctor that he had only a short time to live. He wasn't a rich man and had worked very hard all his life. But his sons were very lazy and didn't like to work in the fields. He called his sons to his bed

and said: "My sons, I'll die very soon and you'll be alone in this farm. I leave you some treasure, but you must find it ourselves in one of the fields." He did not say anything more and soon died.

His sons decided to find the treasure. Though they were very lazy, they went to the fields to dig. They dug all over the fields but didn't find any treasure there. They were very tired and angry at first but when they began to sow wheat, they found that their digging had made it much easier for them. The harvest was very rich and they sold it in the market and got a good sum of money. Thus, they understood what treasure their father had left them and it began to be clear to them that *a cat in gloves catches no mice.*

4.3. Actions speak louder than words.

A hunter who was not very brave liked to boast to his friends about his brave deeds. Once he went to the forest to hunt. There he met a forester and asked him: "Can you tell me where can I find the tracks of a lion? Do you know where lions live?" The forester replied: "Yes, I can show you not only the tracks of a lion. Moreover, if you come with me, I shall show you the lion himself. "

The hunter grew pale and said: "Oh, no, thanks. I have no wish to go anywhere with you. I am looking for a lion's tracks and not for the lion himself."

"Oh, my dear friend, I understand, but do you know that *actions speak louder than words*", said the forester with a smile on his face.

A közmondások minden nyelvben fontos helyet foglalnak el. Ismeretük nem kötődik korhoz, nemhez, társadalmi réteghez, ám szükséges a tökéletes nyelvismerethez. Rövid, könnyen megjegyezhető mondatok formájában a népi bölcsesség nagy kincsét hordozzák. Rövid közmondással gyakran jobban és meggyőzőbben kifejezhető valamilyen eszme, mint sokszavas beszéddel. Az iskolai tankönyvekben a fogalmi gondolkodás fejlesztése miatt szerepeltetik a közmondásokat. A közmondások az emberi kultúra termékei, melyek társadalmi értékeket tükröznek. Stilisztikai elemeik (pl. rím) segítségével könnyen megjegyezhetőek:

When the cat is away, the mice will play.
Nincs itthon a macska, cincognak az egerek.

A proverbiumok erkölcsi tanulságai és lényegre szorítkozó kifejezésmódja ösztönözhet minket arra, hogy a tanórákon ne hagyjuk figyelmen kívül a közmondásokat még akkor sem, ha az iskolákban használt angol tankönyvek többsége nagyon kevés időt szentel nekik.

Kacsó Szilvia

References:

1. Ann M. Murphy, *Fejtsd meg angolul!* Cser Kiadó, Budapest, 2001

2. Dr. Vasvári Lajos, *English-Hungarian Proverbs-sayings from all over the World.* Lord Kiadó, 1993

3. Litovkina Anna – Wolfgang Mieder, *A közmondást nem hiába mondják. Vizsgálatok a proverbiumok természetéről és használatáról.* Tinta Kiadó, 2005

4. Litovkina Anna, *A Proverb a Day Keeps Boredom Away.* Tinta Kiadó, 2000

Jegyzetek

[1] Litovkina Anna, A Proverb a Day Keeps Boredom Away, Tinta Kiadó, 2000, p.5

[2] Ann M. Murphy, Fejtsd meg angolul! Cser Kiadó, Budapest, 2001, p. 5

Térinformatikai módszerek terjedése a földrajzi elemzésekben

Az utóbbi évtizedben a számítástechnika széleskörű elterjedése és alkalmazási területeinek kiszélesedése begyűrűzött a földrajzi térfeldolgozás és kiértékelés világába is, aminek eredményeként létrejött a GIS (Geographical Information System). Ez egy olyan számítógépes technológia, amely egybefogja a térképezési és információs adatállományt, hogy abból térképeket és – különböző információk alapján, meghatározott feldolgozás révén – elemzéseket jeleníthessen meg. (Sárközy F. 1990). A földrajzi információs rendszer számos szakterület munkáját segíti. Ezen rendszerek alkalmazása mérhető előnyökkel bír, ezért a hozzá kapcsolódó alkalmazási területek bemutatása és ismerete a hozzájuk fűződő előnyök miatt válik elengedhetetlenné. Az előnyök a környezetünkről gyűjtött információk tárolásában, rendszerezésében és térbeli összefüggéseket feltáró elemzésekben jelentkeznek.

Térinformatika

Az információs rendszerek között kitüntetett szerepe van a térbeli információkat feldolgozó térinformatikai rendszereknek. A megkülönböztetést a hellyel, térbeliséggel kapcsolatos információk speciális kezelése indokolja. A számítógépes gépészeti, építészeti tervezés, a többdimenziós szimuláció és modellezés is térbeli adatokat dolgoz fel. Azon rendszereket, amelyek a Földről mint közvetlen környezetünkről tárolt térbeli információkat dolgozzák fel, földrajzi információs vagy geoinformációs rendszereknek szokás nevezni, tudományterülete pedig a geoinformatika. Az angol nyelvterületen a GIS elnevezés terjedt el. (Ennek magyar fordítása a FIR – Földrajzi Információs Rendszerek) (Detrekői Á.–Szabó Gy. 1995). A magyar nyelvhasználatban a térinformatika és térinformációs rendszerek kifejezés honosodott meg, de nem szabad elfelejtenünk, hogy a térinformatika valamennyi térbeli információval foglalkozó rendszert takar, aminek csak egy részhalmaza a geoinformatika.

A térinformatika jelentősége

A térinformatikának meghatározó jelentősége van, a teljesség igénye nélkül, a kö-

vetkezőkben: természeti erőforrások kutatásában, állapotának megfigyelésében; földhasználat- és tájtervezésben; ökológiai és gazdasági összefüggések feltárásában és kiértékelésében, döntéshozatalban; közigazgatásban, a szociológiai és társadalmi viszonyok feltárásában és bemutatásában, a terület- és településfejlesztésben, a létesítmények hatásértékelésében. De meghatározó jelentősége van a közlekedési, szállítási és piackutatási alternatívák felmérésében és kiértékelésében is.

A térinformatika nagyban összefonódik a több ezer éves múlttal rendelkező térképészettel, a néhány száz éves földrajztudományokkal és az alig pár évtizedes múlttal rendelkező számítástechnikával. A térinformatikával az elmúlt évek alatt csaknem minden geotudomány kapcsolatba került. A földrajzi információs rendszerek fejlesztése az informatikán belül az utóbbi évtizedben önálló kutatási területté nőtte ki magát. Interdiszciplina, az egyes geotudományok között elhelyezkedő gyakorlatias jellegű, kapcsoló, szintetizáló tudomány. A térinformatika egyre nagyobb szerephez jut az ökológia, az ökonómia, a szociológia, a kutatási és a gyakorlati szférában. A geoinformatika a modellalkotás, adatgyűjtés, megjelenítés, elemzés és a szimulációs eszközeivel segíti, támogatja a mérnöki, ökológiai és marketing munkák során a döntéshozatalt. A térinformatika multitematikus, térbeli modelleket használ, amelynek segítségével a hatékonyságot és a realitást hivatott növelni.

Térinformatikai alkalmazások a földrajztudományban

A földrajzi témájú kutatással foglalkozók a következő szakterületeken belül kerülhetnek napi szinten kapcsolatba a térinformatika által kínált lehetőségekkel: térképészet, geológia, geomorfológia, távérzékelés, gazdaság-, népesség- és településföldrajz, táj- és területi tervezés.

Térképészet: a térkép mint végtermék majdnem minden térinformatikai (később: GIS) alkalmazás során megtalálható. De nem minden térképkészítési eljárás tartozik a GIS tárgykörébe, hiszen a hagyományos térképészeti eljárás is úgyszólván modernizálódott, ami azt jelenti, hogy automatizálódott. A szerkesztés mechanizmusa vált könnyebbé a vetületi rendszer és méretarány digitális formulába öltöztetése révén. A modern kartográfiában bár fellelhető bizonyos analitikus megoldás, de teljes körű adatfeldolgozásra és adatelemzésre épülő új térkép egyszerű előállítására csak a GIS képes, ami az objektumok helye, tulajdonságai és közöttük lévő kapcsolatok alapján történik. Ezen adatok kizárólag GIS által tárolhatók együttesen. A digitális adatgyűjtést és gyors kiértékelő térképek előállítását teszik lehetővé a geodéziai műszerek (digitális teodolit, GPS[1]).

Geológia: a több évtizedes nagyon alapos, terepen elvégzett áldozatos munka, mintagyűjtés és laboratóriumi kiértékelés eredménye, hogy a geológia jelentős adatbázissal rendelkezik. Az adatok digitális formátumba történő átültetése révén megjelenő digitális térképek lehetőséget engednek a GIS számára a geológiában is megjelenni. A GIS által kínált háromdimenziós megoldás lehetőséget teremt a geológiában használt hossz- és keresztszelvények gyors elkészítésére, ami addig nagyon nagy körültekintést és precizitást igényelt.

Geomorfológia: a GIS adta lehetőségeket kitűnően lehet alkalmazni a geomorfológiai vizsgálatok során. A hagyományos módszerekkel sok időt igénylő feladatok a GIS-alkalmazásokkal jelentősen könnyebbé és gyorsabbá váltak. Hiszen korábban a domborzatértékeléshez szintvonalas térképek segítségével készültek el a háromdimenziós tömbszelvények, valamint sok mérés és adat felhasználással nagyon hosszú idő alatt lehetett csak elkészíteni a lejtőkategória-, lejtőkitettség-, völgysűrűségtérképeket. Jelenleg a digitális térképek felhasználásával a szoftverek lehetőséget engednek a digitális terepmodell vagy domborzatmodell elkészítésére. (1. a. ábra: digitális terepmodell raszteres feldolgozásban.) A digitális térkép és a rendelkezésünkre álló adatbázis alapján, rövid időn belül készíthetünk lejtőkategória-, lejtőkitettségtérképeket. Az így készült térképek és terepmodellek más célra is könnyen alkalmazhatóvá tehetők. (1. b. ábra: GIS segítségével készült lejtőkitettség-térkép).

Távérzékelés: kettős szerepköre miatt kiemelkedően fontos a GIS-en belül. Egyrészt adatot szolgáltat a térinformatikai eljárásokhoz, másrészt a távérzékelés maga is alkalmazza a GIS elemeit. A távérzékelés hasonlóan a GIS-hez egy módszernek tekinthető. A térinformatikai alkalmazásokon belül több szakterület is alkalmazza. A távérzékelés mint módszer bővíti a GIS által nyújtott lehetőségek tárházát. A távérzékelés maga a mesterséges holdak szkennerei segítségével nyert különböző hamisszínes adatok (felvételek) a földfelszínről. Ezeket a felvé-

1. ábra. (Szabó Gy. 2004)

a. Digitális terepmodell raszteres[2] feldolgozásban.

b. Lejtőkitettség-térkép, világos déli, sötét északi lejtő.

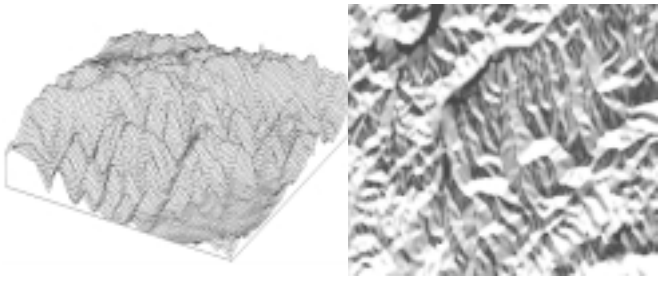

2. ábra. Hamisszínes Landsat ETM-felvétel

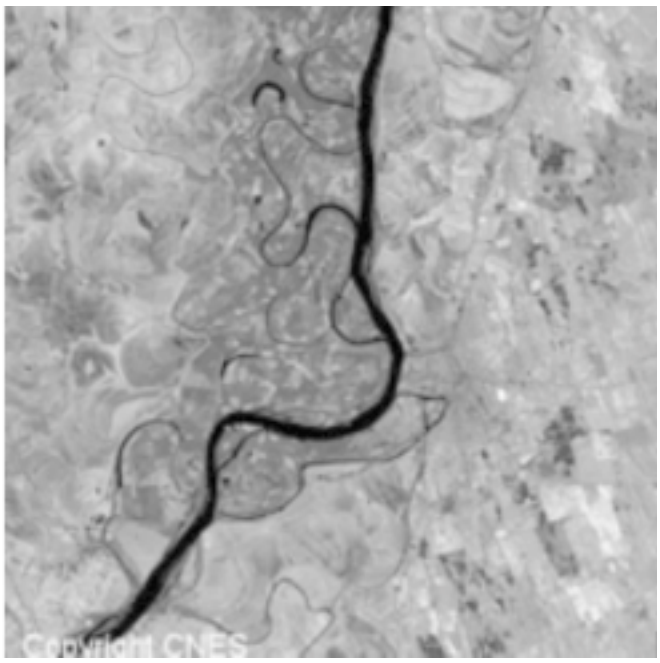

teleket a GIS dolgozza fel és teszi értékelhetővé. A mesterséges holdak által nyert adatok lehetőséget teremtenek nagy területek komplex elemzésére, kiértékelésére. A rendszeres adatgyűjtés nemcsak térben, hanem időben is lehetőséget teremt az adatok közötti kapcsolat bemutatására, és a folyamatok értékelésére. A 2. ábrán hamisszínes űrfelvétel látható.

Gazdaság-, népesség- és településföldrajz: a társadalmi, gazdasági és szociológiai folyamatok által nyújtott adatmennyiség és annak feldolgozása iránt meglévő igény megkerülhetetlenné teszi a GIS alkalmazását, mivel az adatállomány mérete jelentősen meghaladta az egyéb módszerekkel való feldolgozás lehetőségeit. Emelett a gazdasági, népességföldrajzi folyamatok gyors változásai megkövetelik a gyors kiértékelést és elemzést. Fontos, hogy a hivatalok maguk is arra törekednek, hogy adataik digitális formában legyenek tárolva. Ennek révén a beszerzésük sem okoz nagyobb nehézséget. A mai modern információs társadalom felkészült arra is, hogy az adatokat gyorsan lehessen lehívni. Ennek legjobb eszköze az Internet, amely által akár a hivatalok tényleges felkeresése nélkül lehet adatot lekérni, de természetesen elektronikus megkereséssel. A hagyományos adathordozók, statisztikai évkönyvek és kiadványok lehetőséget teremtenek egyéni adatbázis elkészítésére adatbázis-kezelő szoftverek felhasználásával. A GIS kiválóan alkalmas gazdasági adatok digitális térkép segítségével való bemutatására, ahol nemcsak a térképi színskála állapítható meg, hanem diagramok befűzésére is alkalmas. A GIS kiválóan alkalmas kérdőívek segítségével összegyűjtött adatok feldolgozására és bemutatására is.

Tájtervezés: a CAD[3]-szoftverek megjelenése lehetővé tette a hagyományos tervezésről való átállást a számítógépes tervezésre, ennek következtében jelenhettek meg a digitális tervek. A tájtervezés nagyon összetett feladat, hiszen előbb fel kell mérni a táj jelenlegi állapotát, a meglévő védendő értékeket. A feladat, hogy egy olyan tervet kell kidolgozni, amely megóvja a tájhasználat során a védendő értékeket is. A tájtervezés ezen a ponton kapcsolódik a földhasznosítási tervezéshez, amelyhez tartozik a mezőgazdasági és erdészeti tervezés. A tájtervezés lényege, hogy sok különböző információ tartalmú réteget (geológiai képződmények, talaj, növényzet, vizek, védendő értékek) kell figyelembe venni, amihez általában egy rétegkatasztert hoznak létre, amely külön szintek segítségével mutatja be a vizsgált terület adottságait. A 3. ábrán látható, hogyan készül egy ilyen rétegekkel dolgozó rétegkataszter, amelyben az kerül külön rétegre, ami a vizsgálódás egyik szempontját adja.

Területi tervezés: hasonlóan az előbbihez, itt is a tervezés kívánja meg a GIS-eljárások hasznosítását. E témakörbe azon tervezések tartoznak, ahol egy térség, régió, ország jövőbeni átalakítása kerül bemutatásra. A változások tervezésénél a cél: a meglévő lehetőségek olyan jellegű átalakításának megcélzása, amely hozzájárul a gazdasági élet fejlődéséhez. A fő cél a terület minél hatékonyabb fejlesztése, ami sajnos néha azzal jár, hogy figyelmen kívül hagyják a tájtervezés eredményeit. A területi tervezésnél a GIS alkalmazást a széleskörű adatbázis megléte kívánja meg, amely digitális térképi megoldásban csak GIS-en belül lehetséges.

3. ábra. Egy terület geoinformatikai adatbázisa (Szabó Gy. 2004)

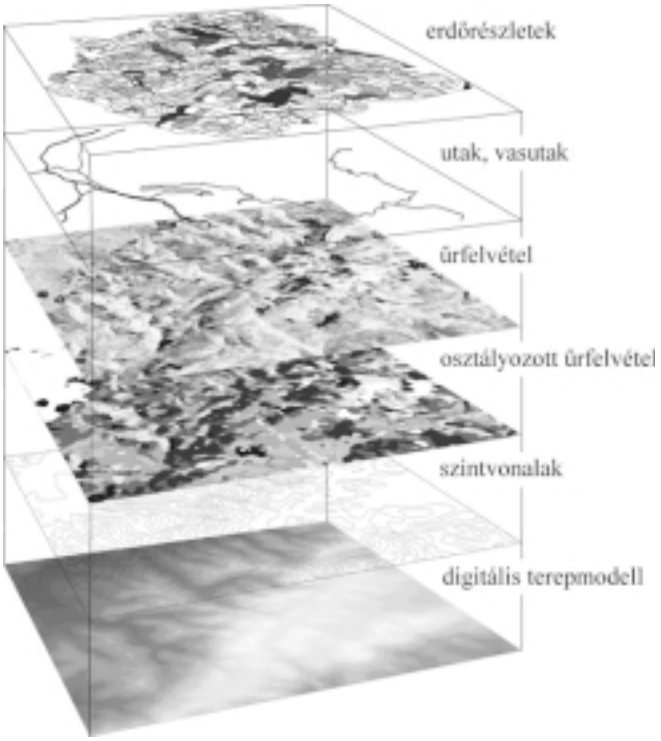

Összefoglalás

A térinformatikának igen nagyszámú feladata van az információs társadalomban. Ezen feladatok legtöbbje a földrajz egyes tudományterületeihez köthető. A kihívásoknak való megfelelés egyre hatékonyabb alkalmazást kíván, megkövetelve a megfelelő szakértelmet, valamint egy olyan modern eljárást, amely gyors megoldást ad a felmerülő kérdések megválaszolásához. A GIS egy olyan intelligens térbeli megoldásokat tartalmazó módszercsomag, amely ehhez nyújt segítséget. Ismerete és a hozzá kapcsolódó eljárások figyelemmel kisérése elengedhetetlen a modern geográfiával foglalkozók számára. Ha figyelembe vesszük, hogy a GIS roppant gyorsan fejlődik, és a hozzá kapcsolódó szoftverek egyre tökéletesednek és fejlődnek, beláthatjuk, hogy nem könnyű feladatnak vágunk neki.

Kész Attila

Irodalom:

Detrekői Á.–Szabó Gy.: Bevezetés a térinformatikába. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1995.

Kertész Á.: A térinformatika és alkalmazásai. Holnap Kiadó, Budapest, 1997.

Márkus B. (szerk.): NCGIA Core Curriculum I–IV. Magyar kiadás, Székesfehérvár, 1994.

Sárközy F.: Térbeli információs rendszerek – problémák és trendek. Geodézia és Kartográfia, 1990. 42. évfolyam 4. szám. pp. 252–254.

Szabó Gy.: Térinformatika módszer és/vagy diszciplína. Egyetemi tankönyvkiadó, Budapest, 2004.

Jegyzetek

[1] Global Positioning System – Globális Helymeghatározó Rendszer.

[2] A felszín szabályos idomokkal történő lefedése, a csúcspontok és nevezetesebb pontok koordinátái és magasságértékei alkotják az adatbázist.

[3] Computer Aided Design – Számítógépes grafikus hozzáadás.

A Somitanya története mint a cseh telepes falvak egyik kirívó példája

A Somitanya (Kastanove) új ruszin-ukrán „település", amelyet 1927 előtt népesítettek be a csehek.

A Somitanya 1921-től létezik, ugyanis ekkor érkezett a községbe 3 verhovinai család. Itt kértek letelepedési engedélyt, és házat építettek Som községétől 1 km-re, merthogy a közelebbi telkek magántulajdonban voltak, a településen belül pedig nem volt eladó ház. A családok itt építkeztek és alkották meg a mai „tanya" elődjét.

Beregsomhoz tartozott ekkor még a Braun-tanya, amely körül 1000 kat. holdat jelölt ki a cseh hatalom kolonizálás céljából az 1920-as évek elején megindított akcióval a földreform keretében.

Az egykori Lónyay uradalmi tanyán, Somi-kolónia néven, a verhovinaiak mellett cseh telepesek is kaptak itt otthont, hogy a környező magyar falvakban elindítsák az asszimilációs folyamatot. A Somi-kolónia a kilencedik volt a sorban, amelyet a cseh impérium létesített az igazságtalan földreform keretén belül Kárpátalján a magyar etnikai terület fellazítása érdekében.

A cseh kolonisták mellett a hatalom előszeretettel telepített a területre ruszinokat. A telepesek gyermekei számára egy-egy cseh, illetve ruszin tannyelvű iskolát nyitottak, hogy ebben se szenvedjenek hiányt, és hogy megőrizzék saját nemzeti identitásukat a színmagyar etnikai környezetben.

Az addig színmagyar etnikai terület megbontásának kezdeményezője egy bizonyos Kunštantsky Frantisek nevű cseh birtokos lett, aki elsők között érkezett a kolóniára. A többi cseh kolonista nevéről egy 1938. november 14-én felvett jegyzőkönyvből értesülhetünk, amikor összeírták a talált ingóságokat a gazdátlanul maradt birtokokon a cseh kolonisták elmenekülése után, mivelhogy a német és olasz döntőbíráskodás 1938. november 2-án meghozta első bécsi döntését, melynek értelmében Kárpátalja déli, tiszaháti magyarlakta sávja visszakerült Magyarországhoz. Ezen irat szerint 12 cseh kolonista kapott itt földet és letelepedési engedélyt.

1938. november 25-én Beregsom községben felvettek egy jegyzőkönyvet a község határában fekvő cseh telepek birtokbavételéről. Padár Ferenc magyar királyi gazdasági felügyelő a magyar királyi Földművelésügyi Miniszter megbízásából az alábbi gazdátlanul maradt birtokokat vette birtokba. Birtokba vette Kunštantsky Frantisek 40 kat. holdas, Martinek Jan 34 kat. holdas, Zeman Josef 35 kat. holdas, Peč Karel 30 kat. holdas, Svozil Theodor 29 kat. holdas, Kolăr Ondrj 30 kat. holdas, Rozsival Leopold 24 kat. holdas, Seitl Frantisek 23 kat. holdas, Habr Karel 27 kat. holdas, Simek Zikmund 24 kat. holdas, Jurčik Josef 20 kat. holdas, Kunštantsky Josef 13 kat. holdas birtokát. A gazdátlanul maradt telkeken kívül a magyar királyi gazdasági felügyelő birtokba vette az ingatlanokon lévő építményeket és Mares János mintegy 2 kat. holdas szőlő ingatlanát. [KTÁL. F. 576., op. 1.,od. zb. 77., f. 1.].

1. táblázat
A Somi-kolónia cseh telepeseinek névsora

	Név	Házszám
1	Habr Karel	190
2	Svozil Theodor	147
3	Rozsival Leopold	196
4	Simek Zikmund	186
5	Seitl Frantisěk	194
6	Kolăr Ondřej	187
7	Kunštantsky Josef	213
8	Kunštantsky Frantisěk	146
9	Zeman Josef	202
10	Martinek Jan	191
11	Peč Karel	189
12	Jurčik Josef	205

[KTÁL. F.576., op. 2.,od. zb. 61., f. 3.].

1940. január 24-én a vármegyei magyar királyi gazdasági felügyelőség vezetője a volt cseh telepesek itt maradt ingóságainak leltározására szólította fel az illetékes községeket, mert egy rendelet született, miszerint ezek átvételéről, elszállításáról vagy értékesítéséről egy bizottság fog gondoskodni. Ez a bizottság 1940 februárjában úgy kezdhette meg működését, ha egy pontos leltár áll rendelkezésére.

A gazdasági felügyelő felkérte az elöljáróságokat, hogy azonnal pontos leltárt készítsen a gondnokoktól átvett ingóságokról (felszerelés, bútorzat és más egyéb) községenként és külön-külön telepenként egy eredeti és öt másolati példányban, és azt a hivatalnak január 29-ig be kell terjeszteni, hogy azt a Fő Minisztériumba továbbíthassa.

A leltárnak tartalmaznia kellett az ingóság pontos leírását, megnevezését, s a magyar nyelvű szöveg után zárójel között némettel való feltüntetését, a volt tulajdonos nevét, annak a községnek a megnevezését, ahol a tulajdonos a cseh uralom idején lakott, illetőleg, ahol a gazdátlanul maradt ingóság találtatott, továbbá az ingóság jelenlegi raktározási, illetve használati helyét és végül az ingóság lehetőleg magasan megállapított becsértékét. Ott, ahol az ingóság tulajdonosának személye nem állapítható meg, annak a községnek vagy telepnek a nevét kell feltüntetni, ahol az ingóság találtatott, illetve zár alá vétetett. [KTÁL. F. 576., op. 2.,od. zb. 6., f. 2.].

A Beregsom község határában lévő telepen a cseh kolonisták által itt hagyott szalma-, törek- és trágyakészleteket a telepesek távozása után közvetlenül nyilvános árverésen a legtöbbet ígérőnek készpénz fizetése mellett áruba bocsátották 1939 februárjában. [KTÁL. F. 576., op. 2.,od. zb. 6., f. 1.].

A gazdátlanul maradt birtokokat a katonai parancsnokság előkészítő munkái alapján nem helybeli személyeknek szándékozott juttatni. Minderről egy 1939. február 9-én a beregsomi községházán felvett jegyzőkönyv nyújt ismeretet. Az irat tárgya a község határában fekvő ún. „Lónyatelepen" a cseh telepesek által elhagyott mezőgazdasági ingatlanok haszonbérbe adásának bérleti feltételeinek a megállapítása. Az okmány szerint a bizottság egyhangúlag megállapította, hogy a földhöz juttatandók esetleges lemondása esetén a felszabaduló területet a községi elöljáróság olyan helybelieknek juttatja, akik az előjáróság által felülbírálva erre alkalmasak, és minden tekintetben megfelelőek. Továbbá megállapította, hogy a fizetendő alapbér üres területért kat. holdanként 8 pengő, őszi szemes terménnyel bevetett terület haszonbére 24 pengő, a lóherés-lucernás terület bére

20 pengő, míg a természetes kaszáló bérléséért a fizetendő összeg 12 pengő. [KTÁL. F. 576., op. 1.,od. zb. 77., f. 32.].

Az új kishaszonbérlők a bevetetlen területeket dohánytermesztésre akarták felhasználni, mivel a területeket régi tulajdonosok is erre használták és ez nagyon jövedelmező volt. Az érdekeltek Oszbach Antal főintézőhöz fordultak. 1939. február 22-én meg is érkezett Beregszászból a főintéző válasza, amelyben értesíti a községi előjáróságot arról, hogy közöljék a haszonbérlőkkel azt, hogy a Magyar Királyi Dohányvédők Központi Igazgatósága lehetővé teszi, hogy az elhagyott telepes és maradékbirtokokon az 1939-es gazdasági évben a kishaszonbérletekhez jutottak dohánytermesztést folytathassanak ott, ahol erre eddig is megvolt az engedély. [KTÁL. F. 576., op. 1.,od. zb. 77., f. 39.].

A cseh kolonisták távozása után a már a részben ruszinok által lakott telepet a Beregszászi járás főszolgabírája egy 1940. január 4-én kelt véghatározatban Beregsom községhez tartozónak nyilvánította. A főszolgabíró a község határában lévő orosz telepeseknek mint külön közigazgatási egységnek az önállóságát megszüntette. Ezen orosz telep lakosait Beregsom községhez tartozóknak nyilvánította. Az orosz telep nevéül a békében használt nevét jelölte meg. Eszerint a telepnek a neve „Békássy-tanya".

Horváth Miklóst, Smitter Mihályt, Sikula Miklóst és a többi magukat képviselőtestületi tagoknak nevező egyéneket ezen általuk vélt tisztségüktől megfosztotta. A csehek által létesített telepet Beregsom község képviselőtestületének közigazgatása alá vonta.

A Beregsom községhez tartozó orosz nemzetiségű magyar állampolgárok által lakott Békássy-tanyának a felügyelőjéül a főszolgabíró Nyorba Jánost nevezte ki, s Lacánics Jánost felügyelőhelyettesnek tette meg.

A Beregszászi járási főszolgabíró a véghatározatban utasította Beregsom község közjegyzőjét, hogy a Horváth Miklós és Smitter Mihály által kezelt községi vagyontárgyakat és pénzt Beregsom község javára foglalja le. Továbbá elrendelte, hogy a Békássy-tanyai lakosok névjegyzékét a közjegyző állítsa össze és mihamarabb terjessze be a főszolgabíróhoz, állapítsa meg, hogy magyarországi állampolgárok-e, és ha van közöttük idegen állampolgár, azoknak kiutasítása iránt a javaslatot tegye meg.

A főszolgabíró e rendeleteit a következő okokkal indokolta. Miszerint, tudomást szerzett arról, hogy a Beregsom község határában lévő volt cseh-orosz telepnek a lakói minden törvényes jogalap nélkül önálló községi életet éltek. Mivel pedig erről a telepről a csehek elmenekültek, az orosz nemzetiségű polgárok ott maradtak, s a csehek helyébe magyarok telepedtek le, ezért az önálló községi életet megszüntetni és e tanyának a lakosait Beregsom községhez csatolni a jogrend helyreállítása miatt volt szükséges.

A telep nevének megjelöléséül a magyar hagyományok vezették, mert a tanyát a békében Békássy-tanyának hívták. [KTÁL. F. 576., op. 1.,od. zb. 1., f. 1.].

A Beregsomi jegyző ennek hamarosan eleget is tett. Az orosz telep által kezelt pénzt lefoglalta a község javára, bejegyezte a bevételi naplóba. Beterjesztette az orosz telep lakosainak névjegyzékét és egyben javasolta, hogy mindegyiket utasítsák ki oda, ahonnan jött, tekintve, hogy legtöbb Kárpátaljáról költözött ide és ingatlanjaikat a cseheknek tett jó szolgálat fejében kapták. [KTÁL. F. 576., op. 1.,od. zb. 143., f. 1.].

Az alábbi táblázat az elkészült névjegyzéket mutatja be a Beregsom községhez tartozó volt ruszin telep lakosairól.

A ruszin telepeseket nem utasították ki, leszármazottaik ma is itt élnek.

1946. január 22-én a Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsának Elnöksége által hozott rendelet alapján Kárpátontúli Ukrajnát Kárpátontúli területté (oblászty) szervezte át.

A szovjet megszállás kezdetétől megkezdték a kolhozosítást és a szovjetesítést.

Beregsomban (Derenkovec) is megszervezték a kolhozt. A somitanyai lakosokat kényszerítették , hogy lépjenek be a kolhozba. Be kellett szállítaniuk minden háziállatot, terményt és mezőgazdasági gépet. A lakóházakhoz tartozó épületeket (istálló stb.) lebontották az építőanyagot szintén a kolhoz rendelkezésére kellett, hogy bocsássák.

A volt cseh kolónia hivatalos neve „Деренковець-Гутир" lett. 1947-ben orosz

2. táblázat

Névjegyzék a Beregsom községhez tartozó volt ruszin telep lakosairól

	Név	Hol született	Járás	Honnan költözött ide	Állampolgárság
1.	Kovács János	Laturka	Szobránci	Laturka	magyar
2.	Gmitter László	Forrászenta	Szolyvai	Forrászenta	magyar
3.	Lizanecz Miklós	Beregforrás	Szolyvai	Beregforrás	magyar
4.	Derevjanka Gábor	Turjavágás	Perecsenyi	Turjavágás	magyar
5.	Choma János	Nagylucska	Munkácsi	Nagylucska	magyar
6.	Szibert László	Kisszalánc	Kassai	Bótrágy	magyar
7.	Lacánics János	Nagyberezna	Nagybereznai	Nagyberezna	magyar
8.	Males János	Turjarakó	Perecsenyi	Turjarakó	magyar
9.	Balogh Demeter	Nagylucska	Munkácsi	Nagylucska	magyar
10.	Ulihánecz Ferenc	Királyfőszállás	Szolyvai	Királyfőszállás	magyar
11.	Uszta Ferenc	Oroszvég	Munkácsi	Oroszvég	magyar
12.	Mikita András	Iloncza	Ilosvai	Iloncza	magyar
13.	Seszták Mihály	Iloncza	Ilosvai	Iloncza	magyar
14.	Sikula Miklós	Turjavágás	Perecsenyi	Turjavágás	magyar
15.	Plakics László	Turjatolom	Perecsenyi	Turjatolom	magyar
16.	Bábidovics Miklós	Turjavágás	Perecsenyi	Turjavágás	magyar
17.	Hártavel Antal	Forráshuta	Munkácsi	Gát	magyar
18.	Boldizsár Mihály	Klacsánó	Munkácsi	Klacsánó	magyar
19.	Horváth Miklós	Alszinevér	Ökörmezői	Munkács	magyar
20.	Mocza János	Majdánka	Ökörmezői	Majdánka	magyar
21.	Nyorba János	Majdánka	Ökörmezői	Majdánka	magyar
22.	Kovalev kerülő	-	-	-	Orosz emigráns

[KTÁL. F. 576., op. 1.,od. zb. 143., f. 3.].

elemi iskola nyílt a tanyán. Az iskolában két tanítónő dolgozott, Barkaszi Edit somi lakos és Szenik Irén, született Ulihánecz Irina.

1948-ban könyvtár nyílt a telep egyik lakóházában: „Сильска Библиотека Деренковець-Гутир". Szitár Fedor lett a könyvtár vezetője 1951-ig. 1951 és 1994 között Szenik, született Ulihánecz Irina irányította, majd Subec Anna vette át a vezetését. A könyvtárat 1994-ben megszüntették, a könyvek az idők során eltűntek.

A lakóházból könyvtárrá átalakított épület melletti istállót 1948-ban klubbá alakították át. A klubvezető Szenik, született Ulihánecz Irina lett. Barkaszi Edit tanítónő és Szenik Irén szívükön viselték a lakosok kulturális életét, irodalmi esteket, gyereknapokat, ünnepi rendezvényeket szerveztek. Később a klubvezető Turdálj Galina lett 1994-ig, amikor a klub is beszüntette működését.

A Somitanya jelene

A 2001-es népszámlálás szerint a tanya lakosainak száma összesen 262 fő. Nemzetiségi összetétele szerint az ukránok vannak többségben, orosznak már csak két család vallotta magát (8 fő), a magyarságot pedig néhány férjhez ment nő képviseli. Az alábbi táblázat a Somitanya lakosságát mutatja be.

3. táblázat
Kastanovo lakossága 2001-ben.

összesen	magyar	ukrán	orosz
262	3	251	8

Nemek szerinti megoszlásban a nők vannak többségben (162 fő), a férfiak kevesebben (128 fő). A nők átlagéletkora 72 év, a férfiaké 64 év. Jelenleg a településen 70 lakóház található, ebben 110 család él.

A község elmaradott kisfalu képét mutatja. Az áram be van vezetve minden házba. Telefon is található 30 család portáján. Televízió és rádiókészülék is megtalálható minden házban, sőt néhány lakásban már számítógép is van.

A Somitanya társközsége Somnak, ezért közigazgatási intézményei nincsenek. A somi polgármesteri hivatalba van bejegyezve, adminisztrációs ügyeit külön személy végzi.

Máig működik itt egy elemi négyosztályos iskola. Az iskola igazgatónője Glogyán Okszána somi lakos. Az intézményben angol nyelvű oktatás is folyik. Az idegen nyelvet Ködöböczné Gerzsenyi Ilona somi lakos oktatja. A tanulók az elemi iskola befejezése után Beregszászban és Bátyúban folytatják tovább tanulmányaikat. Óvodája a társközségnek nincsen, ahogy könyvtára és klubja sem, viszont rendelkezik felcserközponttal.

A munkahellyel rendelkező lakosság Beregszászba és Bátyúba ingázik. Ami a munkalehetőségeket illeti, a férfiak többnyire vagy a vasútnál, vagy a beregszászi vállalatoknál vannak alkalmazásban. A nők a beregszászi, illetve a bótrágyi varrodában dolgoznak. A fennmaradó lakosság a mezőgazdaságban tevékenykedik. Minden család kb. 0,6 hektárral rendelkezik, melyen kedve szerint foglalkozhat háztáji gazdálkodással. Ehhez a területhez tartozik még az a földmennyiség, amelyet a családok a kolhoz felbomlása után kaptak vissza mint osztaléki tulajdont. Így mára minden család 1 hektárnál nagyobb területen gazdálkodhat. Jellemző még az állattenyésztés, főleg sertés- és szarvasmarha- tenyésztéssel foglalkoznak.

A település lakossága pravoszláv vallású. Templommal a közösség sokáig nem rendelkezett, a tanyai lakosok Beregszászba jártak misére. A lakosság az 1990-es évek elején adománygyűjtést kezdeményezett egy templom megépítésére. 1994-ben kezdték el az építkezést, melyet 2003-ra sikerült befejezni. Jelenleg minden második vasárnap tartanak misét itt. A közösségnek nincs saját lelkésze, jelenleg az újbótrágyi pap teljesít szolgálatot.

Érdemes megemlíteni, hogy a kicsiny településről származik Lizanec Péter professzor, az Ungvári Nemzeti Egyetem Magyar Filológiai Tanszékének vezetője és Andrij Moca, matematikus professzor.

Nagy Anita

Források jegyzéke:

1. Kárpátaljai Területi Állami Levéltár (KTÁL) beregszászi részlege. Bereg vármegye főispáni iratai. A beregsomi közjegyzőség. F. (Fond) 576, op. (opisz) 2, od. zb. (odinica zberihányjá) 61, lap 3. (magyar nyelvű)

2. Kárpátaljai Területi Állami Levéltár (KTÁL) beregszászi részlege. Bereg vármegye főispáni iratai. A beregsomi közjegyzőség. F. (Fond) 576, op. (opisz) 1, od. zb. (odinica zberihányjá) 77, lap 1. (magyar nyelvű)

3. Kárpátaljai Területi Állami Levéltár (KTÁL) beregszászi részlege. Bereg vármegye főispáni iratai. A beregsomi közjegyzőség. F. (Fond) 576, op. (opisz) 2, od. zb. (odinica zberihányjá) 6, lap 2. (magyar nyelvű)

4. Kárpátaljai Területi Állami Levéltár (KTÁL) beregszászi részlege. Bereg vármegye főispáni iratai. A beregsomi közjegyzőség. F. (Fond) 576, op. (opisz) 2, od. zb. (odinica zberihányjá) 6, lap 1. (magyar nyelvű)

5. Kárpátaljai Területi Állami Levéltár (KTÁL) beregszászi részlege. Bereg vármegye főispáni iratai. A beregsomi közjegyzőség. F. (Fond) 576, op. (opisz) 1, od. zb. (odinica zberihányjá) 77, lap 32. (magyar nyelvű)

6. Kárpátaljai Területi Állami Levéltár (KTÁL) beregszászi részlege. Bereg vármegye főispáni iratai. A beregsomi közjegyzőség. F. (Fond) 576, op. (opisz) 1, od. zb. (odinica zberihányjá) 77, lap 39. (magyar nyelvű)

7. Kárpátaljai Területi Állami Levéltár (KTÁL) beregszászi részlege. Bereg vármegye főispáni iratai. A beregsomi közjegyzőség. F. (Fond) 576, op. (opisz) 1, od. zb. (odinica zberihányjá) 1, lap 1. (magyar nyelvű)

8. Kárpátaljai Területi Állami Levéltár (KTÁL) beregszászi részlege. Bereg vármegye főispáni iratai. A beregsomi közjegyzőség. F. (Fond) 576, op. (opisz) 1, od. zb. (odinica zberihányjá) 143, lap 1. (magyar nyelvű)

9. Kárpátaljai Területi Állami Levéltár (KTÁL) beregszászi részlege. Bereg vármegye főispáni iratai. A beregsomi közjegyzőség. F. (Fond) 576, op. (opisz) 1, od. zb. (odinica zberihányjá) 143, lap 3. (magyar nyelvű)

10. Kárpátaljai Területi Állami Levéltár (KTÁL) beregszászi részlege. Bereg vármegye főispáni iratai. A beregsomi közjegyzőség. F. (Fond) 576, op. (opisz) 1, od. zb. (odinica zberihányjá) 77, lap 2. (magyar nyelvű)

11. Kárpátaljai Területi Állami Levéltár (KTÁL) beregszászi részlege. Bereg vármegye főispáni iratai. A beregsomi közjegyzőség. F. (Fond) 576, op. (opisz) 1, od. zb. (odinica zberihányjá) 77, lap 23. (magyar nyelvű)

12. Kárpátaljai Területi Állami Levéltár (KTÁL) beregszászi részlege. Bereg vármegye főispáni iratai. A beregsomi közjegyzőség. F. (Fond) 576, op. (opisz) 1, od. zb. (odinica zberihányjá) 77, lap 24. (magyar nyelvű)

13. Kárpátaljai Területi Állami Levéltár (KTÁL) beregszászi részlege. Bereg vármegye főispáni iratai. A beregsomi közjegyzőség. F. (Fond) 576, op. (opisz) 2, od. zb. (odinica zberihányjá) 127, lap 1. (magyar nyelvű)

Kárpátaljai Területi Állami Levéltár (KTÁL) beregszászi részlege. Bereg vármegye főispáni iratai. A beregsomi közjegyzőség. F. (Fond) 576, op. (opisz) 1, od. zb. (odinica zberihányjá) 77, lap 3. (magyar nyelvű)

Mit írnak rólunk az ukrán történészek, avagy 1848–49 megítélése az ukrán Sztepan Pap Kárpátalja története című munkájában

(Nova Zorja Kiadó, Ivano-Frankivszk, Ukrajna, 2003.)

Hol álltak a ruszinok?

A magyar történetírás rendszerint kihangsúlyozza, hogy 1848–49-ben a magyarországi nemzetiségek közül egyedül a ruszin volt az, amelyik nem fordult szembe a forradalommal, sőt egyértelműen kiállt mellette. Nagyon sok kárpátaljai (nem magyar) történész is hasonlóképpen vélekedik. Ám az ukrán történetírásban bevett gyakorlat a ruszin népet úgy ábrázolni, mint a magyar forradalommal és szabadságharccal szemben álló és a szláv nemzeti érdekekért, Kárpátalja Galíciával való egyesítéséért küzdő etnikumot. A Magyarországot körülvevő államok történetírása 1848–49-et a magyar sovinizmus harcának tekinti, amely nemcsak a Habsburgok, hanem az ország nemzetiségei ellen is irányult. Látnunk kell, hogy saját szemszögből közelítve meg a kérdést, teljesen másképp értékelik az eseményeket. Az ukrán megközelítés egyik szemléletes példája Sztepan Pap Kárpátalja története című munkája, melyben jelentős részt szentel 1848–49 eseményeinek. (A vizsgálat tárgyává azért tettük Pap írását, mert itt egyaránt elhangzanak mindazon vádak, érvek és ellenérvek, amelyek általában a ruszin–ukrán történetírásban nyomon követhetők.)

Sztepan Pap (1917–90) író, lelkész, teológus, történész, szerkesztő Kárpátalján született a Máramaros megyei Huszt közelében. Jogot hallgatott Pozsonyban, majd elvégezte az ungvári görög katolikus papi szemináriumot. 1942-ben részt vett a magyarellenes Kárpáti Szics nevű ukrán nacionalista mozgalomban. Emiatt a magyar katonai törvényszék tizenkét évre elítélte őt. Büntetését Varjúlaposon és Vácon töltötte 1945-ig, amikor is a szovjet bevonulást követően kiengedték. Csehszlovákiában telepedett le, majd haza szeretett volna térni, de a Szovjetunió által bekebelezett Kárpátaljára nem engedték vissza. Ezért Csehszlovákiában maradt és papként, majd számvevőként dolgozott. 1990-ben májrákban halt meg.

Közben a kárpátaljai ruszinság-ukránság történetével foglalkozott mélyrerhatóan.

A *Kereszténység kezdete Kárpátalján* (Philadelphia, 1983) című munkájában leírja, hogy Cirill és Metód Morvaországba menet ezen a vidéken is keresztülutazott és megkeresztelte a szerinte akkor itt élő Tisza-menti szlávokat (ruszin–ukránok elődei). Később ők terjesztették el a kereszténységet a Kijevi Rusz más területein. Tehát véleménye szerint Kárpátalja a IX. században a Kijevi Rusz része volt. E művének mintegy alátámasztása a *Laborc fejedelem története*, melyben

Sztepan Pap

Anonymus vonatkozó történetét történelmi tényként kezeli. E témakörbe illeszkedik a *Fehér horvátok* című drámája, mely kézírásban maradt fenn és szintén a Kárpátalja – ősi szláv föld elméletet bizonygatja. *Harc az elődeink hitéért* című kézírásos munkája már a XIX.–XX. század fordulójának erőszakos magyarosítási törekvéseiről szól. A *Drámá aparu vidszudzseném szmerty* Kárpáti Ukrajna államának 1939-es „tragikus pusztulását" írja le (Kárpátalja Magyarországhoz való csatolását). *A nagy harc* szintén ezt az eseménysorozatot örökíti meg. Mindkét mű kéziratos.

Legnagyobb műve a négykötetes *Kárpátalja története*. Ebből ragadtuk ki az alábbiakban tárgyalandó, 1848–49-re vonatkozó részeket.

Szociális és nemzeti elnyomás Magyarországon.

Az ukrán történetszemlélet a nemzeti elnyomást egyenlőnek tartja a szociális elnyomással, mivel a mai Kárpátalján a ruszinok főleg parasztok, a földbirtokosok pedig magyarok voltak. Sztepan Pap szerint a jobbágyfelszabadításkor a magyar vezetés meg akarta von-

ni az egyéni és politikai jogokat a nem magyar parasztoktól. „Kossuth kijelentette, hogy aki nem áll magyarnak, annak meg kell halnia." (Sztepan P., 286–287. o.) Mindezen állítással szembe kell helyezni az áprilisi törvényeket. Ennek IX. cikkelye kimondta az úrbéres szolgáltatások eltörlését. A jobbágyok addig csak haszonélvezeti joggal birtokolt teleki állománya ezentúl a tulajdonukká vált. A XIII. cikkely a papi tized eltörléséről rendelkezett, az addigi jobbágyok és zsellérek a földjükkel korlátozás nélkül rendelkező szabad parasztokká váltak. Az áprilisi törvényekkel az ország minden, magyar és nem magyar anyanyelvű lakosával együtt a ruszin jobbágyok is az állam teljes jogú polgárai lettek, sőt a negyedtelkes parasztok is választójogot kaptak (V. törvénycikk).

Ezekkel a törvénycikkekkel a ruszinok elégedettek voltak. Nem szándékoztak a magyar állammal szemben fellépni, ellentétben a többi magyarországi nemzetiséggel. Alátámasztja ezt az a tény is, hogy a ruszin nép képviselői el sem mentek az 1848. májusi prágai pánszláv kongresszusra. Ezen a Habsburg-birodalom valamennyi szláv népi-nemzeti mozgalmának vezetői megjelentek. Céljuk az volt, hogy a forradalom eredményeként kialakult új helyzetben megfogalmazzák új követeléseiket, elvárásaikat az osztrák és a magyar állammal szemben.

Ez időben a ruszin közösségekben még fel sem merültek a nemzeti igények. A nemzetté válás folyamatában még nem fogalmazták meg önállóságukat. Az önálló nemezetté való formálódásban a ruszin uniátus (görög katolikus) klérusra hárult volna a feladat, de a papság nagy száma ellenére nem gerjesztett nemzeti mozgalmat. Hogy miért? Ennek legfőbb oka az volt, hogy az intézményekben, ahol tanultak, az oktatás latinul, németül és magyarul folyt. A mellettük felnőtt igencsak csekély számú ruszin világi értelmiség is erősen asszimilálódott. A ruszin vezető réteg végül is midvégig lojális volt a magyar állam iránt. Mikor megindult a magyar nemzetőrség és honvédség szervezése, Kárpátalján Popovics Bazil görög katolikus püspöknek és vele az egész görög katolikus papságnak nagy szerepe volt abban, hogy a görög katolikus hitű ruszinok tömegesen álltak be ezen fegyveres erőkbe. Sztepan Pap szerint azonban a püspök és egyháza nem jószántából agitált a magyarok mellett, hanem kényszer hatására:

„A magyarok tudván Popovics Bazil püspök magyarellenességét, mindenütt kellemetlenséget okoztak neki. Így például éjjel az ablaka alatt „macskakoncertet adtak", az újságokban is felléptek ellene. Végül arra is rákényszerítették, hogy szentelje meg a magyar gárdisták zászlaját. Sikerült rászedni a teológusokat is, hogy csatlakozzanak a magyar forradalmárokhoz." (Sztepan P., 294–295. o.)

Popovics Bazil a Munkácsi Görög Katolikus Egyházmegye püspöke volt 1837–64 között, de közben, az 1848–49. évi magyar szabadságharc alatti magatartása miatt az osztrákok megfosztották püspöki stallumától és csak 13 hónapi vizsgálati fogság után foglalhatta el újból pozícióját. Érdemes elgondolkodni azon, hogy ha a püspök annyira magyarellenes volt, akkor miért börtönözték be az osztrákok a forradalomban tanúsított magatartásáért?

A görög katolikus (ruszin) papság hozzáállásáról mindennél többet árul el az a tény, hogy a restaurált Habsburg-hatalom Popovics püspökön kívül a szabadságharc leverése utáni retorzióban több tucat görög katolikus papot állított hadbíróság elé forradalmias fellépésükért. A papok többsége letöltendő börtönbüntetést kapott. Az ungvári görög katolikus papi szeminárium hallgatói közül több mint ötven fő választotta a tanulás helyett a honvédségbe való belépést és a harcot a magyar forradalom védelmében. Még az ukrán történetírók sem merik megcáfolni azt a tényt, hogy önként és nem kényszer hatására lettek honvédekké. A görög katolikus egyháznak döntő befolyása volt a népre, így nagyban hozzájárult ahhoz, hogy a jobbágyfelszabadítással együtt a ruszinok többsége pozitívan fogadta a magyar forradalmat. Persze voltak kivételek. Ugyanis Oroszországban, az ekkor szerveződő felsőoktatási intézményekben a ruszin diákok és tanárok már magukévá tették az orosz nemzeti öntudatot, és ennek hatására támogatni kezdték a még bátortalan magyarországi ruszin nemzeti gondolatokat, melyeket a pánszláv eszmékkel próbáltak alátámasztani. Ennek a csoportnak az élén Adolf Dobrjanszkij állt. Társaival együtt megfogalmazta a ruszin nép követeléseit egy petícióban. A petíciót eljuttatta a prágai pánszláv kongresszusra. Tervet készített Galícia, Kárpátalja (Magyar Rusz) és Bukovina egyesítéséről, amit közvetített I. Ferenc József felé. A szabadságharc végén pedig a betörő orosz sereg vezetése mellett dolgozott mint tanácsadó. Mindezek ellenére az ő és közvetlen környezetének magyarellenes tevékenysége mindvégig elszigetelve folyt, és nem talált széles körű támogatásra.

Hogyan értékeli Sztepan Pap Kossuth viszonyát a nemzetiségekhez?

A nemzetiségi ellentétek Magyarországon a reformkorban kezdtek felszínre kerülni, ahogy jelei mutatkoztak a magyar nemzeti ébredésnek. Ennek hatására a nemzetiségek is keresni kezdték önazonosságukat. Sztepan Pap szerint az ellenségeskedést Kossuth indította el azzal, hogy 1841-ben megjelentette a Pesti Hírlap című újságot. Bár az akkori Magyarország lakosságának több mint fele nem magyar nyelven beszélt, Kossuth nem törődött vele, hanem újságában kategorikusan kijelentette: „Soha, igen, soha nem ismerek el Magyarországon más nemzetet a magyaron kívül." A Pesti Hírlap 155. számában Kossuth ezt írta: „Magyarországon csak a magyaroknak van jövője, a magyar szlovákoknak már húzzák a temetési harangot." Nem ismerte el a horvátokat sem: „Nem tu-

dom megtalálni Horvátországot a térképen." (Sztepan P., 288–289. o.)

Ezek után a szlávok sérelmezték, hogy külön etnikumként nem hajlandó őket a magyar országgyűlés elismerni, és a magyarok nyíltan a nemzetiségek beolvasztására törekednek. Kétségtelen, hogy voltak jogos követeléseik. De meg kell jegyezni, mindemellett az áprilisi törvények az akkori Európa leghaladóbb szellemiségű törvényeinek számítottak, melyek messzemenően tiszteletben tartották az egyéni és a szabadságjogokat. Törvény előtti egyenlőséget hirdettek, szinte példátlanul nagy mértékben kiszélesítették a szavazásra jogosultak számát. Megteremtették a feltételeit annak, hogy az ország demokratikus keretek között fejlődhessen tovább, és benne az állampolgár, nemzetiségi hovatartozástól függetlenül, szabad és teljes jogú polgárként élhessen.

Sztepan Pap tudni véli, Kossuth tervezgette, hogyan kellene kiírtani a szerbeket Bánátban és Bácskában, és hogyan kellene magyarokat telepíteni erre a vidékre. Ugyanígy akarta Kossuth kiűzni a ruszinokat Kárpátaljáról. (Sztepan P., 297. o.)

Kossuthék brutalitását Sztepan Pap már a saját, burjánzó fantáziájához képest is nagyotmondó képekkel és adatokkal igyekszik érzékeltetni: „1849. február 13-án a debreceni országgyűlés felállított egy nyilvános vészbíróságot, amelynek jogában volt elítélni mindenkit, aki bármivel, akár szóval is vétkezett a magyar forradalom elvei ellen. A magyarok egész Kárpátalján akasztófákat állítottak fel. Akit orosz patriótának bélyegeztek meg, bezárták, elítélték és felakasztották. De nem elégedtek meg az akasztással, még előtte meg is kínozták az áldozatokat. A magyarok kivégeztek 4425 férfit, 340 nőt és 69 gyereket, minden gyanúsítás és bíróság nélkül." (Sztepan P., 297. o.)

Még ezen is túltesz azonban Damjanich Jánosnak, a szabadságharc egyik nagy

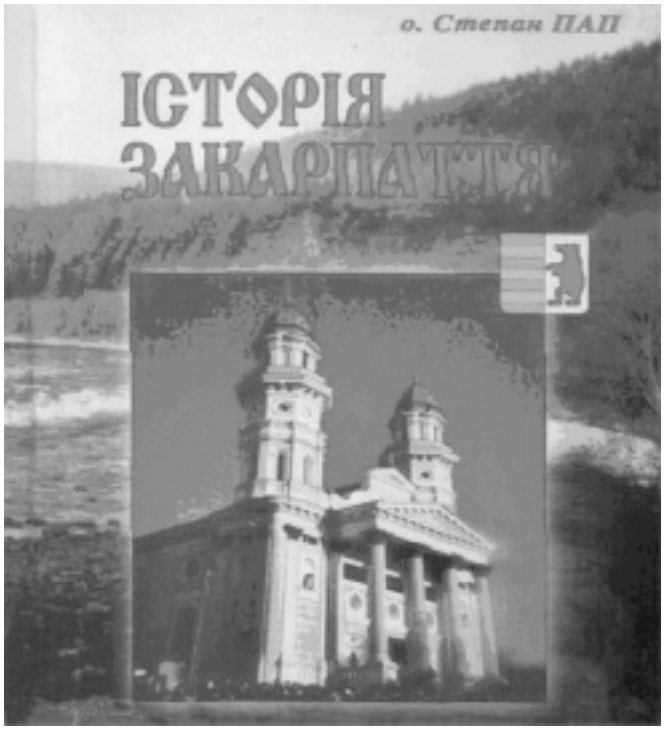

hadvezérének állítólagos kijelentése, mely szerint így szólt a szerbekhez Bánátban: „Eljövök a gyökereitekig kiirtani titeket, aztán golyóval átlövöm a saját fejemet, hogy eltűnjön a földről az utolsó szerb is." (Sztepan P., 297. o.)

Az 1848–49-es magyar forradalom és szabadságharc ukrán megítélésének egy sajátos, de sajnos elterjedt változatát képviseli Sztepan Pap. Véleménye: „A magyarok azt állítják, hogy Kossuth rebelliója szabadságharc volt. De ez lázadás volt, és a forradalom sem az egész Magyarország érdekeiért folyt, csak azért robbant ki, hogy a magyarok érvényesíteni tudják hatalmukat a többi magyarországi nemzetiség fölött. A jelszavak, mint egyenjogúság, testvériség, szabadság, csak a magyarokra vonatkoztak. A szlávoknak nagyobb rabságot hozott az addiginál is, a kárpátaljai ukránságnak–ruszinságnak pedig csaknem a nemzeti halált okozta. A Kossuth által hirdetett szabadságot is így kell érteni. A demokratikus mottók szintén arra irányultak, hogy az országban a magyar nép egyeduralkodó legyen. Ha Oroszország nem tudja elfojtani a magyar mozgalmat, a kárpátaljai ukránság rég elveszett volna. A magyarok etnikailag homogén soviniszta államot akartak építeni, ami a többi nemzetiséget a pusztulással fenyegette volna. Kossuth ki akarta űzni az országból a szlávokat, vagy szétszórni őket az ország területén, helyükre pedig magyarokat akart telepíteni." (Sztepan P., 305. o.)

Sztepan Pap művében, feltehetően „igen komoly családfakutatások" után, arra is „rájött", hogy valószínűsíthetően Kossuth és Petőfi is ruszin származásúak voltak. (Sztepan P., 288., 306.o.)

Kárpátalja nagyjából magában foglalja a történelmi Magyarország Ung, Bereg, Ugocsa és Máramaros megyéit. Ma az ukrán állam része, de jelentős (kb. 165 ezres) magyar kisebbség él itt, kimondottan jó viszonyban a többségi nemzetet alkotó ukránsággal. Elolvasva Sztepan Pap *Kárpátalja története* című művét, az emberben számtalan aggodalomra okot adó kérdés fogalmazódik meg. Vajon nem bűn-e nyilvánvaló képtelenségekkel gyűlöletet ébreszteni az olvasóban embertársa, Kárpátalja esetében akár szomszédja, munkatársa, osztálytársa iránt, csak azért, mert ő magyar? Hányan fognak ítélkezni a magyarokról a könyv elolvasása után? És, végül is megérdemli-e az illető tollforgató a történész jelzőt?

Kész Géza

Felhasznált irodalom

1. **B**ENDÁSZ **I**STVÁN**:** ***Az 1848–49-es szabadságharc és a Munkácsi Görög Katolikus Egyházmegye.*** Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség, Ungvár, 1997.

2. **M**ÉREI **G**YULA: ***Magyarország története (1790–1848, 2. kötet)***. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1980.

Степан Пап: **Історія Закарпаття (Том 3)**. Видаництво "Нова Зоря", Івано-Франківськ, 2003.

Szabó Zoltán – a magyar nemzet útmutatója

Ki is volt Szabó Zoltán? Sokakban felmerülhet e kérdés, hiszen a rendszerváltás után másfél évtizeddel szinte ismeretlen a magyar irodalmi életben. Akinek esetleg ismerősen cseng a neve, az író munkásságába csak *A tardi helyzet* és a *Cifra nyomorúság* című irodalmi szociográfiákat tudná besorolni, pedig életművének remekei az egész magyarság számára útmutató írásokként szolgálhatnának.

Szociográfiaíróként, publicistaként, esszéíróként célja a magyar nemzet megtartása, a tudatos szűkítéssel szemben a bővítése. Ő emeli be az elnyomott alsóbb társadalmi rétegeket a nemzet fogalmába, mivel akkor még csak az előkelő származásúak és az intellektuelek tartoznak ide. Ő az egyike azoknak, akik hangot adnak írásaikban a megcsonkított Magyarországon kívül élő magyarság létezéséről, jelentőségéről és létjogosultságáról, miközben fő törekvése, hogy Magyarország magyar ország maradjon hagyományaiban, kultúrájában, művészetében, és ez tükröződjön vissza az identitástudatában megingó magyarság értékrendjében is. Mindezt oly természetességgel teszi, hogy a nacionalizmus vádjával akkor sem és ma sem lehet megbélyegezni az ésszerűség határán belül, hiszen éppen ő az, akinek célja megteremteni a nacionalizmust nélkülöző hazaszeretetet. „Az ő új magyar tervének legfontosabb eleme a magyar helyzetismeretből, realitásból, nemzeti jellegből kibontható, napi politikai pártérdek és külső elnyomás fölött álló „lelki független Magyarország" megteremtése. […] ennek a szellemi hazának a gondozásában jelentős szerep jut a múlt példáinak és a magyar irodalomnak."[1]

Szabó Zoltánt alig húszévesen már az irodalmi életben találjuk: 1932-ben barátaival *Névtelen Jegyző* címen irodalmi folyóiratot hoz létre az ifjú írók – többek között Örkény István, Vándor Lajos, Weöres Sándor – megszólaltatására, de az akkori nagyok is szívesen adják ide a kéziratikat, mint pl. Illyés Gyula, Karinthy Frigyes, Tersánszky Józsi Jenő. Ekkor még költőként fejezi ki önmagát, és nem is tehetségtelenül.[2] Később mégis a próza területén teljesedik ki életműve, megfogadva Babits Mihály tanácsát, aki látva verseit megállapítja, hogy tehetséges prózaíró lenne belőle.

1933-ban Boldizsár Iványnal a cserkészet elvein alapuló társadalmi kérdésekkel foglalkozó lapot indít, a *Fiatal Magyarország*ot. Egy évvel később már egymaga alapítja meg a Fiatal Magyarság Szociográfiai Munkaközösségét, amely az akkori országos problémával, a szegénységgel veszi fel a küzdelmet. Programja szerint mindenekelőtt a szociális helyzetet kell szakszerűen felmérni, és csak aztán lehet változatni az évek óta terebélyesedő gondokon.[3] Ő maga elmegy Tardra, és szembesül az ellehetetlenedett szegénységgel. Kutatásának eredményét megírja *A tardi helyzet*ben, amely ma is az akkori magyar társadalom kórrajzának számít. Felrázva az országot és annak lelkiismeretét az irodalmi élet középpontjában találhatjuk a még mindössze huszonnégy éves fiatal írót. 1938-ban a *Cifra nyomorúság* újból megvilágításba helyezi a szegényebb néprétegeket. Szépirodalmi stílusban megalkotott írói szociográfiái addig ritkaságszámba menő vitát és tanulmánysorozatot indítanak el e témakörben. „*A tardi helyzet*, a *Cifra nyomorúság* előtt is volt bőven hír a hárommillió magyar koldus némaságra ítélt világából. De az Ajtót úgy, hogy az egész ország odanézett, az elsők között Szabó Zoltán nyitotta ki."[4]

Szociográfiai munkásságáért meg is jutalmazzák a neves irodalmi Baumgarten-díjjal 1939-ben.

Ugyanebben az évben állandó rovata indul a *Magyar Nemzet*ben *Szellemi honvédelem* címen. A társadalmi kérdésekre érzékeny író cikksorozatában felhívja a figyelmet a radikális reformelképzelésekre, elveti a Németországtól való függést, ezért a „külön magyar út" szükségességét sürgeti. Szeretné, ha a magyarság „lelki független emberekből" állna, és mindenféle káros behatásokkal szemben meg tudnának maradni. „Hátrafelé önkritikus szemmel, előre, a jövőbe bizalommal tekintett, és illúziók nélkül, higgadtan mérte fel a teendőket."[5] A második világháború kitörése után az állam számára kényelmetlenné válik ez a cikksorozat, ezért 1940-ben a cenzúra nem engedélyezi további megjelenését külpolitikai érdekekre hivatkozva.

Az újságokban megjelenő értékes cikkein kívül könyveinek sora is ékes bizonyítéka annak, hogy Szabó Zoltán a széles látókörű írók sorába tartozik, akinek feltett szándéka, hogy rávilágítson a dolgok mélyére és mikéntjére, felnyissa a szemeket, magával ragadva az olvasót érzékletes és kifogástalan stílusával. Egyaránt fontos számára, hogy előtérbe helyezze mind az or-

országon belüli problémákat, mind a határon kívül zajló eseményeket, elég csak egy futó pillantást vetni az egymás után megjelenő műveire: balkáni útikönyve, *A Vaskapun túl* 1937-ből, Zrínyi Miklósról szóló tanulmánya, a *Két pogány közt* 1939-ből, francia útinaplója, az *Összeomlás* 1940-ből, a *Szerelmes földrajz* 1942-ből és az *Angliai vázlatkönyv* 1946-ból.

Ezek közül kiemelendő az otthontalanság fájdalmas érzéséből fakadó lírai hangvételű műve, a *Szerelmes földrajz*. 1940-ben ösztöndíjasként Franciaországban tartózkodik, amikor kitör a második világháború, s kénytelen a vész elől délre menekülni. Messze otthonától, nem tudva semmit szeretteiről, országáról, született meg benne az elhatározás, hogy nemzetének költői által bemutatja a magyar tájakat. Ekkor csak abban lehetett bizonyos, hogy a földek, hegyek, folyók ugyanúgy fogadják, mint amikor utoljára látta azokat. „Ez volt az a valóság, melyet nem fenyeget az idő, az a valóság, mely nem változik, mely nem alakul, és nem inog meg… Bizalommal gondoltam rájuk: ők nem árulnak el, nem változnak meg, nem tűnnek semmibe, nem csalnak meg, nem halnak meg, nem távoznak el, míg távol vagyok.”[6] Természetesen nem csak az ország határain belül eső tájakat veszi figyelembe. Az 1912-ben született Szabó Zoltán gyermekként éli meg az ország szétdarabolását, de emlékeiben megmaradnak az erdélyi, az Ung és a Bereg megyei rokonlátogatások, s az ott látott vidékek szépsége. E művében is vallja, hogy a trianoni tragédia óta a nemzet határai túlmutatnak az országén. Fontos számára, hogy a haza fogalmát tisztázza, ami nem esik egybe az országéval: „Az ország hatalom és birtoklás dolga; a haza a szereteté, érzelemé.”[7] A pontosabb meghatározás végett a francia pays szóhoz nyúl. „Általában helyet jelent, melyhez az embernek érzelmi köze van, szülőföldet a szó minden értelmében, a legtágabbtól a legszűkebbik: az országtól a faluig.”[8] Legtöbbször egy darabka táj jelenik meg előttünk, ahol mindig otthon vagyunk, mert ott cseperedünk föl, ott érnek az első őszinte élmények, és részünkké válik. Ezeknek a tájaknak szenteli könyvét, melyet eredetileg háromkötetesnek szán: az irodalom által be kívánja mutatni Budapesttel együtt Dunántúlt, Erdélyt és az Alföldet. Az utóbbival kezdi, s végül ez az egyetlen a háromból, amit megír, de a mű így is kerek egész. E könyvvel eljuthatunk a költők tollán át többek között Szabadkára, Nagyváradra, Debrecenbe, Nyíregyházára, egész Kárpátalja sík területére. A szerző úgy véli, ha valamit megtöltünk tartalommal, azáltal gyarapodik és gazdagabb lesz. „A magyar föld földrajzi valósága azért szűk, s ezáltal a magyar haza azért kicsi legtöbbünk számára, mert nem nagyon ismerjük tartalmát.”[9] Művéért a Magyar Tudományos Akadémia Kőrösy Flóra-díjjal tünteti ki, a legnagyobb elismerés mégis egyik ismerősétől érkezik, aki katonaként Oroszországban a könyv olvasásakor mély élményben részesül: távol hazájától kibontakozik számára a magyar táj idegen földön.

Szabó Zoltán a háború kusza évei után, 1945-ben jelentkezik az Ideiglenes Nemzeti Kormánynál Debrecenben, s elvállalja a *Magyar Közlöny* szerkesztését. Majd az akkor létrejövő Írószövetség titkára, ill. a Magyar Demokratikus Ifjúsági Szövetség elnöke lesz, amelynek lapját, a *Valóság*ot is szerkeszti egészen 1947-ig, de ott található az *Új Magyarország* tudósítójaként a párizsi békekonferencián is. Intenzív pályafutása mégsem tud otthonában kiteljesedni. A politika kedvezőtlen alakulása miatt 1947-ben elvállalja a párizsi magyar követségen a kulturális attaséi feladatot, és 1949 júniusában Angliába emigrál.[10] Ezáltal a hazai közönség számára tabu lesz, mint minden emigráns irodalmi személyt, őt is ki akarják szorítani a magyar irodalmi életből, munkáival, eredményeivel egyetemben. Könyve csak halála után két évvel, 1986-ban jelenhet meg újra Magyarországon.

Angliába érkezve nem marad egyedül, hiszen sokan választják ezt a kényszerű megoldást, köztük Cs. Szabó László is. Ők ketten az angliai magyar emigrációban az egymástól elválaszthatatlan Castor és Pollux, akik fő feladatuknak tűzik ki a független magyar szellemiség fenntartását. Fontosnak tartják a magyar fórumokat, nekik köszönhető a *Látóhatár* megerősödése is. Szabó Zoltán a Szabad Európa Rádió londoni vezetője lesz 1951-től 1974-ig. Közben külföldi magyar lapok elismert tagja, publicisztája: Londonban az *Irodalmi Újság*nak, *Látóhatár*nak, *Magyar Szó*nak, Párizsban a *Magyar füzetek*nek, a *Nyugati Hírnök*nek, Oslóban az *Új Látóhatár*nak, Brüsszelben pedig a *Szemlé*nek. 1957-ben A Magyar Írók Szövetsége Külföldön főtitkárának választja meg, és 1957-től 1965-ig a Magyar Könyves Céh kiadványait szerkeszti. Továbbá a hollandiai Mikes Kelemen Kör, a londoni Szepsi Csombor Kör, az Európai Magyar Evangélikus Ifjúsági Konferencia, az Európai Protestáns Magyar Szabadegyetem gyakran hívja meg előadójának, ezenfelül gyakran tart előadásokat számos ország magyar emigránsainak. Még regényírásba is belekezd *Éjfélkor a pap nem misézett* címen, „a cselekmény 1944-45 telén játszódik a hadszíntér mögött, „ott, ahol a múlt széthull, a jövő elfullad” […] Számvetésnek készült a regény; valószínűleg befejezetlen maradt.”[11]

Lényegében írásainak mennyisége észrevehetően megcsappan, mégis az írói pályájában nem fedezhető fel éles törés. Gondolati következetessége megmarad, magatartásában, tematikájában folytatja a hazájában megkezdett nemzete iránti felelősségvállalást. Írói hitvallásának tekinthetjük George Orwell mondatait: „Ha nekiülök annak, hogy megírjak egy könyvet, nem azt mondogatom magamnak: most művészi munkát fogok alkotni. Én azért írok, mert van valamely hazugság, amit tisztázni akarok, észrevétetni, vagy van valamilyen valóság, amelyre fel akarom hívni a figyelmet.”[12] Hazugság és elhallgatott tények pedig egyre hatványozottabban tapasztalhatóak a korabeli Magyarországon. Az emigráns író szabadon kifejezheti az igazságot és a nézeteit, nem úgy, mint az otthonmaradt társak, viszont az olvasóközönség jóval csekélyebb, a visszajelzés hiánya pedig elbizonytalanító hatással bír. „Mindent tudott és mindenben kételkedett. Örökké viaskodott önmagával, sohasem volt megelégedve azzal, amit leírt. […] Irodalmi hagyatéka ezért torzó maradt. A képzőművészetből azonban tudjuk, hogy torzó is lehet műalkotás. Szabó Zoltán életműve a sok befejezetlen, félbehagyott, ki nem nyomtatott munkája ellenére is egységet képező remekmű.”[13]

Igaz, emigráns évei alatt önálló könyve nem jelenik meg, viszont értékes írásaiból már három posztumusz esszékötet áll az olvasóközönség rendelkezésére, miközben munkáinak nagy része még föl sincs dolgozva. E három könyv egyike az *Ősök és társak*, ami pár héttel Szabó Zoltán elhunyta után jelenik meg 1984-ben. Ebben példaképül állítja elénk magyar történelmi nagyjainkat és a kortársakat, pl.: Zrínyi Miklóst, Széchenyi Istvánt, Eötvös Józsefet, ill. Babits Mihályt, Illyés Gyulát, Szekfű Gyulát. A *Terepfelverés* a negyvenes évek for-

dulatait és az '56-os forradalmat örökíti meg emigráns szemszögből. Hitelessége és pontossága révén értékes történelmi kordokumentumnak is számít. Utolsóként összeállított kötete a *Diaszpóranemzet*. Itt a hazaország, nemzet-nép, magyar nyelv-magyarság témakörében írott esszéi nyújtanak segítséget a korántsem egyszerű kérdésekben. A magas színvonalú szépírói érzéke eme kötetében is nyilvánvalóvá válik.

„Irodalomszemléletének igen fontos vonása volt az esztétikai igényesség. Babits Mihály nyomán maga is úgy vélte, hogy rossz irodalommal semmilyen jó célt szolgálni nem lehet. Az irodalmi művek értékmérőjének a közlés pontosságát és érzékletességét tartotta. Álláspontja szerint éppen ezért minden írott mű lehet irodalmi értékű – a tárgyától függetlenül –, ha írója irodalmi nyelven fejezi ki magát."[14] Mégis az évtizedeken keresztül kiforgatott és igencsak megnyirbált magyar irodalomban neki sincs helye, mint azoknak az irodalmi személyiségeknek, akiknek szabadságszeretete nem viseli el a zsarnokrendszert, és az igazságot minduntalan kinyilvánítják műveikben. Néhányan még akkor felfedezik, mielőtt még lehetne, és a jelzők, amelyekkel Szabó Zoltánt azonosítják – Czigány Lóránt homo politikusnak, Görömbei András független magyar szellemnek, K. Lengyel Zsolt teremtő írónak, Pomogáts Béla magyar reformernek nevezi –, ill. a róla írott tanulmányok arról tesznek tanúbizonyságot, hogy az általánosan nem ismert Szabó Zoltán egy igazán értékes alakja a magyar irodalomnak, akinek mély értékeket tartalmazó mondanivalója nemcsak a maga korában aktuális, hanem napjainkban is, és lényegében erről ismerszik meg egy igazán jó író.

Szabó Erika

Jegyzetek

[1] Görömbei András: Töredékek Szabó Zoltánról. In: Uő.: A szavak értelme. Püski Kiadó, Budapest, 1996., 101.

[2] E versek napjainkban az olvasók számára szinte fellelhetetlenek. Ezek összegyűjtése még várat magára, remélhetően nem lesz túl késő, mivelhogy Szabó Zoltán nem foglalkozott korai műveinek megőrzésével.

[3] Vö.: Czigány Lóránt: Utószó. In: Szabó Zoltán: Szerelmes földrajz. Osiris Kiadó, Budapest, 1999., 151.

[4] Illyés Gyula: Az ajtónyitó. In: Szabó Zoltán: Ablakok Erdélyre. Válogatta: dr. Tasnádi Gábor. Pallas Akadémiai Könyvkiadó, Csíkszereda, 2000., 7.

[5] Szabó Zoltán. In: A magyar irodalom története 1945-1975. IV. A határon túli magyar irodalom. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1982., 385–386.

[6] Szabó Zoltán: Szerelmes földrajz. Osiris Kiadó, Budapest, 1999., 6.

[7] I. m. 11.

[8] I. m. 13.

[9] I. m. 50.

[10] Vö.: Molnár József: Hamlet, a Parnasszuson. Új Látóhatár, 1985/3., 304.

[11] Czigány Lóránt: Homo politikus. In: Uő.: Gyökértelen, mint a zászló nyele. Szabad Tér, Budapest, 1994., 49.

[12] Szabó Zoltán: Előszó helyett (Magyar író Angliában). In: Uő.: Ősök és társak. Bern, 1984., 12.

[13] Molnár József. I.m. 305.

[14] Valuch Tibor: Az irodalom köztársasága. (Szabó Zoltán irodalo

Nem mondom én, hogy nem szükséges az idegen nyelvnek értése (…) de azért az anyait semmibe hajtani és megvetni annyi, mint elnyírni a maga haját, hogy a más szőriből készült parókával takarja bé fejét, vagy a maga vastag lábát elvágni a kengyelfutónak, hogy vékonyabb lábot vagy fát tóldhasson hozzá, amelyen osztán úgyse szaladhasson.

(Gáti István, 1790)

A magyar nyelvben és nemzetiségben sajátságos erő rejlik, mi ha nem volna, már régen elenyésznie kellett volna, ha tudjuk történetünkből, miben kellett átesnünk nyolcszáz év alatt elő Istvántól kezdve máig. Nincs ugyanis nemzet, melynek elenyésztésére oly számos és kedvező körülmények összemunkáltak volna. És a magyar nemzetiség annyi viszontagság közt fennmarada, ha még fenyegetőbb elemek tornyosodnak is fölinkbe, mint azok, melyek már mutatkoznak, hacsak önmagunk nem gyilkoljuk meg magunkat.

(Tácsics Mihály, 1847)

Soha le nem mondani, soha el nem csüggedni, ha kell mindig újrakezdeni

(Kossuth Lajos)

Tanuljatok, mintha örökké élnétek és úgy éljetek, mintha holnap meg kellene halnotok.

(Sevillai Szent Izidor)

Semmilyen szél nem jó annak, akinek nincs célul kijelölt kikötője.

(Mantaigne)

Népdalkincsünk megőrzése

Édesanyák, énekeljetek!

A közelmúltban Nagyszőlősön rendezték meg a kárpátaljai népdaléneklési versenyt. Az ének, a népzene fontosságáról beszélgettünk Wakler Annával, a zsűri tagjával, aki Székesfehérváron tanít népi éneket zeneiskolában és zeneművészeti szakközépiskolában immár húsz éve. Jelenleg az induló zeneakadémiai népiének tanszék tanára is Budapesten.

– 2006 és 2007 a népzenében rendkívül kiemelt időszak, hisz Bartók- és Kodály-év követi egymást, és nagyon sok népzenei program van, amely arra lenne hivatva többek között, hogy egyrészt mi, akik ezzel foglalkozunk, összefoglaljuk, hogy mit is csináltunk az elmúlt évtizedekben, mi a jelenlegi helyzet, és mit kellene csinálnunk. Másrészről azért is, hogy mindazok számára felhívja a figyelmet ennek a műfajnak az élő mivoltára, akik esetleg már távol kerültek ettől, merthogy városban élnek, a mindennapi életüknek nem része a népzene. De a zene minden ember mindennapi életének része kell, hogy legyen. És mi élőbb, mint az anyanyelvű népzene? Ez éppen olyan, mint anyanyelven beszélni. Én nem gondolnám, hogy helyettesítheti ezt bármiféle divatáramlat, vagy bármilyen divatzene, amely angolul vagy bármilyen nyelven szól. Szerintem mindenkinek az anyanyelvi önkifejezésének része kell, hogy legyen egy zenei anyanyelv. Tehát nem véletlenül alakult ki évezredek alatt a beszéd mellett, hogy zenében is kifejezzük magunkat. És mivel a népdalok olyan általános emberi érzésekről szólnak, amelyek nem mennek ki a divatból, mert mindannyiunk emberi lényegéhez tartoznak, én úgy gondolom, hogy ennek van helye és szerepe. De egy központi dolog köré építeném a feladatainkat, és ez pedig az, hogy ne mint passzív hallgatók éljünk a zene bármely műfajával, hanem aktívan műveljük, mert óriási különbséget látok a között, hogy valaki csak ül és hallgatja – bármilyen műfajú is legyen az a zene –, vagy pedig maga is műveli. Hihetetlen élményt tud adni az az átélés, amit a művelése közben kapnak a gyerekek. És én azt látom – itt Kárpátalján és Magyarországon is –, hogy nincs különbség, melyik megyéből, nagyvárosból vagy faluból jönnek a gyerekek: egyforma hitelességgel és átéléssel tud egy budapesti nagyvárosi gyerek is énekelni, meg egy Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei kis faluból származó gyerek is, hogyha érti, miről énekel. Rengeteg tehetséges gyerek van. És arra kell gondolnunk, hogy ez a mi jövőnk. Akiket mi nevelünk, azok fogják utánunk megteremteni majd ennek a hagyománynak a további életét.

– A zene- és énektanároknak missziót is kell vállalniuk azzal, hogy újra megszerettessék, és újra élővé tegyék a népzenét…

– Igen, hiába mondják a biológusok, az agykutatók, a legelismertebb informatikusok mindannyian a saját életükről, hogy a zene mennyit jelentett számukra, és hogy a zene az emberi egyéniség fejlesztésében egy olyan hihetetlenül fontos intelligenciateremtő, amit nem lehet helyettesíteni, mégsem kap az oktatásban megfelelő szerepet. Azt gondoljuk, hogy lehet számítógépekkel meg nyelvtanulással helyettesíteni. Az időt ki lehet tölteni… De nem lehet a személyiség fejlesztésében ezt helyettesíteni. Én az élményre helyezném a hangsúlyt. Azt hiszem, hogy minden tantárgyban az a lényeg, hogy a tanár szaktudását olyan szeretettel és élményszerűen adja át a gyerekeknek, és ismertesse meg velük, hogy felkeltse az érdeklődésüket a megismerésre. A zene nem különbözik ilyen értelemben a matematikától vagy a történelemtől, földrajztól. Miért lesz valaki matematikus? Azért, mert egyszer a tehetsége mellett valaki felkeltette az érdeklődését. Miért használja az egyik gyerek szívesebbe a zenét, mint a másik? Nem azért, mert az egyiknek szebb hangja van, vagy a másiknak kevésbé. Hanem, mert valami egyszer megragadta. Mert megérezte a zenében, a népzenében, hogy ez érdekes, ez élményt ad, ezt élvezem. Ez akkor is jó, ha vidám vagyok, akkor is segíthet, ha szomorú vagyok… Nekünk, tanároknak kellene először magunkban ezt a lelkületet, lelkesedést megtartani, és ezt az érdeklődést mindvégig, életünk végéig. Azt hiszem, talán Kodály Zoltán erre egy hihetetlenül jó példa, aki élete végéig olvasott, tanult, latin- és görögórákra járt, testedzést folytatott, minden iránt érdeklődött, mindenkivel beszélgetett, tehát egy olyan életminőséget mutatott fel, ami nem feltétlenül pénzfüggő, hanem ahhoz, hogy az ember meg tudja magát tartani épségben – lelkileg és szellemileg –, ahhoz szükséges ez az életforma. És ezt szeretném kívánni minden tanár kollégámnak is. Hogy bármilyen is a gazdasági helyzet, de a lelki épségét, a lelki egységét próbálja meg megőrizni ezek segítségével.

– A mai nagy globalizációs folyamatban nem veszélyezteti-e a népdaléneklést már maga ez világ is? Egyre kevesebben vannak már közöttünk az idősebb korosztályból, akik még ismerik a népdalokat. Városon még kevesebben. Hogyan lehetne népdalkincsünket mégis megőrizni? És hogyan lehetne terjeszteni?

– Éppen a múltkor beszélgettem erről egyik kollégámmal, aki elmesélte, hogy Budapesten az utóbbi időben több babamama klub nyílt, ahol az anyákat mondókákra és gyerekdalokra tanítják, hogy ők is tudjanak a gyerekeiknek énekelni. Azt hiszem, hogy éppen ez a kulcs, hogy az anyák újra énekeljenek a gyerekeknek, mert minden ott kezdődik. Mert egy hihetetlenül erős és nagyon mély érzelmi tudatalatti kapcsolat az, amikor az anya a gyerekének énekel. Tehát nem hiszem, hogy csak az iskolában kell megoldani a hagyományőrzést. Nem, hanem a családban. A családnak kellene részt venni újra nemcsak a népdalok, hanem sok más értéknek a megőrzésében. Mert nem lehet egy intézményre, az iskolára rátolni ezt a felelősséget. Hiszen a gyerekek a mindannyiunkéi. És a mi jövőnk a gyermekeink jövője.

-marton-

Végre méltó körülmények között tanulnak a csongori gyerekek

A jót is szokni kell

Hosszú évtizedekig vártak a csongoriak arra, hogy gyermekeik méltó körülmények között tanulhassanak. Lám, kiböjtölték: immáron egy jól felszerelt, modern tanintézménybe járhatnak az iskolások.

– Sokunk számára még mindig furcsa és szokatlan, hogy ilyen szép környezetben tanulhatunk, taníthatunk – mondja meghatottan Nagy Sándor igazgató. – Számomra az jelentette az első nagy élményt, hogy egyszerre együtt láthattam a 320 gyereket. Merthogy korábban csak az iskolai ünnepségeken – tanévnyitó, tanévzáró – jöttünk így össze. Ugyancsak kellemes dolog úgy elkezdeni minden tanítási napot, hogy reggel és szünetekben a kollégákkal is találkozunk.(Idáig öt épületben voltunk szétszórva.) És annak is igazán örülök, hogy immáron mindannyiunknak van saját dolgozóasztala, ahová leülhet füzetet javítani, készülni a következő órára, s hogy az értekezleteinket is a tanáriban tarthatjuk.

– A jót is szokni kell…

– Valóban így van, és azt kívánom, hogy minden kárpátaljai kollégának a jót kelljen megszoknia, nem pedig a megváltoztathatatlanba beletörődnie. A mondás ugyan azt tartja: könnyű a jót megszokni, de azt is tudatosítani kell magunkban, hogy soha nem adhatjuk fel a jobbért való küzdelmet. Soha nem elégedhetünk meg a rossz helyzettel. Tennünk kell annak megváltoztatásáért. S ha megkaptuk a jobb körülményeket, akkor sem ülhetünk a babérjainkon: gyermekeink továbbfejlődése érdekében még többet kell tennünk, immáron kihasználva az új lehetőségeket. Mi erre törekszünk.

– Az iskola épülete szinte a nagy semmiben, a prérin van…

– Lehet, hogy a kívülállónak így tűnik, de aki ismeri a terepet, az tudja, hogy a falu központjában van az iskolánk. Csak ki kell építeni a megfelelő utakat. Egyébként annak is igazán örülünk, hogy az épülethez egy 5 hektáros földrészleg tartozik, amelyen reményeink szerint felépül a tornaterem és az étkezde, szabadtéri sportpályát is szeretnénk létesíteni itt, illetve parkosítani az egész területet.

– Tudják-e hasznosítani a régi épületeket?

– Természetesen. Míg fel nem épül a tornatermünk – ennek építéséhez egyébként Viktor Juscsenko ukrán államfő előtt tett kijelentésében segítségéről biztosított a megnyitón Gyurcsány Ferenc magyar kormányfő –, addig a régi épület legnagyobb tantermét rendeztük be egy kisebb tornateremnek. Szőnyegekkel, bordásfallal szereltük fel azt, a mellette lévő termünket pedig öltözőként használjuk. Azt az épületrészt, amelyben korábban egy tanterem, a tanári és az igazgatói iroda volt, most könyvtárként és olvasóteremként hasznosítjuk. Az orvosi rendelő melletti épületszárnyat kiürítettük, az felújítás után (a járási költségvetésből finanszírozzák majd) ambulatóriumként szolgálja majd a falu lakosságát.

Csongor népe örül annak, hogy új iskolával gazdagodott a falu. Persze nem ölbe tett kézzel várták, hogy kapjanak valamit, hiszen az építkezésben maguk is derekasan kivették részüket. Természetesen legjobban a gyerekek örülnek annak, hogy végre kellemes, meleg és tiszta környezetben, jól felszerelt tantermekben tanulhatnak.

Kósa Eszter

Valljuk-e és hirdetjük-e azt a szellemi közösséget, amely a világon szétszórtan élő magyarokat egybekapcsolja és egy lelki impériumban egyesíti?

Én vallom ezt és hirdetem is. De nem azon van itt a hangsúly, hogy én vallom és hirdetem, hanem azon, hogy hitem szerint minden becsületes magyar ember ennek a szellemi közösségnek az alapján áll. Sorsdöntően fontos, hogy ennek alapján álljon, mert a politikai nemzet európai szerepét s még fokozottabb mértékben a Duna menti szerepét a szellemi nemzet értékei és erkölcsi ereje fogják végül is meghatározni.

(Tamási Áron)

A Sislóci Középiskola

A Sislóci Középiskola 286 tanulója a környező nyolc faluból – Ördarma, Tarnóc, Sislóc, Botfalva, Gálocs, Palágykomoróc, Bátfa, Palló – utazik be naponta.

A tanulók utazása és étkeztetése megoldott. Iskolánk szép nagy étkezdével, sportteremmel, korszerűen felszerelt informatika szaktanteremmel rendelkezik. Működik ezen kívül biológia, kémia, fizika, ukrán nyelv és irodalom, magyar nyelv és irodalom, történelem szaktanterem. Szervezzük az iskolai múzeum és Dobó István-emlékszoba berendezését.

Az elmúlt három év során sok szép eredményt és pozitív változást könyvelhettünk el. Iskolánk önálló vízellátását megoldottuk, valamint a 12 évnyi hideg után átadták a gázkazánokat. A járási tanácsnak köszönhetően elvezették a pincénkből az állandó jelleggel felgyülemlett talajvizet, lebetonozták az előteret, padlócsempézték az étkezde három helyiségét, megjavították a csatornákat és a beázott tetőszerkezetet.

A járási oktatási és nemzetiségekkel foglalkozó osztály kezdeményezésére 2006 nyarán megtörtént a nyílászárók cseréje (172 ablak és 5 ajtó). Ennek köszönhetően még melegebbek a tantermek és takarékoskodhatunk a gázzal is.

2005-ben iskolánk a Szülőföld Alaphoz benyújtott pályázaton 850 000 Ft-ot nyert az informatika és a magyar nyelv és irodalom szaktanterem felújítására. Vásároltunk többek között színes nyomtatót, informatika-tankönyveket, nagyteljesítményű fénymásolót, szkennert, szintetizátort, számítógépet, magyar nyelvből és irodalomból szakkönyveket, gimnáziumi tankönyveket, szöveggyűjteményeket és még sok más egyéb hasznos és szükséges dolgot.

A szülői alapból (az iskolai szülői tanács kezeli és felügyeli) sikerült lecserélni a függönytartókat, felújítani a közös tantermeket, a klubhelyiséget, a folyosókat, a tantermeket.

Iskolánk rendszeresen kap segítséget a Dorcas Kárpátaljai Segélyszervezetétől, a KMPSZ-től, az UMDSZ járási alapszervezetétől.

Az internet-hozzáférhetőség jelentősen hozzájárul a tanulók élőmenetelének javulásához. Sok hasznos információhoz juthatnak, amelyeket felhasználnak a SULI-INFO és School-eXtrem magyar és ukrán nyelven megjelenő iskolaújság szerkesztésében. Immár negyedik éve havonta megjelenik az újság. Ferenc Pál informatikatanár vezetésével önállóan szerkesztik a tanulók. Ünnepek, jeles dátumok tiszteletére különszámmal kedveskednek olvasóinknak a szerkesztők, akik a sajtókör tagjai.

Állandó rovatok: iskolaélet, sport, zene, MOBIL-URNA, közvélemény-kutatás, iskolánk és a környező falvak története, interjú egy-egy tanárral.

A magyar nyelven megjelenő SULI-INFO legaktívabb szerkesztői: Szoták Tünde, Adám Viktória, Balog Bernadett, Balog Erika, Vajda Nikolett és Demes Csaba. Az ukrán nyelven megjelenő kiadványunk legaktívabb szerkesztői: Kotlár Erika, Krisfalusi Nagya és Miovkanics Adriána.

Ezúton szeretnénk köszönetet mondani Fehér Ferencnek, a Munkácsi Szt. Márton Egyházmegyei Karitász igazgatójának, aki hozzájárult a SULI-INFO fenntartásához.

Büszkék vagyunk arra is, hogy Ferenc Pál tanár úr vezetésével a mi iskolánkban tartják meg a járás tanárai részére az „Intel – a jövőért” tanfolyamokat.

Iskolánk kollektívája 43 tanárból áll. Igyekezetüknek, hozzáállásuknak köszönhetően változik állandóan iskolánk szebbé és jobbá.

A tantágyi vetélkedőkön, szavalóversenyeken és különböző rendezvényeken sikereink vannak: Tóth Mária és Péntek Janka magyar nyelv és irodalom, Nyikitina Mária ukrán nyelv és irodalom, Kovács Andrea és Urbán Zsuzsanna angol nyelv, Ferenc Pál informatika, Jersova Ljudmilla orosz nyelv, Szlivka Pál matematika szakos tanároknak köszönhetően diákjaink dobogós helyezéseket érnek el.

Szép eredményeket értek el diákjaink az idei tanulmányi vetélkedőkön:

– magyar nyelvből és irodalomból (Varga Alexandra 11. a oszt. és Megyesi Csaba 8. a oszt.);

– matematikából (Almási Vaszil 9.b oszt. és Rigán Natália 6. b oszt.);

– informatikából (Ivanickij Mihajlo 11. b oszt. és Varga Alexandra 11. a oszt.);

– angol nyelvből (Demes Csaba 9. a oszt.)

– orosz nyelvből (Almási Vaszil 9.b oszt., Szacskó Okszana 10. b oszt. és Marci Viktória 11. b oszt.);

– ukrán nyelvből (Rigán Natália 6. b oszt., Lizák István 8. a oszt., Balog Bernadett 9. a oszt., Miovkanics Andriána 9. b oszt.).

Iskolánk egyik büszkesége Megyesi Csaba 8. a osztályos tanuló, aki több járási szavalóverseny első helyezettje, a megyei Kazinczy kiejtési verseny 1. helyezettje, a járási balladamondó verseny, valamint a kárpátaljai költők verseiből összeállított szavalóverseny helyezettje.

Idén a Sislóci Középiskola adott otthont a minden évben megrendezendő költészet napi szavalóversenynek.

Terveink a jövőre nézve:

– még jobb tanulmányi eredmények elérése;

– Dobó István-emlékszoba és múzeum létrehozása;

– a belső nyílászárók (ajtók), padok és székek cseréje;

– a különböző szaktantermek felújítása;

– a világítótestek cseréje, a padló rendbetétele;

– a lefolyórendszer és a belső illemhelyek teljes felújítása.

Számítunk a járási vezetőség, szponzorok további segítségére. Pályázni fogunk továbbra is.

Iskolánk vezetősége arra törekszik, hogy a tanárok és a diákok egyaránt jól érezzék magukat falainkon belül. Ehhez jelentősen hozzájárul a szülői tanács is, amiért köszönettel tartozunk.

Majoros Mónika
iskolaigazgató

Beregszászban tanácskoztak a szórványvidéken oktató pedagógusok

A szórványvidéken oktató pedagógusoknak szervezett konferenciát a Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség március első hétvégéjén Beregszászban. A konferencia célja, hogy a tömbmagyarságtól földrajzilag is távol élő, dolgozó pedagógusoknak alkalmat nyújtson a szakmai, módszertani és gyakorlati ismereteik bővítésére.

A KMPSZ nyári pedagógustovábbképzéseinek immár sokéves hagyománya van, ez a mostani tanácskozás azonban egy újkeletű kezdeményezés a szövetség szórványprogramjainak sorában. A háromnapos konferencia lebonyolítását az EuroClip-EuroKapocs Közalapítvány támogatta, helyszíne a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Győr terme volt. A tanácskozáson 40 pedagógus vett részt, illetve egy-egy előadás erejéig a főiskola szórványvidékről származó diákjai is csatlakoztak a hallgatósághoz.

A konferencia céljairól Punykó Mária, a Pedagógusszövetség szórványprogramjainak referense kérdésünkre elmondta:

– Ma már talán közhelynek tűnik az élethosszig tartó tanulás tézise, de hogy egykori kedves tanárnőmet, Drávai Gizella szavait idézzem: „Hengergetett kő meg nem mohosodik”. A gyakorló pedagógusok tapasztalják, hogy a főiskolán, egyetemen szerzett ismeretek a tanárember számára csak egy biztos alapot jelentenek, amelyet folyamatosan újítani, bővíteni kell. Ez különösen érvényes azon pedagógusokra, akik a szórványvidéken végzik misszióként is definiálható szolgálatukat, s akik immár több mint tizenöt éve fáradoznak azon, hogy újraélesszék a magyar szót, a magyar identitást a kétszeresen is kisebbségbe szorult közösségekben. Ez igaz a Felső-Tisza-vidékre, Szolyvára vagy épp ugocsai magyar szórványtelepülésekre (Királyháza, Sásvár, Fancsika). A szórványvidéken oktató pedagógusok – akiket jómagam a magyarság követeinek tartok – is joggal igénylik a szakmai fejlődés lehetőségét. Ezzel a konferenciával ezt kívántunk elősegíteni a magunk eszközeivel.

A EuroClip-EuroKapocs Közalapítvány képviseletében Szabó László kuratóriumi tag üdvözölte a résztvevőket és eredményes munkát kívánt a pedagógusoknak saját iskolájukban, saját missziói helyükön. A Magyar Miniszterelnöki Hivatal főtanácsosaként átfogó képet adott a magyar kormány által létrehozott Szülőföld Alap oktatásra vonatkozó pályázati lehetőségeiről. Mint mondta, Kárpátaljáról is forduljanak bizalommal az Alap Oktatási Kollégiumához.

Dr. Orosz Ildikó, a KMPSZ elnöke, a Kárpátaljai Megyei Tanács oktatási bizottságának elnöke, a kárpátaljai magyar oktatás helyzetéről, a szórványiskolák perspektíváiról tartott átfogó elemzést, ismertetve egy a szórványvidéken végzett antropológiai kutatás eredményeit. Mint elhangzott, a felső-Tisza-vidéki magyarok identitását elsősorban nem a nyelv, a kultúra, a hagyományok, hanem szinte kizárólagosan a vallás határozza meg. Ha nyelvhasználatukban, kultúrájukban, szokásaikban integrálódtak is a többségi ukrán nemzethez, vallásukban azonban máig őrzik másságukat. Orosz Ildikó rámutatott: az identitás megőrzésének fontos műhelye a magyar iskola, ellenben az igények nem egységesek, az oktatásban is figyelemmel kell lenni a helyi sajátosságokra. Van, ahol az általános iskolában kizárólag magyar tannyelvű oktatásban gondolkodnak, máshol a kétnyelvű oktatásban látnak perspektívát, megint máshol elégnek látják egy-két tantárgy magyar nyelven való oktatását.

Az ELTE és a Nyíregyházi Főiskola Ruszin Tanszékének vezetője, Zoltán András a ruszin–magyar nyelvi és kulturális kapcsolatokról értekezett, elemezve néhány, a szláv nyelvből átvett és a magyar köznyelvben széleskörűen használt szavunk alakulását, előfordulási formáit (pl. szid, mer, zarándoklat). A kárpátaljai magyar irodalmi művek identitásformáló szerepéről Penckófer János irodalomtörténész, főiskolai tanár tartott előadást, aki az önazonosság ellentéteit illusztrálta néhány irodalmi példával, majd kifejtette, hogy az önazonosság időben képződik, párbeszéd révén alakul és folyamatosan meg kell újítani.

A kétnyelvűség, a kétnyelvű családban való szocializáció sajátosságai, az identitás kialakulásának mechanizmusai volt a témája Havriljuk Ilona iskolapszichológus, főiskolai tanár előadásának. A tanulócsoportban zajló interakciókról, a csoportműködésről, a kommunikációs csatornákról tartott előadást Popovics Zsuzsanna a Szegedi Tudományegyetem képviseletében. A manuális foglalkozások szókincsfejlesztő lehetőségeit ecsetelte Gabóda Éva, amihez számos gyakorlati ötlettel szolgált. Egy előadás erejéig énekes népi gyermekjátékokat is tanulhattak a jelenlévők Popovics Zsuzsanna vezetésével.

„A magyarság követei vagyunk, vagytok. Munkátokkal áldozatot vállaltok, missziót végeztek” – mondta zárszavában Punykó Mária és türelmet, kitartást kívánt a szórványvidéken oktatók további tevékenységéhez. **P.Zs.**

Magyarság és Európa – Tegnap és ma, avagy emlékezzünk az Ady Endre Akadémiára

A mai kárpátaljai magyarok már 15 éve a független Ukrajna állampolgárai, de ki ne emlékezne közülünk az 1989–1990 előtti szovjet elnyomásra. Mindenki híven fel tudja idézni azt az időt, amikor a nemzetiségi kérdés még „másságnak" számított. Bár a kisebbségi létből fakadó akadályok ma is problémát jelentenek, már korántsem olyan kilátástalan a helyzet, mint a rendszerváltás előtti időkben.

Az 1990-es évek elején bekövetkezett a fordulat, a „szocializmus bukása". A teljes zavartság időszakában már lehetett, sőt kellett beszélnünk a nemzetségi kérdésről. De végre eljött az ideje, hogy az anyaország gondoskodhasson a határain kívül rekedt honfitársairól, amit addig a magyar állam korábbi politikusai nem tettek meg. Ebben a zavaros időszakban a magyar értelmiség képviselői között – az akkor még Kossuth Lajos Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán – felvetődött a kérdés, hogyan segíthetnének a Kárpát-medencében szétszórva élő magyar értelmiség identitástudatának megőrzésében, szakmai ismereteik bővítésében.

A válasz gyorsan megfogalmazásra talált, ennek eredményeként született meg 1990-ben az Ady Endre Akadémia. A név választása tudatosan tükrözte létrehozóinak céljait: Ady Endre életútja és munkássága összeköti az anyaországgal az elszakított területeket – ahogy erre ez az intézmény is hivatott –, míg az Akadémia utal egy fórumra, ahol megvitathatják a résztvevők az őket érintő és érdeklő kérdéseket a hasonló sorsközösségben élőkkel. Az akadémia létrehozásának célja: a Kárpát-medence különböző országaiban élő magyar értelmiség rendszeres találkozása, kapcsolatok teremtése, más országok tudományos eredményeinek megismerése. Célként tűzte ki az egyes országokban hivatalos rangra emelt, de valójában tudománytalan nézetekkel szembeni szakmai érvekre alapozott kiállást. Érvényes ez elsősorban a különböző eredetkoncepciókra.

Az Ady Endre Akadémia elnöke Orosz István akadémikus, titkára, majd ügyvezető elnöke Mazsu János, később Pósán László és Pallai László lett. Az egyetem más, az ötletet támogató és felkaroló oktatói pedig, mint Imre Mihály, Ujváry Zoltán, Szász Tibor, Papp Imre, Krausz Tamás, Petrikás Árpád és mások az egyes szekciók vezetését vállalták el.

Az első évben történelem, magyar nyelv és irodalom, valamint pedagógia és néprajz szekciók indultak. Az második évben már orvosi továbbképzés, majd a későbbiekben számítástechnikai, közgazdász és magyarságismereti részlegek is csatlakoztak.

Minden szekció megpróbálta a tőle telhető legjobbat nyújtani, de a neves magyarországi előadók mellett, mint Beck Mihály, Hanák Péter, Rák Kálmán, Leövey András, Balázs György, Szegedy Gyula, Tamás Attila, Görömbei András és mások, az elszakított részek magyar kiválóságai is szót kaptak: Benkő Samu, Egyed Ákos, Püspöki Nagy Péter. Egy-egy ilyen színvonalas előadás után pedig kérdések tömege fogalmazódott meg a hallgatóságban, esetenként élénk vita bontakozott ki, ami hangsúlyozta az ilyen és ehhez hasonló fórumok, illetve megbeszélések szükségességét.

A mélyenszántó tudományos gondolatok elültetése mellett a házigazdák alkalmat nyitottak a mindenkori magyarországi helyzet megismerésére, olyan közéleti szereplők segítségével, mint Andrásfalvy Bertalan, Pokorni Zoltán, Szabad György, Pálinkás József, Horn Gyula, Tabajdi Csaba, Gál Zoltán, Tőkés László, Tempfli József, valamint Debrecen város elöljárósága. Ilyen módon a határon túli magyarok, azaz mi, első kézből informálódhattunk az anyaország hozzánk való viszonyáról.

Mindezeken túlmenően a rendezvények szórakozási lehetőséget is nyújtottak, hisz minden évben az akadémia zárása az Európa-szerte híres Virágkarnevál ünnepségével esett egybe.

Megállapíthatjuk, hogy minden odalátogató kedves hallgató az új információkon, nézőpontokon és új élményeken felül személyes segítségben és gondoskodásban részesült a munkatársak, az egyes szekciók vezetői, illetve az elnökség – Orosz István, Mazsu János, Pallai László, Pósán László – részéről. Végre a jelenlévők is ugyanolyan igazi magyarnak érezhették magukat.

Persze mi, kárpátaljaiak, mint mindig, most is lemaradásban voltunk (mellettünk szóljon, hogy ez sajnos ismét önhibánkon kívül történt). Míg más országok magyarjai között nagy népszerűségnek és sikernek örvendett az Ady Endre Akadémia, addig tőlünk gyér jelentkezés, illetve 1-2 fős részvétel volt jellemző a 90-es évek elején. Azonban miután Ukrajnában stabilizálódott a helyzet és a tanárok egy zsák cukor helyett végre fizetést kaptak, ráadásul időben (ami eleinte meglepő volt a fél éves késésekhez képest), egyre több pedagógus engedhette meg magának, hogy résztvevője legyen az akadémia rendezvénysorozatának.

Melyik kárpátaljai iskola és melyik tanár ne köszönhetne sokat közvetve vagy közvetlenül az Ady Endre Akadémia jótékony tevékenységének. Így bátran merem kijelenteni, hogy a megálmodói elérték céljaikat, sőt jóval túl is szárnyalták.

Azonban mint minden jónak, ennek is véget kell érnie. Eleinte az anyagi források csökkenésével 14 helyett 10 naposra rövidült a képzés időtartama, majd folyamatos megszorításokra kényszerültek, napjainkra pedig az intézményt a megszűnés veszélye fenyegeti. Bár az egyik fő célja a tudományos újítások áramlása a mai fejlett technikai eszközöknek köszönhetően megoldottnak látszik, a nemzetiségi identitás megőrzését illető kérdések terén ugyanannyi, vagy akár még több a tennivaló, mint elindulásakor. A Kárpát-medencében, idegen országok kisebbségeként élő magyar társaim nevében is kijelentem – nagy érvágás ez mindannyiunknak, hiányozni fog nekünk.

De a rossz hír mellé társuljon most jó is. Az Ady Endre Akadémia fennállásának 15. évfordulója alkalmából kiadott egy könyvet Magyarság és Európa – Tegnap és ma címmel. A könyv ötletét és szerkesztését ismételten a már sokat emlegetett kvartettnek köszönhetjük, akik eddig is mindent megtettek értünk: Orosz István, Pallai László, Mazsu János és Pósán László személyében.

A könyv bevezetőjében az akadémia elnöke, Orosz István foglalja össze tevékenységük gyümölcseit, illetve szót kap még benne Kalmár László és Szolnoki Erzsé-

bet, akik az orvostudományi szekciót szervezték.

A munka három tematikai részre van osztva, melyek közül az első az Európai történelem – Magyar történelem, ezt az Európai kultúra – Magyar kultúra, majd az Ismét Európában elnevezésű rész követi.

Az első szakasz: az Európai történelem – Magyar történelem; tizenkét neves előadó tollából fakad, akik a magyar történelem legvitatottabb szakaszairól, legnagyobb sikereinkről és eredményeinkről szólnak Európa tükrében.

A második szakasz: az Európai kultúra – Magyar kultúra: nyolc irodalmi, történeti témával próbál rávilágítani, hogy mennyire fontos nemzetiségünk megtartása szempontjából nyelvünk és kultúránk megőrzése.

A befejező rész pedig a mai Magyarország, az Európai Unió és ennek az országhatáron kívül és belül élő magyarokra gyakorolt hatását foglalja össze meggyőző és informatív formában újabb nyolc előadás keretén belül.

E három fejezet végigolvasása segíthet megértenünk a múltat, a jelent és a jövőt. Az előadók pedig mindezeket az akadémiától elvárható színvonalas módon teszik. Minden nemzetét és nemzetiségét fontosnak tartó magyar kitűnő munkának minősítheti.

Szerk.: Orosz István, Mazsu János, Pallai László, Pósán László: Magyarság és Európa – Tegnap és ma, Tanulmányok az Ady Endre Akadémia 15. évfordulójára; Multiplex Media – DUP, Ady Endre Alapítvány, Debrecen, 2006

Ilnicki Beáta
Debreceni Tudományegyetem, I. éves történelem PhD-hallgató

Tudományos konferencia

Oktatás/kisebbségi oktatás az EU-ban és Ukrajnában

Március 30-án a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola adott otthont annak a tudományos konferenciának, melyet az EuroClip–EuroKapocs Közalapítvány támogatásával a kárpátaljai pedagógusok számára szerveztek a beregszászi magyar főiskolán. A fórumon a szakemberek és az érintettek elsősorban a kisebbségi oktatás kérdéseit vitatták meg.

A plenáris ülésen Herczog György, a megyei oktatási főosztály vezetője a nemzetiségi iskolák helyzetéről, illetve a független vizsgaközpontok kialakításának helyzetéről számolt be. Mint elmondta: a vizsgaközpontokban egyelőre csak ukránul lehet érettségizni (idén még nem kötelező), viszont a megyei oktatási osztály és a Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség is beadvánnyal fordult az oktatási minisztériumhoz az anyanyelvi vizsgaközpontok kialakítása érdekében. A beadványra egyelőre válasz nem érkezett. Herczog György felszólalásában az ukrán nyelv elsajátításának fontosságát hangsúlyozta, hisz a magyar gyerekek érvényesülésének lehetősége függ ettől.

Orosz Ildikó, a KMPSZ és a Rákóczi-főiskola elnök asszonya előadásában a kárpátaljai magyar oktatás helyzetét elemezte egy felmérés tükrében. Mint elmondta, a kárpátaljai magyarság – részarányához mérten – igencsak alulmarad a felsőfokú végzettség terén. S az is beszédes adat, hogy az első osztályba beiratkozóknak csupán fele szerez érettségit. Pedig a kiművelt emberfők sokaságától várható életünk felvirágoztatása… Úgy kell hát dolgozni, arra kell ösztönözni a magyar iskolák végzőseit, hogy továbbtanuljanak, s majdan itthon kamatoztassák tudásukat.

Hangsúlyozottan oda kell figyelni a szórványvidéken élők anyanyelvi oktatására (itt sokan már szüleik, nagyszüleik anyanyelvét tanulják újra), figyelmeztetett az előadó, illetve az alföldön, a falvakban, a tömbben élő magyarság ukrán nyelvtudásának fejlesztésére. Ez utóbbihoz a szülők hozzáállásán is változtatni szükséges (angol–német különórák mellett az ukránt is szorgalmazni kell), illetve az ukrán szakos pedagógusoknak meg kell szerettetni ezt a nyelvet, és az idegen nyelv oktatásának módszereit kell alkalmazni az államnyelv tanítása során is.

A független vizsgaközpontokkal kapcsolatosan Orosz Ildikó kiemelte: az esélyegyenlőség megteremtése érekében meg kell adni a nemzetiségi iskolák végzőseinek is azt a lehetőséget, hogy az oktatás nyelvén vizsgázhassanak, anyanyelvükön tehessenek bizonyságot tudásukról. Az úgynevezett divatszakmákra (jogi, orvosi, gyógyszerészeti, turisztikai, banki szféra stb.) elkülönített helyeket kellene biztosítani a nemzetiségi iskolák végzősei számára, s hogy azokra egymás között mérettessenek meg. Mint hallottuk, ez nem új keletű kérdés: a hegyvidék felzárkóztatás érdekében például már létezik ilyen program.

Hogy a magyar iskolák diákjai is versenyben maradhassanak, ahhoz mindenképpen arra kell törekedni, hogy az anyanyelvi oktatás minőségi oktatás legyen – összegezte az elnök asszony.

A plenáris ülést követően a résztvevők szekcióüléseken vitatták meg a szakmai kérdéseket. A konferencia zárónyilatkozatot fogadott el, melyben a résztvevő pedagógusok rögzítették a kisebbségi/nemzetiségi oktatás, illetve az államnyelv tanításának javítása érdekében megfogalmazott javaslataikat.

Kme

AZ OKTATÁS/KISEBBSÉGI OKTATÁS AZ EU-BAN ÉS UKRAJNÁBAN című tudományos konferencia NYILATKOZATA

Az Oktatás/kisebbségi oktatás az EU-ban és Ukrajnában című megyei tudományos konferencia résztvevői megállapítják, hogy a Kárpátaljai Megyei Közigazgatási Hivatal Oktatási Főosztálya, a járási és a városi oktatási osztályok, a pedagóguskollektívák, a Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség és a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola erőfeszítéseket tesznek a kárpátaljai magyar oktatás fejlesztése érdekében.

A kárpátaljai magyar tannyelvű iskolákban Ukrajna Oktatási és Tudományos Minisztériuma által jóváhagyott órahálók, tantervek alapján oktatnak.

Kidolgozták és Ukrajna Oktatási és Tudományos Minisztériuma jóváhagyta az új, 12 éves képzési rendszer számára a magyar nyelv és irodalom tanterveket. Előrelépés történt az ukrán nyelv magyar tannyelvű iskolákban való oktatásának területén: elkészült az Ukrajna Oktatási és Tudományos Minisztériuma által jóváhagyott, 12 éves képzési rendszerre kidolgozott ukrán nyelv tanterv a magyar iskolák számára, az Ungvári Nemzeti Egyetemen és a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskolán elkezdődött az ukrán szakos tanárok képzése a magyar tannyelvű iskolák számára, megjelent az új iskolai magyar–ukrán szótár.

A Kárpátaljai Megyei Közigazgatási Hivatal Oktatási Főosztálya, a járási és városi oktatási osztályok további lépéseket tesznek az oktatás színvonalának emelése érdekében.

Mindemellett számos olyan probléma van, melyek megoldását kérjük:

1. Ukrajna Oktatási és Tudományos Minisztériuma biztosítsa a nemzetiségi nyelven oktató iskolák végzőseinek az anyanyelvi érettségizés jogát és lehetőségét. Ehhez elengedhetetlenül szükséges független vizsgaközpontok létrehozása a kisebbségi nyelven oktató iskolák bázisán, valamint az érettségi tesztek lefordítása a kisebbségek nyelvére.

2. Ukrajna Oktatási és Tudományos Minisztériuma biztosítsa a nemzetiségi iskolák számára a tankönyvek és módszertani kiadványok megjelentetésének finanszírozását valamennyi tantárgyból. Állami szinten át kell tekinteni a Magyarországon kiadott tankönyvek és oktatási segédletek adaptálásának kérdését.

3. Ukrajna Oktatási és Tudományos Minisztériuma Kárpátalján hozzon létre olyan tankönyvkiadót, mely a régióban működő nemzetiségi iskolák számára ad ki tankönyveket, módszertani segédleteket.

4. Ukrajna Oktatási és Tudományos Minisztériuma biztosítsa, hogy az ukránból fordított tankönyvekben a fordítók a szakkifejezéseket, fejezetcímeket az adott nemzeti kisebbség nyelve mellett ukránul is tüntessék fel.

5. Ukrajna Oktatási és Tudományos Minisztériuma segítse elő a Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség tagjai által írott tankönyvek, módszertani kiadványok hivatalos tankönyvvé, oktatási segédletté való minősítését.

6. Ukrajna Oktatási és Tudományos Minisztériuma rendezze a kisebbségi nyelven tanulók anyanyelven történő felvételizésre vonatkozó jogát a kárpátaljai felsőoktatási intézményekbe. Mindemellett Ukrajna Oktatási és Tudományos miniszterének 2007. február 5-i, 84. sz. rendelete értelmében az első évfolyamra történő felvételi során ukrán nyelvből kötelező felvételi vizsgát tenni.

7. Az államnyelv elsajátítása elengedhetetlen feltétele a nemzeti kisebbségek Ukrajna társadalmi életébe való bekapcsolódásához. Ukrajna Oktatási és Tudományos Minisztériuma és a Kárpátaljai Megyei Közigazgatási Hivatal Oktatási Főosztálya az államnyelvnek a nemzetiségi iskolákban való oktatása során vegye figyelembe a tanulók szociolingvisztikai és demográfiai hátterét, a nyelvi környezetet. A nehézségek elsősorban az oktatási folyamat szervezése és a módszertani ellátottság terén jelentkeznek. Az orosz és szlovák tannyelvű iskolák kivételével az ukrán nyelvet olyan anyanyelvű tanulók számára oktatják, akik nyelve genetikailag különbözik az ukrántól, és mindez megkülönböztetett figyelmet, differenciált módszertani megközelítést igényel a tanároktól, akiknek nemcsak az államnyelvet, hanem a tanulók anyanyelvét is ismerniük kell.

8. Ukrajna Oktatási és Tudományos Minisztériuma és a Kárpátaljai Megyei Közigazgatási Hivatal Oktatási Főosztálya rendezze az ukrán nyelvből teendő kibocsátó és érettségi vizsga problémáját, és engedélyezzék, hogy a magyar tannyelvű iskolákban a vizsga formája tollbamondás legyen.

9. A Kárpátaljai Megyei Közigazgatási Hivatal Oktatási Főosztálya a nemzetiségi iskolákban kötelező érettségi vizsgaként vezesse be az anyanyelv vizsgát.

10. A Kárpátaljai Megyei Közigazgatási Hivatal Oktatási Főosztálya adjon ki központi rendeletet, melyben egységesíti és szabályozza a magyar nép történetének oktatását.

11. A Kárpátaljai Megyei Közigazgatási Hivatal Oktatási Főosztálya biztosítsa, hogy a megyei és járási tantárgyi vetélkedőkön a nemzetiségi iskolák tanulói anyanyelvükön kapják meg a vizsgafeladatokat az esélyegyenlőség biztosítása érdekében.

12. A nemzetiségi iskolákban oktató pedagógusok munkájának segítése és az oktatás színvonalának emelése érdekében az oktatási segédanyagokat, iskolai szemléltetőket, térképeket stb. magyar nyelven és más kisebbségek nyelvén is tegyék hozzáférhetővé.

13. A Kárpátaljai Megyei Közigazgatási Hivatal Oktatási Főosztálya vizsgálja meg azt a lehetőséget, hogy a pedagógustovábbképző tanfolyamokat a Kárpátaljai Megyei Pedagógustovábbképző Intézet a Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetséggel és a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskolával közösen szervezze és bonyolítsa le. Ehhez kapcsolódóan a továbbképzések programjában végre kell hajtani a megfelelő módosításokat.

14. A Kárpátaljai Megyei Közigazgatási Hivatal Oktatási Főosztálya vizsgálja meg azt a lehetőséget, hogy a pedagógus-továbbképző tanfolyamokat a Kárpátaljai Megyei Pedagógus-továbbképző Intézet a szomszédos országok megfelelő intézményeivel közös szervezésben bonyolítsa le. Ezzel összefüggésben a továbbképzések programjában végre kell hajtani a megfelelő módosításokat.

Egyhangú szavazással elfogadva: Beregszászon, 2007. március 30-án az „Oktatás/kisebbségi oktatás az EU-ban és Ukrajnában” című megyei konferencián.

Tanácskoztak az iskolai könyvtárosok

A Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség (KMPSZ), illetve annak Tankönyv- és Taneszköztanácsa, valamint az általuk létrehozott Kárpátaljai Magyar Iskolai Könyvtárosok Információs Egyesülete (KMIKIE) szervezésében március elején a Rákóczi-főiskola szakkollégiumának nagytermében konferenciára került sor. Itt adtak „randevút" egymásnak a magyar iskolák könyvtárosai, hogy megbeszéljék a mindennapok problémáit, s hogy megosszák egymással tapasztalataikat, illetve bővítsék szakmai ismereteiket.

A résztvevőket Orosz Ildikó, a KMPSZ és a Rákóczi-főiskola elnök asszonya köszöntötte, aki beszédében annak a véleményének adott hangot, hogy a könyvtár az a közönség- és közösségteremtő hely – s itt a könyvtárosoké a főszerep –, ahol össze lehet hozni az olvasót az egyre inkább nehezen megszerezhető könyvekkel, annak érdekében, hogy ebben a komputerizált világban se omoljon össze a Gutenberg-galaxis.

Gönczy Sándor, a Tankönyv- és Taneszköztanács vezetője visszatekintve az elmúlt öt évre – ezúttal jubileumi konferenciára jöttek össze a könyvtárosok –, értékelte az eddig elvégzett munkát, s abbéli reményének adott hangot, hogy a könyvtárosok áldozatos munkájukkal értékteremtő, az igaz értékeket megbecsülő közösségeket hozhatnak létre. Répási Ildikó, a Kárpátaljai Magyar Iskolai Könyvtárosok Információs Egyesületének elnöke a kapcsolattartás, a konferencia kapcsolaterősítésének fontosságát hangsúlyozta. Az ezután következő kétnapos tanácskozáson magyarországi és hazai előadók tartottak igen hasznos előadásokat. **m.e.**

Óvodapedagógusok konferenciája

A Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség szervezésében Beregszászban került megrendezésre a kárpátaljai magyar óvodapedagógusok konferenciája. A kétnapos találkozón igen sok hasznos útmutatást és tapasztalatot szereztek a résztvevők.

Orosz Ildikó, a KMPSZ és a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola elnöke köszöntőjében hangsúlyozta, hogy ezek a találkozók adnak lehetőséget az együttgondolkodásra, amellyel előbbre vihetjük az óvodai nevelés kérdését. Erre az óvodapedagógusoknak különösen szükségük van. Az elnök asszony ezúttal ismertette a pedagógusokat érintő kvalifikációs rendszert, beszélt a diplomahonosítás menetéről. Végezetül azt kívánta a résztvevőknek, hogy legyenek kitartó, következetes, szakmájukat hivatásként szerető pedagógusok. A konferenciára érkezőket meleg szavakkal köszöntötte Gabóda Éva, az óvodapedagógusok szekciójának vezetője, majd megkezdődött az érdemi munka. Az óvodapedagógusok fontos szakmai útmutatást kaptak mind a magyarországi, mind a kárpátaljai előadóktól, megbeszélték az őket leginkább érintő problémákat, az égető kérdéseket.

cs.b.

Népdaléneklési vetélkedő Nagyszőlősön

Átal mennék én a Tiszán

A Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség szervezésében idén is megrendezték az Átal mennék én a Tiszán nevet viselő népdaléneklési versenyt, amelynek ezúttal új, méltó helyszín - a Nagyszőlősi Perényi Zsigmond Középiskola – adott otthont. Szívet-lelket gyönyörködtető köszöntő beszéddel alapozta meg a hangulatot Gönczy Sándor, a pedagógusszövetség alelnöke, aki hangsúlyozta, hogy a népdal a magyar nép lelkének legtisztább kifejezése. Az, hogy évente ennyien eljönnek a vetélkedőre, jelzi: zeng még a magyar népdal a Kárpátok lábainál. Székesfehérvárról Wakler Anna és Németh István évente eljön erre az alkalomra, hogy tanítsanak bennünket, hogy megerősítsenek hitünkben. De jönnek azért is, hogy lelkiekben feltöltődjenek, mert ők meghallották Reményik Sándor kiáltását: *Keserű szívvel bizony mondom néktek, csonka magyarok, az ország szíve, Magyarország szíve ma már a végeken dobog*... Hogy ez a szív tovább is dobogjon, szükség van ezekre a rendezvényekre, mondta Gönczy Sándor, szükség van a hagyományaink ápolására, népdalkincsünk megőrzésére, hisz a zenének óriási embernevelő hatása van. *Mindenik embernek a lelkében dal van, és a saját lelkét hallja minden dalban. És akinek szép a lelkében az ének, az hallja a mások énekét is szépnek* – fejezte be Babits soraival köszöntőjét az alelnök.

A házigazdák nevében Hvazgya Gabriella köszöntötte a résztvevőket, majd lélekemelő szép percek következtek, amikor megszólaltak az énekek. Csodálatos hangok töltötték be a termet. Nem is volt könnyű a zsűri dolga, melynek soraiban neves szakemberek foglaltak helyet: Németh István, a MTA Zenetudományi Intézet főmunkatársa, Wakler Anna, a Székesfehérvári Szakközépiskola népi ének tanára, a budapesti Zeneakadémia népzenei tanszékének tanára, Pál Lajos és Pálné Jancsó Katalin, zenetanárok, a verseny elindítói, Grigora Éva, a nagyszőlősi járási művelődési osztály munkatársa, Gönczy Sándor, a KMPSZ alelnöke. Ezúttal a következő fokozatokat osztották ki. A kisebb korosztályosok közül arany1-et kapott Virág Zsuzsanna (Péterfalva), aranyat a nagymuzsalyi Gricza Zoltán, ezüstöt Mica Georgina (Péterfalva), Mitro Barbara (Aknaszlatina), Ángyus Karina (Aknaszlatina). A nagyok csoportjában a péterfalvai Nagy Réka kapta az arany 1. fokozatot, aranyat kapott Varga Roland (Nagymuzsaly), Gerzsenyi Bettina (Beregsom), Rusznák Alexandra (Aknaszlatina), ezüstöt Pap Éva (Nagyberegi RL), Baczai Ágnes (Aknaszlatina), Sipos Nikolett (Nagypalád), bronzot Bornemissza Bernadett, Bányász Bernadett, Molnár Alexandra (mindhárman Nagypaládról érkeztek), Szenykiv Mónika (Aknaszlatina), Kovász Gabriella Nagyszőlős), Horváth Nikolett (Mezővári), Dayka Emőke és Geletej Erzsébet (mindketten a Nagyberegi Református Líceum diákjai)

A versenyen három énekegyüttes – az aknaszlatinai, a péterfalvai Nefelejcs és Százszorszép – indult. Csodálatos előadásukkal mindhárman arany fokozatot szereztek. Nagy Réka produkcióját Grigora Éva különdíjjal jutalmazta. A zsűritagok és a KMPSZ jóvoltából minden versenyző értékes ajándékot vihetett haza.

– Azért rendezzük meg évről évre a találkozót, hogy megtanuljuk tisztelni a saját kultúránkat, zenei anyanyelvünket. Egyre több értékes népdallal, igazi gyöngyszemekkel is találkozunk itt. És ami igazán szép: a gyerekek népviseletben érkeznek, ami még igazabbá, gazdagabbá teszi a rendezvényt – összegezte Pál Lajos, akinek – mint Gönczy Sándor is fogalmazott – a szívéből pattant ki a szikra, s fellobbantotta azt a lángot, amely a népdalkincsünk megőrzésében, átadásában fontos szerepet játszó népdalversenyt és népzenei tábort ma is élteti.

Kovács Erzsébet

Karádi helyesírási verseny

A Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség idén is megtartotta hagyományos helyesírási vetélkedőjét, amelyet az egykori nagyszerű beregszászi pedagógusról, Karádi Lászlóról neveztek el. A versenynek ezúttal is a Beregszászi Kossuth Lajos Középiskola adott otthont, ahol a névadó is dolgozott egykoron. Az igen szép számmal megjelent versenyzőket s felkészítő tanáraikat Berki Károly, a KMPSZ irodavezetője, illetve Riskó Márta a KMPSZ alelnöke köszöntötte. A rendezvényt megtisztelte jelenlétével Karádi László lánya, Győrffyné Karádi Mária is.

A vetélkedés tíz csoportban zajlott, a tesztek kitöltésére másfél óra állt a diákok rendelkezésére. Nos, lássuk az eredményt.

Gimnázium VIII., líceumok III. osztálya

1. Oroszi Hajnalka (NBRL), 2. Tóth Gabriella (NBRL), 3. Molnár Edina (NBRL), 4. Demjén Izabella (Munkácsi Szent István Líceum), 5. Nagy Nikolett (Péterfalvai RL).

Gimnázium VII., líceumok II. osztálya

1. Homoki Adrienn (NBRL), Görög Nikolett (BMG), 2. Varjú Krisztina (NBRL), 3. Kovács Zsófia (BMG).

Gimnázium VI., líceumok I. osztálya

1. Kiss Julianna (BMG), 2. Keresztény Gabriella (BMG), 3. Lénárt Julianna (NBRL).

11. osztály

1. Csatári Andrea (Bátyú), 2. Parászka Emil (Kaszony), 3. Marofejeva Nelli (Beregszászi Kossuth Lajos Középiskola – BKLK), 4. Balla Edina (Kaszony), 5. Pallagi Ivett (Gát), Szabó Ágnes (Bátyú).

10. osztály

1. Balogh Erika (Kaszony), 2. Názárovics Ivett (Aknaszlatina), 3. Kiss Anett (Bátyú).

9. osztály

1. Szemere Judit (BKLK), 2. Bodnár Dóra (BKLK), Vorcsák Viktória (BKLK), 3. Bárdos Dávid (BMG).

8. osztály

1. Máté Brigitta (BMG), 2. Erdős Georgina (Bátyú), 3. Orbán Nikolett (BMG).

7. osztály

1. Vaszócsik Fruzsina (BKLK), 2. Papp Mónika (Aknaszlatina), 3. Avasán Nikoletta (Aknaszlatina).

6. osztály

1. Nagy Flóra Boglárka (BMG), 2. Hidi László (Bátyú), 3. Jánosi György (Kaszony).

5. osztály

1. Bíró Alexandra (BMG), 2. Borbély Sándor (Mezővári), 3. Debreceni Ilona (Mezővári).

Méltó megemlékezés a honvédsíroknál

Nagy idők tanúi

A Rákóczi Szövetség Beregvidéki Ifjúsági Szervezete Borbély Ibolya tanárnő vezetésével immár hagyományosan minden év március idusa előtt felkeresi a beregszászi temetőkertben található honvédsírokat, hogy nemzeti ünnepünk előtt rendbe tegyék azokat, és hogy emlékezzenek hőseinkre. Így volt ez idén is.

Baczó József sírjánál a BMG 5. b oszt tanulói emlékeztek: Hamar Viktória, Riskó Krisztina, Márton Lívia, Oszuszki Ágnes, Tüzes Zsuzsa, Vass Erika, Kontros István, Hiába Anita, Juhász Ildikó.

Ekkel György sírja mellett a dédunokája, Csanádi György újságíró és a harmadikos gimnazisták emlékeztek: Szepliscsák Dóra, Mandzák Nikolett, Deskó Zoltán.

Bloksay István századost a negyedikes Molnár Zsuzsa és Marozsán Szandra méltatta.

Nagyidai Berzsenyi Antalra Hnatik Miklós, Bendik Ildikó és Orbán Nikolett emlékezett. Báró Perényi Zsigmond emlékét idézte az egyik beregardai diákunk, Molnár Zsuzsa. Ezek a honvédek magyar lelkükkel álmodnak nekünk szebb jövőt. Mi, az utódok ma is erőt meríthetünk csodálatos helytállásukból, magyarságukból.

Borbély Ibolya köszöntőjében hangsúlyozta: fontosabb feladatunk, hogy magyarságunkat itt, szülőföldön éljük meg, hogy megmaradjunk, s hogy őrizzük, ápoljuk nagy elődeink emlékét. A fiatalok ezúttal igen emlékezetes, szép műsorral emlékeztek a 159 évvel ezelőtti eseményekre, a márciusi ifjakra, illetve azokra a honvédokra, kik itt leltek örök nyughelyet. Szorgalmazzák, hogy a Vérkeparti városban utcákat nevezzenek el hőseinkről. Ekkel György honvédszázados emlékezett. A bensőséges megemlékezés imával ért véget, majd a résztvevők elhelyezték a hála virágait.

-kósa

Tanuljunk együtt

A Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség (KMPSZ) évek óta sikeresen szervezi meg az iskolások tantárgyi vetélkedőit, melyek igen népszerűek. Hogy miért? Mert ezeken a megmérettetéseken egyenlő eséllyel indulhat minden magyar tannyelvű iskolában tanuló diák. Hogy segítséget nyújtsunk a felkészülésben, a következő számokban néhány tantárgy egy-egy korábbi évi feladatsorát közöljük sorozatban. Ezek alapján a kedves kollégák is összeállíthatnak tesztlapokat, hogy azokon gyakorolva minél jobban felkészítsék tanítványaikat a vetélkedőkre, de még ennél is fontosabb: ezek segítségével *játékos* formában még mélyebb tudás birtokába juthatnak diákjaik.

Sikeres tanítást, jó tanulást, minél szebb eredményeket kívánunk tanárnak, diáknak egyaránt!

KARÁDI HELYESÍRÁSI VERSENY (9. osztály)

1. Húzd alá a helyesen írt szóalakokat!

szűrrealizmus – szürrealizmus
különbség – különbség
kacsingat – kacsintgat
ovoda – óvoda
kétezer-négy – kétezernégy
Molier – Moliere
Vörösmarty – Vörösmarthy
intelligencia – inteligencia
immunis – immúnis
afelett – affelett

10 pont

2. Írd le helyesen az alábbi elemekből álló szóösszetételeket és szószerkezeteket, ügyelj arra, hogy egyértelmű legyen, egybe-, külön- vagy kötőjellel írtad-e őket!

csiga+lépcső – _____
idő+előtti – _____
holnap+utáni – _____
egy+magam – _____
ön+magam – _____
én+magam – _____
lépten+nyomon – _____
lépésről+lépésre – _____
köz+vélemény+kutató – _____
ivó+víz+el+látás – _____
szerte+széjjel – _____
tere+fere – _____

12 pont

3. Pótold a rövid vagy hosszú magánhangzókat!

b…rsalma	tan…lságos
ok…rat	Osl…ban
fel…ratja	szimb…likus
tan…sítja	katasztr…fális
pap…ros	p…rkadat

10 pont

4. Pótold a szükséges mássalhangzókat! (1, 2 vagy több)

Pa……onhalma (n)	pené……agú (sz)
penici……in (l)	ba……ancs (k)
futba……abda (l)	sto……lámpa (p)
ko……epetálás (r)	dzse……erű (sz)
bi……iárdgolyó (l)	é……erű (sz)

10 pont

5. Az alábbi szavak mindegyikében [j] vagy [jj] hang hallatszik. Jelöld őket a megfelelő betűkkel, ahol szükséges!

cirbo……afenyő	u……ongva	
mi……eneket	Urugua……	
elsü……eszt	bago…….uk (=odú)	
fo……on	mi……enket	
fe……ebb	ki……ebb	**10 pont**

6. Írd le helyesen az alábbi tulajdonnevek *-i* képzős származékát!

Móricz – _____
Móricz Zsigmond – _____
Versailles – _____
New York – _____
Új-Zéland – _____
Északkeleti-Kárpátok – _____
Közép-Kelet-Európa – _____
János-hegy – _____
Jánosi – _____
Szabadság-hegy – _____
Debreceni Csokonai Színház – _____
Távol-Kelet – _____

12 pont

7. Válaszolj az alábbi szavakkal a kivel?/mivel? kérdésre!

Babits – _____	Rimbaud – _____
Horatius – _____	Dante – _____
Madách – _____	Voltaire – _____
Bach – _____	Ivett – _____
cseh – _____	W. Scott – _____
padisah – _____	balett – _____

12 pont

8. Tedd felszólító módúvá az alábbi igéket a szám, személy és ragozás megváltoztatása nélkül!

viszem – _____	fest – _____
hiszem – _____	festi – _____
hagyom – _____	szánt – _____
ütöd – _____	osztja – _____
ütsz – _____	játszunk – _____

10 pont

9. Alkoss 1–1 mondatot az alábbi szavakkal!

önkéntes – önkényes
lévén – révén
sarkal – sarkall

_____
_____
_____

6 pont

10. Javítsd ki a nyelvhelyességi hibákat!

– A síkos utak végett késnek a buszok.
– A szomszédok nincsenek otthon, el vannak utazva a rokonoknál.
– A matematikaórán megtanítsák, hogy a páros számokat kettővel oszthassuk.
– A kérvényt a minisztérium felé már elküldtük.
– Ha tudnák, szívesen válaszolnák a kérdésedre.

8 pont

A SZENT-GYÖRGYI ALBERT KÉMIA TANULMÁNYI VERSENY FELADATAI A 11. OSZTÁLY SZÁMÁRA

A tesztfeladatokra mindegyik helyes válasz 1 pont.

I. Egyszerű választás

1. Melyik reakció nem megy végbe?

A) $C_6H_5OH+H_2O \rightleftarrows C_6H_5O^-+H_3O^+$

B) $2C_6H_5OH+2K^+ \rightarrow 2C_6H_5OK+H_2$

C) $C_6H_5OH+NaOH \rightleftarrows C_6H_5ONa+H_2O$

D) $C_6H_5OH+CuO \rightarrow C_6H_4O+Cu+H_2O$

E) $2C_6H_5OH \xrightarrow{H2SO4} (C_6H_5)_2O+H_2O$

2. A dietil-éter jellemzője, hogy

A) nagy viszkozitású folyadék
B) vízzel korlátlanul elegyedik
C) gőzei a levegőnél könnyebbek
D) amfoter vegyület
E) nagyon gyúlékony anyag

3. Melyik állítás hibás az ecetsavval kapcsolatban?

A) színtelen, szúrós szagú, viszonylag magas forráspontú folyadék
B) tiszta állapotban 17° C-on megszilárduló folyadék
C) vízben jól oldódik, mert molekulái a vízzel hidrogénkötéseket tudnak kialakítani
D) gyenge sav, lúgokkal sókat képez
E) káliummal képzett sója savasan hidrolizál

4. Melyik állítás nem igaz a szénhidrátokkal kapcsolatban?

A) a Földön a legnagyobb tömegben előforduló szerves vegyületek
B) egyik legfontosabb képviselőjük a fotoszintézis terméke
C) a szén vízzel alkotott vegyületei, azaz hidrátjai
D) tagjaikat tudományos néven szacharidoknak nevezzük
E) szénből, hidrogénből és oxigénből álló kovalens vegyületek

5. Mit értünk egy fehérjemolekula másodlagos szerkezetén?

A) az aminosavak kapcsolódási sorrendjét
B) a polipeptidlánc az oldalláncok kötései miatt jellegzetes szerkezetet vesz fel
C) a polipeptidláncban az amidcsoportok viszonylagos térbeli helyzete következtében kialakuló stabilis térszerkezetet
D) a fehérjemolekula egészének térszerkezetét
E) a két alegységes fehérjék két alegységének viszonylagos térbeli helyzetét

II. Többszörös választás:

A megállapításokra, ill. a feltett kérdésekre a megadott válaszok közül több <u>helyes</u> felelet adható.

Ha az 1., 2., 3. jó válasz	A betűt beírni
Ha az 1., 3. jó válasz	B betűt beírni
Ha a 2., 4. jó válasz	C betűt beírni
Ha csak a 4. jó válasz	D betűt beírni
Ha mind a négy jó válasz	E betűt beírni

6. Melyek a metanol jellemzői?

1) a legegyszerűbb alkohol
2) előállítása szintézisgázból történhet
3) kémiai tulajdonságai az etanoléhoz hasonlóak
4) kiváló oldószer

7. Melyik igaz minden aminosavra

1) az ikerionos szerkezet
2) szobahőmérsékleten szilárd halmazállapot
3) az amfoter tulajdonság
4) vízben való kitűnő oldhatóság

8. Brómos vízhez folyékony halmazállapotú vegyületet öntünk, a bróm színe eltűnik. Mi a vegyület?

1) az olajsav
2) a hangyasav
3) a propénsav
4) az ecetsav

9. Mi jellemző a karbonsavészterek képződésére?

1) alkoholok és karbonsavak reakciója
2) a reakciót a kénsav katalizálhatja
3) egyensúlyra vezető folyamat
4) melléktermék víz

10. Mi jellemző minden természetes polipeptidre?

1) molekuláikban mindig van amidkötés
2) hidrolízisük során húszféle aminosavra eshetnek szét
3) Á-aminosavakból keletkeznek kondenzációs úton
4) D-aminosavakból épülnek fel

III. Négyféle asszociáció

A) karbonsavak
B) észterek
C) mindkettő
D) egyik sem

11. vízben mindegyik képviselőjük jól oldódik
12. lúgoldattal reakcióba lépnek
13. gőzeik meggyújtva szén-dioxiddá és vízzé égnek el
14. közéjük tartoznak a viaszok
15. kis szénatomszámú képviselőik előfordulnak az élővilágban
16. megfelelő körülmények között a vízzel is reakcióba lépnek
17. vízzel való reakciójuk megfordítható folyamat
18. legkisebb szénatomszámú képviselőjük két szénatomos
19. illékony képviselőik jellegzetes szagúak

IV. Ötféle asszociáció

A) α-glükóz
B) β-fruktóz
C) maltóz
D) szacharóz
E) cellulóz

20. molekulája egy öttagú gyűrűből áll
21. a fruktóz konstitúciós izomerje
22. vízben jól oldódó ketohexóz

23. a trópusokon termesztett cukornád jellemző tartalékszénhidrátja
24. kétféle monoszacharid építi fel
25. redukáló tulajdonságú diszacharid
26. az emberi táplálkozás szempontjából fontos rostanyag
27. nem cukorszerű szénhidrát

VI. MENNYISÉGI ÖSSZEHASONLÍTÁS
Két mennyiség nagyságrendi viszonyát kell eldönteni.

Ha A>B	A betűt beírni
Ha A<B	B betűt beírni
Ha A=B	C betűt beírni

28. A) a tiszta víz fagyáspontja
B) a glikol vizes oldatának fagyáspontja

29. A) a zsírok brómaddicionáló képessége
B) az olajok brómaddicionáló képessége

30. A) 10 g ribóz által leválasztott ezüst mennyisége az ezüsttükör-próba során
B) 10 g glükóz által leválasztott ezüst mennyisége az ezüsttükör-próba során

31. A) a DNS reakciókészsége
B) az RNS reakciókészsége

VII. RELÁCIÓANALÍZIS
Elemezze a következő összetett mondatok állítását és indoklását! Véleményét az alábbi betűkkel jelölje:

A – ha az állítás is és az indoklás is igaz, és az indoklás megmagyarázza az állítást, illetve a kettő között logikai kapcsolat van;
B – ha az állítás is és az indoklás is igaz, de nincs közöttük kapcsolat, illetve az indoklás nem magyarázza az állítást;
C – ha az állítás igaz, az indoklás nem igaz;
D – ha az állítás nem igaz, de az indoklás önmagában igaz;
E – ha egyik sem igaz.

32. A legkisebb szénatomszámú karbonsav gáz halmazállapotú, mert a közel azonos moláris tömegű alkán is szobahőmérsékleten gáz.

33. Az etil-acetát az egyensúlyi elegyből kidesztillálható, mert az észter forráspontja alacsonyabb az ecetsav és az etil-alkohol forráspontjánál.

34. A glükóz és a fruktóz konstitúciós izomerek, mert ugyanazokat a funkciós csoportokat tartalmazzák.

35. A katalizátoros gépkocsikba időnként ólmozott benzint szükséges tankolni, mert az ólom letisztítja a katalizátor felületére tapadt égéstermékeket.

36. A TNT-t (trinitro-toluolt) a toluol salétromsavas nitrálásával állítják elő, mert a TNT kiváló robbanóanyag.

ÍRÁSBELI FELADATOK

VIII.
Állítsunk elő amino-ecetsavas etil-észtert etanolból kiindulva a szükséges szervetlen anyagok felhasználásával. Írjuk fel valamennyi folyamat vázlatát!

4 pont

IX. Oldd meg az alábbi feladatot!
A feladat csak megoldással értékelhető!

Hány dm^3 oxigén szükséges 3 dm^3 metán-etán keverék elégetéséhez, ha a keverék levegőre vonatkoztatott viszonylagos sűrűsége 0,6.

10 pont

FIZIKA FELADATSOR A GIMNÁZIUMOK VI., A LÍCEUMOK I. ÉVFOLYAMA RÉSZÉRE

1. A 200 kPa nyomású 300 K hőmérsékletű 3 mól anyagmennyiségű nitrogéngáz
a) hőmérsékletét állandó nyomáson 450 K-re emeljük, majd
b) állandó hőmérsékleten a nyomását a felére csökkentjük, ezután
c) állandó térfogaton a nyomását megkétszerezzük.
Mennyi a gáz térfogata, nyomása és hőmérséklete a végállapotban? Ábrázoljuk az állapotváltozásokat P-V diagramra!

2. A kertészetben a ládák szállítására földre fektetett acéllapot használnak, amelyet traktorral húznak. A lap tömege 20 kg. A lapon 400 kg gyümölcs van. A lap és a talaj közötti fellépő súrlódási erő a teher súlyának $^6/_{10}$ része. Hány ^{0}C-ot melegszik fel a lap 100 m-es úton, ha a súrlódási munka 40%-a az acéllap belső energiáját növeli? $C_{vas}=460\,^J/_{kg\ fok}$.

3. Egy 40 kg tömegű terhet húzunk vízszintes talajon160 N erővel, amely 30^0szöget zár be a mozgás irányával. Mekkora gyorsulással mozog a test, ha ì=03? Mekkora utat tesz meg 1 perc alatt?

4. Egy 8000 km/s sebességgel rendelkező elektron párhuzamosan mozog a $0{,}6\,^{km}/_s$ térerősségű homogén elektromos térben az erővonalakkal egyirányban.
Mekkora fékező erő hat az elektronra? Mennyi idő múlva áll meg?
$m_e=9{,}1\text{-}10^{-31}$kg
$q=1{,}6\quad 10^{-19}$C

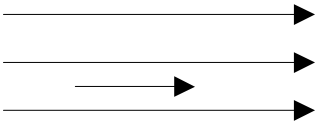

5. 4 mól egyatomos gáz izobár módon kitágul és hőmérséklete 25^0C-ról 95^0C-ra növekedett. Mennyi munkát végzett a gáz? Határozzuk meg a gázzal közölt hőt! Rajzold le a P-V, V-T, P-T diagrammáját.

TÖRTÉNELEM ÍRÁSBELI FELADATSOR A KÖZÉPISKOLÁK 11., A LÍCEUMOK I–III. ÉS A GIMNÁZIUMOK VI–VIII. ÉVFOLYAMOS DIÁKJAI SZÁMÁRA

Téma: Az 1956-os magyar forradalom és szabadságharc

Az írásbeli feladat megoldásához 120 perc áll rendelkezésére. Helyes megoldás esetén összesen 100 (száz) pontot lehet összegyűjteni. Először olvassa el a feladatokban megfogalmazott kérdéseket, majd alaposan gondolja át válaszait, s azután írja le. Nem egyértelmű áthúzás, javítás stb. esetében arra a feladatrészre nem kap pontot. Az esszénél törekedjen a fogalmazás tömörségére, az írás olvashatóságára. A feladatlapokra kék színű golyós- vagy töltőtollal írjon.

1. Történelmi személyek, akiknek neve a forradalomhoz kapcsolódik. Írja a vonalra, hogy kihez köthetőek az alábbi meghatározások. (5 pont)

a) A barcelonai mészáros _____

b) A Nagy Imre-kormány államminiszteréneként ő maradt a legtovább az Országház épületében _____

c) Ő volt a Magyar Értelmiség Forradalmi Tanácsának elnöke _____

d) A Magyar Írók Szövetsége nevében ő fordult segítségért a világ értelmiségéhez _____

e) Hivatásos katonatiszt, történész, aki 1956-ban szabadult és a Nemzetőrség, ill. Budapest fegyveres erőinek parancsnoka volt _____

2. Mit jelentenek az alábbi betűszavak? (elemenként 1, összesen 4 pont)

a) ÁVH _____

b) MEFESZ _____

c) VSZ _____

d) MDP _____

3. Nevezzen meg négy írót és/vagy költőt, aki a forradalom idején tevékenyen részt vett az eseményekben! (elemenként 1, összesen 4 pont)

a) _____

b) _____

c) _____

d) _____

4. Hogy hívták a Magyar Kommunista Pártot (2 pont):

a) 1948–1956. október 28-ig _____

b) 1956. október 31-étől 1989-ig _____

5. Kik voltak az alábbi történelmi személyiségek? (10 pont)

a) Hegedűs András _____

b) Kéthly Anna _____

c) Mindszenty József _____

d) Losonczy Géza _____

e) Rákosi Mátyás _____

6. Soroljon fel legalább négyet azok közül a pártok közül, amelyek 1956. október–november folyamán felújították működésüket (4 pont)!

a) _____

b) _____

c) _____

d) _____

7. 1956 októbere sok írót/költőt ihletett meg. Párosítsa a szerzőket és műveiket (5 pont)!

a) Illyés Gyula	1. Üdv néked, ifjúság
b) Márai Sándor	2. Piros a vér a pesti utcán
c) Tamási Lajos	3. Egy mondat a zsarnokságról
d) Benjámin László	4. Mennyből az angyal
e) Sinka István	5. Elesettek

8. Párosítsa az azonos napon történt eseményeket és írja melléjük a dátumot (hónap, nap)!

(elemenként 2, összesen 6 pont)

1. a kormány megszünteti az ÁVH-t, 2. a Varsói Szerződésből való kilépés bejelentése, 3. a hagyományos fegyveres erők egységes parancsnokság alá vonása, 4. Mindszenty bíboros kiszabadítása, 5. az egypártrendszer megszüntetésének bejelentése, 6. Nagy Imre miniszterelnök bejelenti, hogy tárgyalások kezdődnek a szovjet csapatok Magyarországról való kivonásáról

a) _____

b) _____

c) _____

9. Forrásfelismerés. Ki mondta az alábbi idézetekben szereplő gondolatokat? A neveket írja az idézet után. (5 pont)

a) „Micsoda szocializmus lenne az, amely a kenyeret nem biztosítja… A régi gazdaságpolitika számításon kívül hagyta az embert, a társadalmat, a szocializmus fogalmát pedig leszűkítette a vas- és acéltermelés maximális növekedésére, a túliparosításra. Ez nem szocializmus, elvtársak!”

_____

b) „Népünk dicsőséges felkelése lerázta a nép és az ország nyakáról a Rákosi-uralmat, kivívta a nép szabadságát és az ország függetlenségét.”

_____

c) „A szabadságharc azért folyt, mert a nemzet szabadon akart dönteni arról, hogy miképpen éljen.”

_____

d) „Kérem a nagyhatalmak és az Egyesült Nemzetek bölcs és bátor döntését leigázott nemzetem szabadsága érdekében.”

_____

e) „…Ma hajnalban a szovjet csapatok támadást indítottak fővárosunk ellen, azzal a nyilvánvaló szándékkal, hogy megdöntsék a törvényes, magyar, demokratikus kormányt. Csapataink harcban állnak. A kormány a helyén van. Ezt közlöm az ország népével és a világ közvéleményével.”

_____

10. Ki/mi nem illik a sorba és miért? (elemenként 5 pont+2 pont/kérdés az indoklásért, összesen 15 pont)

a) Gimes Miklós – Gerő Ernő – Rákosi Mátyás – Farkas Mihály

Indoklás: _____

b) Veres Péter – Sinkovits Imre – Bessenyei Ferenc
Indoklás: _____
c) Corvin köz – Széna tér – Mester utca – Kálvin tér
Indoklás: _____
d) Tildy Zoltán – Donáth Ferenc – Maléter Pál – Nagy Imre
Indoklás: _____
e) Salgótarján – Miskolc – Debrecen – Mosonmagyaróvár
Indoklás: _____

11. Mikor történtek az alábbi események (hónap, nap)? (6 pont)

a) A forradalom győzelme napjának tartják
_____
b) A szovjet páncélosok körbezárták a magyar reptereket
_____
c) A szovjet csapatok lőni kezdik Budapestet
_____
d) A Kádár-kormány leteszi a hivatalos esküt
_____
e) Felmentik a Nagy Imre-kormányt
_____
f) Nagy Imrét és társait elrabolják a szovjet csapatok
_____

12. *„Szegény Laci, ha ezt látná, de közénk lövetne!”* (4 pont)

a) Ki volt a fenti idézetben szereplő „Laci”?
_____
b) Milyen tisztségeket töltött be 1946–49 között?
_____
c) Mikor, milyen körülmények között hangzott el a fenti mondat?
_____

13. Melyik két szocialista ország és vezetőjük üdvözölte a magyar átalakulásokat? (4+1 pont, összesen 5 pont)

a) _____
b) _____
c) Egyiknek a vezetője menedéket adott Nagy Imrének és társainak később nagykövetségén, ki volt az?
_____

14. Hová szállítják, és hol tartják fogva Nagy Imrét és társait, miután elrabolták őket a szovjetek? (1 pont)

_____

15. Milyen területért támadja meg Izrael Egyiptomot 1956-ban? (1 pont) _____

16. Milyen események kapcsolódnak az alábbi dátumokhoz? (3 pont)

a) 1956. október 29. _____
b) 1956. október 6. _____
c) 1958. június 16. _____

17. ESSZÉKÉRDÉS (20 PONT)

Ismertesse a forradalom utáni megtorlást (hazai és nemzetközi háttér, a megtorlás szakaszai, kik végezték – és kik irányították? A Nagy Imre-per, perek és ítéletek, hány embert sújtott a megtorlás, a megtorlás „célpontjai”, a represszió mérlege).

ÁLTALÁNOS FÖLDRAJZ
ÍRÁSBELI FELADATSOR A 11. OSZTÁLY SZÁMÁRA – 2007

I. Határozd meg az alábbi fogalmakat 1-1 mondatban! 10 pont

1. Zónaidő
2. Etnográfia
3. Monarchia
4. Izobár
5. Karsztosodás
6. Holdfogyatkozás
7. Szinoptikus térkép
8. Humusz
9. Állam
10. Pangea

II. Egyszeres választás. Válaszd ki és húzd alá a zárójelben található helyes mondat-kiegészítést! 6 pont

1. Az Európai Uniónak jelenleg (12, 15, 20, 25, 27) tagja van.
2. Ukrajna népességének száma (52,1; 40,5; 42,6; 46,6; 54,7) millió fő.
3. A Föld–Hold közepes távolság (384, 438, 483, 348, 834) ezer km.
4. A világ legbővizűbb folyója (Nílus, Kongó, Amazonas, Mississippi, Ob)
5. Teljesen Franciaország területén található (Monaco, San Marino, Andorra, Liechtenstein, Luxemburg) törpeállam.
6. A Baktérítő a Föld (é.sz.66°30’; é.sz.23°30’; d.sz.23°30’; d.sz.66°30’) szélességi köre.

III. Sorolj fel legalább három: 8 pont

1. „Színes” tengert.
2. Közép-Amerikai országot.
3. Naprendszerhez tartozó bolygót.
4. Mezozoikumi időszakot.
5. Nem hagyományos energiafajtát.
6. Ukrajnai működő atomerőművet.
7. USA tagállamot.
8. Globális problémát.

IV. Kakukktojás. Válaszd ki a többi közé nem illő fogalmakat és indokold meg döntésedet egy mondatban 6 pont

1. litoszféra, nooszféra, atmoszféra, hidroszféra, bioszféra.
2. Vénusz, Mars, Plútó, Merkúr, Uránusz.
3. Odessza megye, Herszon megye, Mikiolajiv megye, Zaporizzsja megye, Kirovohrád megye.
4. Ökörmező, Körösmező, Szolyva, Beregszász, Huszt.
5. Steep-fok, Prince of Wales-fok, Saint-Charles-fok, Mariato-fok, Merchison-fok.
6. Hokkaidó, Honshu, Fuji, Shikoku, Kyushu.

V. Számítási-logikai feladatok. 10 pont

1. Határozd meg a lap hátoldalán található vázlattérkép segítségével Madrid földrajzi koordinátáit..
2. Mennyi idővel kel fel hamarabb a Nap Kijevben, mint Párizsban?
3. Ha Madridon és a Föld középpontján keresztül képzeletbeli tengelyt húznánk át bolygónkban milyen koordinátákkal rendelkezne a Föld másik oldalán keletkező metszési pont?

VI. Ábrázold a vázlattérképen az alábbi földrajzi neveket! (az előttük álló számmal) 10 pont

1. Mongólia	6. Irak	11. Grönland	16. Sárga-tenger
2. Kanada	7. Kína	12. Arab-félsziget	17. Borneó-sziget
3. Argentína	8. Madagaszkár	13. Vizcayai-öböl	18. Ferenc József-föld
4. Kuba	9. Irán	14. Guineai-öböl	19. Jenyiszej folyó
5. Libéria	10. Afganisztán	15. Fekete-tenger	20. Murray folyó

Maximálisan elérhető pontszám: 50.

BIOLÓGIA
7. OSZTÁLYOS FELADATLAP

I. **Egyszerű választás** 5 pont

1. Hol települ meg a maláriát okozó maláriaparazita (lázállatka)?
a) vörösvértestekben b) a bél sejtjeiben
c) az idegsejtekben d) az izomsejtekben

2. Mely sejtek osztódása révén megy végbe a regeneráció a hidránál?
a) bőrizomsejt b) csalánsejt
c) köztisejt d) idegsejt

3. Hány pár járólába van a keresztes póknak?
a) 1 b) 2
c) 3 d) 4

4. Mely rovarok rendelkeznek hallószervvel?
a) a keményszárnyúak b) az egyenesszárnyúak
c) a hártyásszárnyúak d) a pikkelyesszárnyúak

5. Milyen szövet alkotja a csontoshalak pikkelyeit?
a) hámszövet b) csontszövet
c) kötőszövet d) izomszövet

II. Többszörös választás 10 pont

6. A legfőbb fajuk vízi állat:
a) kagylók b) csigák
c) rákok d) rovarok

7. Az állábakkal mozgó egysejtűekre jellemző:
a) sejthártya b) citoplazma
c) sejtmag d) sejtszáj

8. A csalánozókra jellemző:
a) 3 sejtrétegből állnak
b) a csalánsejtek a belső sejtrétegben vannak
c) ragadozók
d) kizárólag vízben élnek

9. A halak osztályába tartoznak:
a) maradványhal b) tintahal
c) tonhal d) lándzsahal

10. Melyek a rovarok testtájai:
a) tor b) potroh
c) fej d) 2 pár szárny

III. Ötféle asszociáció (párosítsd a betűket számokkal) 10 pont

A laposférgek B hengeresférgek
C gyűrűsférgek D puhatestűek
E ízeltlábúak

11. nincs végbélnyílásuk
12. szájszerveik nagyon sokfélék
13. testük ízekre tagolódik
14. náluk jelenik meg a végbélnyílás
15. ide tartoznak a galandférgek
16. kitinvázuk van
17. ide tartozik a nereida
18. testük általában 3 részre osztható: fej, törzs, láb
19. közéjük tartoznak a talajban élő fonalférgek
20. külső vázuk mészsókat tartalmaz

IV. Meghatározás (Határozd meg az alábbi fogalmakat) 10 pont

21. Mit nevezünk közvetett fejlődésnek? Nevezd meg formáit és írj mindegyikhez 1-1 példát!

.....
.....
.....

22. Mi a metanefridium? Nevezz meg egy olyan állatot, amelyiknek van!

.....
.....

V. Igaz-hamis 5 pont

23. A bojtosúszós halakból fejlődtek ki a hüllők.
24. A lepke lárvája növényevő.
25. Az örvényférgek a hengeresférgek törzsébe tartoznak.
26. A rák potroha 8 szelvényből és egy végbéllemezből áll.
27. A medúzák és a polipok aktív helyváltoztató mozgásra képesek.

VI. Szövegelemzés 5 pont

A gyerekek mosatlan zöldséget vagy gyümölcsöt ettek. Bizonyos idő múlva étvágytalanságot, vérszegénységet figyeltek meg náluk. Később hasi fájdalmakra panaszkodtak. Székletmintájukban egy élősködő féreg petéit mutatták ki.

Írd le, melyik törzsbe tartozik a féreg és milyen utat tesz meg a szervezetben! (Csak a szervek nevét kell felsorolni. A sorrend lényeges.)

VII. Táblázatos feladat 20 pont

Hasonlítsd össze a megadott példaállatok alapján a tanult féregtörzsek sajátosságait.

Törzs	Példaállat	Életmódja	1.	2.	Kültakarója	Ivarszerv szerint
3.	földigiliszta	4.	van	5.	6.	7.
8.	májmétely	9.	10.	11.	-	12.
13.	tejfehér planária	14.	nincs	kettŐ	15.	16.
17.	hegyesfarkú bélgiliszta	18.	nincs	három	19.	20.

1. 6. 11. 16.
2. 7. 12. 17.
3. 8. 13. 18.
4. 9. 14. 19.
5. 10. 15. 20.

VIII. Párosítás 10 pont

A. bogarak 1. bábrabló
B. egyenesszárnyúak 2. szöcske
C. egyenlőszárnyúak 3. fenyődarázs
D. szitakötők 4. közönséges acsa
E. hártyásszárnyúak 5. levéltetű

IX. Mondatkiegészítés 10 pont

A halak keringési rendszere .....1..... A szív .....2..... részből áll. A szívben csak .....3.....(milyen) vér van. A szívből a vér a .....4.....aortába kerül. Innen a .....5....., ahol végbemegy a gázcsere. A vér innen a .....6.....áramlik, ahol leadja az oxigént és felveszi a szén-dioxidot. A halak keringési rendszere .....7.....vérkörből áll. A halak vére .....8.....színű., amely a vérsejtekben található .....9.....köszönhető. A halak .....10.....vérű állatok.

1. 4. 7. 10.
2. 5. 8.
3. 6. 9.

Keresztrejtvény

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
1					10						■		
2	8			12			■				7		
3	■							■					
4					■				■	2			
5				■						■			
6			■										
7	6	■				■		■	5			■	
8			1								■		
9				■						■	9		
10				11	■				■				
11				3		■							■
12							■						
13			■							4			

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12

Amerikai módra ráadással

A meghatározásokat soronként közöljük. Az ábra kiemelt soraiban a kárpátaljai irodalom egyik jeles képviselőjével kapcsolatos kifejezések rejlenek, kinek neve kialakul a számokkal megjelölt négyzetekben. Segítségül az egybetűs válaszokat is meghatározzuk.

VIZSZINTES: 1. Szülőhelye – utóirat, latin rövidítése. **2.** Becézett Ida – volt török államfő. **3.** Piacra vitet – nem kési le. **4.** Egyiptomi isten – mók ikerszava – Naumov írópára. **5.** A jóindulat része! – nőstény madaram – tőle lejjebb. **6.** Televízió – víz alatt dolgozó személy. **7.** Henry – résben felzavar! – félsz! – közigazgatási egység a frankoknál – volt. **8.** Bódultan – köszönés. **9.** Becézett Áron – lovat szerez neki – hm állat. **10.** Megyénk városa – Magyar Nemzeti Bank – író (Tibor). **11.** A mélybe – népi hangszer. **12.** Például az Ys királya – ilyen ital a vodka. **13.** Vegytan része! – **gyermekvers kötete.**

FÜGGŐLEGES: 1. A szabadba – **lapszerkesztő társa volt. 2.** Erre a helyre kéret – tömeg. **3.** Lemeztekercs – békagyerek. **4.** Régész tevékenysége – a bőr és a lutécium vegyjele – nehézfém. **5.** Egyneműen elakad! – román város – részben bemószerol! **6.** … Agam (izraeli op-art művész) – alpesi legelő – kerget. **7.** A hidrogén vegyjele – **verseskötete** – lenmag! **8.** Páros vágy! – betegség – költő (Mihály). **9.** Kéziemelő része! – adósságot leró – a magyar kártya egyik színe. **10.** … Pugacsova (énekesnő) – sziget az Ír-tengerben – bemutató kazetta. **11.** Melankólia – szívesség. **12.** Francia sláger – dél-amerikai folyó. **13. Szerkesztője volt e lapnak –** agyrém eleme!

KÖZOKTATÁS

A Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség lapja

Főszerkesztő: **Kovácsné Marton Erzsébet**

A szerkesztőbizottság: **Benedek Imre, Gönczy Sándor, Gulácsy Géza, Riskó Márta, Simon Bálint**

Tördelőszerkesztő: **Fábián Zoltán**

Kiadja a KMPSZ megbízásából a PoliPrint Kft. 88000 Ungvár, Turgenyev u. 2.

Felelős kiadó: **Orosz Ildikó**

Fotók, illusztrációk: **Kárpátinfo sajtószolgálata**

Lapengedély száma: **3T N 5,** Példányszám: **3560**

Levelezési cím: **90200 Beregszász, O. Kobiljanszka u. 17. Tel.: (8-2-41)-2-37-47**

web: **www.kmpsz.org.ua** e-mail: **kmpsz@azm.uz.ua**

Megjelenik az SZÜLŐFÖLD ALAP TÁMOGATÁSÁVAL

A KMPSZ terjesztésében ingyen jut el a pedagógusokhoz

A szerkesztőség nem feltétlenül ért egyet a lapban megjelenő szerzői véleményekkel. A publikációkban közölt tényekért minden esetben a szerző viseli a felelősséget. A beérkező kéziratok közlésének és szerkesztésének jogát fenntartjuk, visszaküldésüket nem vállaljuk.